

T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN ESSELÂM MUKADDES HAYATTAN LEVHALAR
ADLI KİTABINDAKİ ŞİİRLERİN TAHLİLİ

FATMA GİZEM YILDIRAN

20102005001

GİRESUN

HAZİRAN 2012

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN ESSELÂM MUKADDES HAYATTAN LEVHALAR
ADLI KİTABINDAKİ ŞİİRLERİN TAHLİLİ

Fatma Gizem YILDIRAN
Giresun Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Türk Dili ve Edebiyatı
Anabilim Dalı İçin Öngördüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır.

Tez Danışmanı
Prof. Dr. METİN AKAR

Giresun
Haziran 2012

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürünün onayı.

.....\.....\.....

Prof. Dr. Metin AKAR

Müdür

Bu tezin Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı standartlarına uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Metin AKAR

Anabilim Dalı Başkanı

Bu tezi okuduğumuzu ve Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak bütün gerekliliklerini yerine getirdiğini onaylarız.

(Unvan - İsim)

Ortak Danışman

(Unvan - İsim)

Jüri Üyeleri

.....
.....
.....
.....
.....

ÖZET

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN ESSELÂM MUKADDES HAYATTAN LEVHALAR ADLI KİTABINDAKİ ŞİİRLERİN TAHLİLİ

YILDIRAN, Fatma Gizem

Giresun Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: METİN AKAR

HAZİRAN 2012, 143 sayfa

Necip Fazıl'ın, Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar adlı eseri müstakil ilmi çalışma yapılmamıştır. Bu boşluğu doldurmak için; Necip Fazıl'ın Hz. Peygamberin hayatının hangi safhalarını işlediği ve bu safhalar için hangi kaynaklardan yaralandığının, motiflerde veya olaylarda edebîleşme olup olmadığının tespiti yapılmaya çalışıldı.

Çalışmada şiirlerin tahliline geçmeden önce Hz. Peygamberin hayatı, edebiyatımızdaki yeri belirtilmiş; sonra eserin şairi Necip Fazıl'ın hayatı, sanatı, eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. Şiirlerin şekil, dil, üslûp, imla, vezin, kafiye açısından değerlendirilmesi yapılmıştır.

Araştırmalarımızda Necip Fazıl'ın *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*'ın yanısıra diğer kitaplarından özellikle de *Çöle İnen Nur*'dan fazlasıyla istifade edilmiştir. Çalışma sırasında fişleme, tahlil yönteminden yararlanılmıştır.

Çalışma sonucunda bu eserdeki levha numaralarının Hz. Peygamberin hayatının kronolojisine uygun olmadığını ve bu eserde şiirle anlatılanların, sanatçının bir diğer kitabı *Çöle İnen Nur*'la paralel olduğunu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Hz. Muhammed, Necip Fazıl Kısakürek, Esselâm, Siyer, Dinî Edebiyat.

ABSTRACT

THE ANALYSIS OF THE POEMS IN THE BOOK ESSELÂM MUKADDES HAYATTAN LEVHALAR BY NECİP FAZIL

YILDIRAN, Fatma Gizem

Giresun University
Social Sciences Institute
Turkish Language And Literature Master's Thesis

Supervisor: METİN AKAR
June 2012, 143 pages

There has been no separate study on the Necip Fazıl's book Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar. In order to fill this gap, we have tried to determine which periods of the Prophet Muhammed's life were discussed, from which sources benefited, whether there are any literary language in the motives or events.

In the work, before the analysis of the poems, it was discussed on Prophet Muhammed's life and its place in our literature, and then, it was informed about the work's poet Necip Fazıl's life, Works and art. The poems were analyzed in terms of language, style, spelling, meter, rhyme.

In our researchs, apart from Mukaddes Hayattan Levhalar, we benefited from other works of Necip Fazıl, especially from Çöle İnen Nur. During the study, we benefited from analysis and tagging method.

As a result of the study, we saw that the piece numbers in the work doesn't comply with the Prophet Muhammed's life and the things told by poems in this work are paralel with Çöle İnen Nur which is an another book of the writer.

Key Words: Prophet Muhammed, Necip Fazıl Kısakürek, Esselâm, Sîra, Religious Literature.

Anneme ve Babama ithaf ediyorum.

TEŐEKKÖR

Çalıőmamın tüm safhalarında bilgileriyle, değerli görüőleriyle, kaynaklarıyla her türlü desteği sağlayan Prof. Dr. Metin AKAR'A, değerli fikirleriyle yardımlarını esirgemeyen Yr. Doç Dr. Dursun ŐAHİN'E, Necip Fazıl'la ilgili kaynak bulmama yardımcı olan Yr. Doç Dr. Fikret USLUCAN'A teşekkür ederim.

Ayrıca tez çalıőmam sırasında maddi ve manevî yardımlarını esirgemeyen, her zaman yanımda olan, aileme de teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
TEŞEKKÜR	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	IX
ÖN SÖZ	X
GİRİŞ	1
1. HZ. PEYGAMBER'İN HAYATI VE EDEBİYATIMIZDAKİ YERİ.....	1
1.1 HZ. PEYGAMBER'İN HAYATI.....	1
1.1.1 Nübüvvetten Önce.....	1
1.1.2 Nübüvvetten Sonra.....	2
1.1.2.1. Mekke Dönemi.....	2
1.1.2.2. Medine Dönemi.....	7
1.2 . HZ. PEYGAMBER'İN TÜRK EDEBİYATINDAKİ YERİ.....	11
1.2.1. Esmâ-yı Nebî.....	11
1.2.2. Sîre	11
1.2.3. Mevlid.....	12
1.2.4 Mi 'râc.....	15
1.2.4.1. Mensur Mi 'râc-Nâmeler.....	15
1.2.4.2. Manzum Mi 'râciyeler.....	15
1. 2. 4. 2. a. Sire(t), Mevlid, Hilye ve Mu 'cizât gibi Eserlerde Bir Bölüm Teşkil Eden Mi 'râciyeler.....	15
1.2.4.2.b. Bâzı Mesnevîlerde Bir Bölüm Teşkil Eden Mi'râciyeler.....	16
1.2.4.2.c. Mürettep Dîvanlarda Mi 'râciyeler.....	17
1.2.4.2.ç. Müstakil Manzum Mi 'râc-Nâmeler.....	17
1.2.5. Mu 'cizât.....	18
1.2.6. Gazavât-ı Resulullah.....	18
1.2.7. Hilye.....	18
1.2.8. Hicret- nâme.....	19
1.2.9. Şefa 'at-nâme.....	19
1.2.10. Kırk Hadîs.....	20

1.2.11. Yüz Hadîs, Bin Hadîs.....	21
1.2.12. Vefat-ı Hz.Resûl.....	21
1.2.13. Na ‘t.....	22
BİRİNCİ BÖLÜM.....	38
1.NECİP FAZIL KISAKÜREK.....	38
1.1.HAYATI.....	38
1.2. YAYIN HAYATI VE SANATI.....	39
1.2.1. Necip Fazıl’ın Sanat Hayatını 1934 Öncesi ve Sonrasında	
Değerlendirilmesi.....	43
1.3. ESERLERİ.....	51
1.3.1. Şiir Kitapları.....	51
1.3.2. Hikâyeleri.....	51
1.3.3. Tiyatro oyunları.....	51
1.3.4. Romanları.....	52
1.3.5. Senaryoları.....	52
1.3.6. Monografi Eserleri.....	52
1.3.7. Düşünce-İnceleme Yazıları.....	53
1.3.8. Dinî ve Tasavvufî Eserleri.....	53
1.3.9. Hitabeler- Konferanslar.....	54
1.3.10. Savunmalar.....	54
1.3.11. Anı Türündeki Eserleri.....	55
1.3.12. Çeviri- Sadeleştirme Eserleri.....	55
1.3.13. Vefatından Sonra Derlenen Eserler.....	55
1.3.14. Necip Fazıl ile Yapılmış Röportaj, Mülakat ve Sohbetler.....	55
1.3.15. Büyük Doğu Dergisinde, Olaylar ve Gelişmeler Üzerine Yazdığı	
Değıniler.....	55
1.3.16. Gazete ve Dergilerindeki Tartışma ve Polemik Yazıları.....	56
1.4. NECİP FAZIL KISAKÜREK VE ESERLERİ HAKKINDA YAPILAN	
ÇALIŞMALARDAN SEÇMELER.....	56
1.4.1. Hakkında Yazılan Yazılar.....	56
1.4.2. Hakkında Yazı ve Değerlendirmelerin Yer Aldığı Kitaplar.....	56
1.4.3. Dergiler.....	56
1.4.4. Edebî Kişiliği ve Eserleri Üzerine Yazılanlar.....	56

1.4.5. Gazeteler.....	57
1.4.6. Tezler.....	57
1.4.6.1. Doktora Tezleri.....	57
1.4.6.2. Yüksek Lisans Tezleri.....	57
İKİNCİ BÖLÜM.....	58
1. ESSELÂM HAKKINDA GENEL BİLGİ.....	58
2. ŞİİRLERİN; ŞEKİL, DİL VE ÜSLÛP, VEZİN, KAFİYE, GERÇEK OLAYLARA BAĞLILIK, İMLA AÇISINDAN TAHLİLİ.....	63
2.1. ŞİİRLERDE KULLANILAN NAZİM ŞEKİLLERİ.....	63
2.1.1. Mesnevi.....	63
2.1.2. Kıt'a.....	64
2.1.3. Müstezad.....	64
2.1.4. Dörtlük.....	64
2.1.5. Muhammes.....	64
2.1.6. Mani.....	64
2.1.7. Kaside.....	64
2.1.8. Altılılar.....	64
2.1.9. Üçlüler.....	64
2.2. ŞİİRLERİN DİL VE ÜSLÛP ÖZELLİKLERİ.....	65
2.2.1. Şiirlerdeki Edebî Sanatlar.....	69
2.2.1.1. Teşbih-i Belîğ.....	70
2.2.1.2. İstiare.....	75
2.2.1.2.a. Açık İstiare.....	75
2.2.1.2.b. İstiare-i Temsiliyye.....	77
2.2.1.3. Mecaz-ı Mürsel.....	77
2.2.1.4. Teşhis.....	80
2.2.1.5. Tenasüp.....	82
2.2.1.6. Tecâhül-i Ârif.....	82
2.2.1.7. Tezat.....	84
2.2.1.8. Tekrir.....	86
2.2.1.9. Mübalağa.....	86
2.2.1.10. Nidâ.....	87
2.2.1.11. Tevriye.....	88

2.2.1.12. Telmih.....	88
2.2.1.13. İkitibas.....	92
2.3. ŞİİRLERDE VEZİN.....	92
2.4. ŞİİRLERDE KAFİYE.....	96
2.5. ŞİİRLERDE İMLÂ.....	97
2.6. GERÇEK OLAYLARA BAĞLILIK.....	103

EKLER

1. ESSELÂM MUKADDES HAYATAN LEVHALAR'DAKİ HADİSLERDEN ÖRNEKLER.....	126
2. ESSELÂM MUKADDES HAYATTAN LEVHALAR HAKKINDA YAZILANLAR.....	131
RASİM ÖZDENÖREN: ESSELÂM.....	131
MUSTAFA AYDOĞAN: ŞİİRİN UFKU ESSELÂM.....	132
ALİM YILDIZ: NECİP FAZİL'İN 101 HADİS TERCÜMESİ.....	134
MUHSİN MACİT: NECİP FAZİL'İN ÇÖLE İNEN NUR'A ESSELÂM'I.....	135
SONUÇ	138
KAYNAKÇA	139
ÖZGEÇMİŞ	143

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
A.S.	: Aleyhissellâm
b.	: Bin, İbni
C.	: Cilt
doğ.	: Doğum tarihi
DTCF	: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
H.z.	: Hazreti
h.zl.	: Hazırlayan
İKTHK	: İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Hamseler Kataloğu
İKTDK	: İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu
İst. T.	: İstinsah tarihi
öl.	: Ölüm tarihi
Mil.	: Millî Kütüphane (Ankara)
No.	: Numara
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TY	: Türkçe Yazmalar
vd.	: Ve diğerleri
Yay.	: Yayınları, Yayını
yk.	: Yaprak
y.y.	: Yüzyıl

ÖN SÖZ

Türk Edebiyatının hakkında çok konuşulmuş, çok yazılmış bir sanatçısı olan Necip Fazıl, hem eserleriyle hem de fikirleriyle edebiyatımızda önemli bir yer teşkil etmiştir.

Edebiyatımıza şiir, tiyatro, nesir, dergicilik gibi birçok alanda yazdığı yazılarla farklı bakış açıları, yenilikler getirmiş olan sanatçı. çoğu zaman yazıları, fikirleri sebebiyle eleştirilmiştir.

“*Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*” Necip Fazıl için Hz. Peygamber’i anlatması yönüyle çok önemlidir. Çünkü bu eserle Necip Fazıl “Müslüman bir şair” olmakla kalmamış, bir “İslâm şairi” olmuştur.¹

Bu sebeple muhtemeldir ki Necip Fazıl için İslâm şairi olmak, İslâm’ı anlatmak ve bu çerçevede genç nesillere yol göstermek, en önemlisi de mürşidi Arvasi’den devraldığı görevi yerine getirmek en önemli amaç olmuştur. Necip Fazıl kendisi de “*Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*” ın takdim kısmında bu eseri Hz. Peygamber’e olan bağlılığı ve sevgisi sebebiyle “vecd destanı” olarak göstermiştir.

Bu çalışma giriş bölümü haricinde iki ana bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Hz. Peygamber’in hayatı ana hatlarıyla ele alınmış ve edebiyatımızdaki yeri hakkında derli toplu bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Birinci bölümde, eserin sahibi Necip Fazıl Kısakürek’in hayatı, sanatı, eserleri ve eserleri hakkında yapılan çalışmalarla ilgili bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde, eserdeki şiirlerin tahlili yapılmıştır. Tahlile geçmeden önce eser hakkında genel bilgi verilmiş, sonrasında da şekil, dil, üslûp, yazım, gerçek olaylara bağlılık, vezin, kafiye açısından incelenmiştir. Bu bölümde iktibas edilen şiirler imla ve noktalaması değiştirilmeden “*Essalâm Mukaddes Hayattan Levhalar*”daki orijinal şekliyle verilmiştir. Ayrıca eserden yapılan iktibaslar italik yazıyla ve sayfa numarasıyla verilmiştir. Son olarak da eser hakkında yazılan diğer yazıların içeriğine değinilmiştir.

¹ Selma Günaydın, *Meyveli Ağaç Necip Fazıl’a ve Sanatına Yöneltilen Eleştiriler*, Kurtuba Yay. , Ankara 2010, s.117.

GİRİŞ

1. HZ. PEYGAMBER'İN HAYATI VE EDEBİYATIMIZDAKİ YERİ

1.1 . HZ. PEYGAMBER'İN HAYATI*

1.1.1. Nübüvvetten Önce

Hz. Muhammed (S.A.S.), Mekke'de bulunan Kureyş kabilesinin Haşimoğulları koluna mensuptur. Soyu, Fihri (Kureyş) b. Mâlik yoluyla Hz. İbrahim'in torunlarından Adnân'a kadar uzanır. Babası Abdullah b. Abdülmuttalib, dedesi Abdülmuttalib b. Hâşim, büyük dedesi Hâşim b. Abdümenâf, babanesi Fatıma bint Amr'dır.²

Hz. Peygamber, Fil yılında Rebüevvel ayının on ikinci pazartesi günü Mekke'de doğmuştur. Fil vak'asıyla Peygamber'imizin doğumu arasında yaklaşık elli, elli beş gün vardır. Kabul gören görüş ise Eshâb-ı fil vak'asından elli gün sonra doğmuş olduğudur.³

Hz. Muhammed'in babası Abdullah yaşlıları arasında çok sevilen biridir. Dedesi Abdülmuttalib Zemzem Kuyusu'nu yeniden ortaya çıkarıp onarmasıyla bilinegelmiştir. Ve bu olay sırasında oğlu olduğu takdirde oğullarından birini kurban etmeyi adanmış, daha sonra çocukları arasında çektiği kura da Hz. Peygamber'in babası Abdullah'a çıkmıştır. Abdülmuttalib'de oğlunun yerine 100 deve kurban etmiştir. Bunda dolayı da Hz. Peygamber, hem bu olayı hem de büyük cediti Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'i kastederek “*Ben iki kurbanlığın çocuğuyum*” demiştir.⁴

Annesi Âmine ise Kureyş kabilesindedir. İslâm kaynaklarında Hz. Muhammed'in doğumuna kadarki süreçte olağanüstü olayların meydana geldiğine dair rivayetler de vardır. Kendisinin peygamberlerin sonuncusu olduğunu ifade ettiği

* Bu bölümdeki bilgiler “*Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*” , Muhammed maddesi, Mustafa Uzun, Diyanet Vakfı Yay. , C. 30, s. 409-422'den özetlenerek verilmiştir. Farklı bilgilerin kaynakları dipnotlarda gösterilmiştir.

² İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. , 3. Baskı, Ankara 2004, s. 57.

³M. Asım Köksal, *İslâm Tarihi*, “*Hz. Muhammed Aleyhisselâm*” (Doğumundan Yaşına Kadar Olan Hayatı), Şamil Yayınevi, C. 2, İstanbul 1987, s. 5.

⁴ Mustafa Uzun, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, “Muhammed” maddesi, Diyanet Vakfı Yay. , C. 30, s. 409.

bir konuşmasında annesinin bir rüya gördüğünden bahsetmekte ve bundan önemli bir kişiye hamile olduğunu ve de doğacak çocuğa Muhammed veya Ahmed adını vermesinin telkin edildiğini belirtmektedir. Yine doğum sırasında Âmine'nin hiç sancı çekmediği, Hz. Peygamber'in sünnetli doğduğu da rivayetler arasındadır.

Doğumdan sonra ise Âmine, Hz. Peygamber'i fazla emzirememiştir. Onu Ebû Leheb'in cariyesi Süveybe emzirmiştir. Sonrasında ise Mekke'nin sıcak havası bebeklerin büyümesine elverişli olmadığı için Hz. Peygamber sütanesi Halime'ye verilir.

Yine bundan sonra da olağanüstü olaylar yaşanmaya devam eder. Sütanne Halime'nin evi bir anda bereketlenir, yiyecekleri bollar, yine Hz. Peygamber'in göğsünün yarılması (şakk-ı sadr) hadisesi de bu yıllarda yaşanır. Hz. Peygamber dört beş yaşlarına kadar sütanesinde kalır. Altı yaşında annesinin yanına gelir. Fakat anne Âmine ziyaret için gittiği Yesrib'den dönerken hastalanarak vefat eder. Sonrasında ise Ümmü Eymen Hz. Peygamber'i dedesi Abdülmuttalib'in yanına getirir. Sekiz yaşına kadar dedesinin himayesinde kalır. Dedesinin vefatı üzerine amcası Ebu Talib'in yanına yerleşir.

Ebu Talib, Hz. Peygamber'i kendi çocuğundan ayırmaz, eşi Fatıma da aynı şekilde Hz. Peygamber'i şefkatle gözetir. Bu yıllarda Hz. Peygamber amcasıyla ticaret işlerini öğrenir, çobanlık yapar⁵ hatta filen olmasa bile Ficar savaşına katılır. İlk eşi Hatice ile tanışması ve evlenmesi de amcasıyla yaptığı ticaret sırasında olur. Yine Hz. Peygamber bu yıllarda ticaret hayatındaki güvenilirliği sebebiyle el-Emin lakabını alır. Bu yılların diğer önemli bir olayı ise Hz. Peygamber'in Hacerülesved'in yerine konulması sırasında hakemlik yapmasıdır.⁶

1.1.2. Nübüvvetten Sonra

1.1.2.1. Mekke Dönemi

Kâbe'nin tamirinden sonra Hz. Peygamber Allah'a nasıl ibadet edileceğinin yollarını aramaya başlamıştır. Bu amaçla daha önce dedesi ile birlikte Hira mağarasında yaptığı münzevi hayatı yaşamaya başlar. Bu sebeptendir ki zamanının

⁵ *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, Müellifi: Zeynü'd- dîn Ahmed b. Ahmed b. Abdü'l – Lâtîfî'z- zebîdî, C. 7 Başbakanlık Basımevi, Ankara 1978, s. 29-30.

⁶ İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. , 3. Baskı, Ankara 2004, s. 61–69; M. Asım Köksal, *İslâm Tarihi, "Hz. Muhammed Aleyhisselâm" (Doğumundan Yaşına Kadar Olan Hayatı)*, C. 2, Şamil Yayınevi, İstanbul 1987. s. 81–191.

çoğunu bu mağarada geçirir. Yiyeceği bitince almaya gider, bu vakitlerde fakirlere yardımda bulunur, tekrar Hira'ya döner.

Hiz. Muhammed'e Peygamberlik hüviyeti bu mağarada gelecektir. Hiz. Muhammed'e Hira'da bulunduğu 610 yılı Ramazan ayında bir gece sabaha karşı Cebrail gelir. Ve Hiz. Peygamber'in okumasını ister. “*Yaratan Rabbinin adıyla oku!*”⁷ manasındaki cümle Alak sûresi'nin ilk beş ayetini ona tebliğ eder.. Bu olay üzerine heyecanlanan Hiz. Peygamber hemen evine koşar ve yatağına yatar, Hiz. Hatice'den üstünü örtmesini ister. Başından geçenleri anlatır; Hiz. Hatice de bu olaylar üzerine Hiz. Peygamber'i teselli eder, ardından Hiz. Peygamber'i akrabası Varaka'ya götürür. Varaka onu dinledikten sonra gelen meleğin Cebrail olduğunu belirtir.⁸

Hiz. Peygamber gelen ilk vahyin ardından Hira'ya daha sık gidip gelmeye başlar, fakat vahiylerin ardı kesilir. Kaynaklarda bu döneme “Fetret'ül-vahy” denilmektedir. Bu süreçten sonra Hiz. Peygamber bir gün yine Hira'da iken Cebrail görünür. Yine korku ve heyecanla evine gidip yatağına girer. Cebrail evinde de karşısına çıkarak Müddesir sûresi'nin ilk ayetlerini okur. (74/1-5) Bu ayetlerle birlikte artık ilahi tebliğleri insanlara iletmesi gerektiği ve bu görevi yerine getirirken Allah'a güvenmesi istenmektedir, ayrıca maddi ve manevi kirlerden uzak durması talimatı verilmektedir. Hiz. Peygamber de bu zaman itibariyle insanları İslâm'a davet etmeye başlar. Bu davet üç yıl süreyle gizli yapılır. İlk Müslümanlar arasında Hiz. Hatice, Ebû Bekir, Ali b. Ebû Tâlib, Zeyd b. Hârise, kızları Zeynep, Rukiyye, Ümmü Külsüm vardır. Sonrasında ise Hiz. Ebû Bekir'in yakın dostları Osman b. Affân, Zübeyr b. Avâm, Abdurrahman b Avf, Taiha b. Ubeydullah, Sa'd b. Vakkâs, Osman b. Maz'ûn, Saîd b. Zeyd, Ayyâş b. Ebû Rebîa ve hanımı Esmâ bint Selâme, Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Erkam b. Ebû'l-Erkam, Ebû Seleme, Ca'fer b. Ebû Tâlib, Ubeyde b. Hâris de Hiz. Peygamber'e gelip Müslüman olmuşlardır.

Bu yıllarda Hiz. Peygamber ibadetlerini evinde, ıssız dağ eteklerinde bazen yalnız bazen de Müslümanlarla birlikte yapabiliyordu. Onlara, gelen Kur'an ayetlerini okuyor, tevhid inancını, güzel ahlakı anlatıyordu. Bu sohbetler pek tabî müşriklerin olmadığı yerlerde yapılıyordu. İbadetler çoğunlukla İslâm'ı benimseyen Erkam b. Ebû'l-Erkam'ın evinde yapılıyordu.

⁷ Mustafa Uzun, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, “ Muhammed” maddesi, Diyanet Vakfı Yay. , C. 30, s. 410.

⁸ Buhârî, “Bed'ül Vahy”,C. 3, “Tefsir”, 96/1.

İslâmiyet'in yayılması yakın çevrelerde devam ederken nübüvvetin 4. yılı itibariyle açıktan açığa İslâm'a davet başlamıştır. Hz. Peygamber'in karşısında ilk olarak Kureyşliler yer almıştır. Bu dönemde Kureyşliler Kâbe'nin çevresini putlarla doldurmuşlardır. Ve buradaki hac umre ibadetlerini idare etmektedirler. Bu sıralarda Hz. Peygamber'den vahyedilen gerçekleri müşriklere tebliğ etmesi istenmiştir. Hz. Peygamber böylece Mekke'nin fethine kadar sürecek olan mücadelenin içine girmiş oluyordu. Ve Hz. Peygamber yakın akrabalarından başlayarak Kureyş'in Hâşim ve Muttaliboğulları'ndan yaklaşık kırk beş kişiye yemek verir. Fakat bu yemekten sonra her şey istenilen gibi olmaz. Ebû Leheb Hz. Peygamber'in konuşmasına fırsat vermez. Birkaç gün sonra tekrar bir toplantı da Hz. Peygamber Allah'ın bir olduğunu, O'nun eşi ve benzerinin bulunmadığını, O'na inanıp güvendiğini belirterek davetlilere asla yalan söylemeyeceğini belirttikten sonra şöyle devam eder: *“Ben özellikle size ve bütün insanlara gönderilmiş olan Allah elçisiyim. Allah'a yemin ederim ki uykuya daldığınız gibi öleceksiniz, uykudan uyandığınız gibi diriltileceksiniz. Yaptıklarınızdan hesaba çekileceksiniz; iyilikleriniz karşılığında iyilik, kötülükleriniz karşısında ceza göreceksiniz. Cennet de cehennem de ebedîdir. İlk uyardığım da sizlersiniz.”*⁹ Bu durum karşısında Hz. Peygamber'i amcası Ebû Talib, doğrulamakla beraber diğer amcası Ebû Leheb Hz. Peygamber'e karşı tavır alır. Hz. Peygamber'i öldürmekle bile tehdit eder. Bu sırada Tebbet sûresi nazil olur. Bu sûrede Ebû Leheb ve karısının cehennemlik olduğu belirtilir.(Tebbet 111/1-5)

Bütün muhalefetler sürmeye devam ettiği bir sırada yine Hz. Peygamber Kureyşlilere seslenerek: *“Ey Kureyşliler! Size şu dağın arkasında bir düşman birliği var desem inanır mısınız? ; Evet, senin yalan söylemediğini hiç görmedik”* ve şöyle devam eder: *“Öyleyse ben büyük bir azaba uğrayacağınızı size haber veriyorum: Allah bana en yakın akrabamı uyarmamı emretti. “ Allah'tan başka ilâh yoktur.” demediğiniz sürece size ne bu dünyada ne de âhirette bir faydam dokunur.”*¹⁰

Bu yıllarda Kureyşliler atalarından kalan geleneklerine olan bağlılıklarını sürdürdükleri için Hz. Peygamber'in davetini kabul edecek durumda değillerdi. Mekke toplumunda kumar, yalancılık, zina gibi birçok olumsuz davranış örnekleri

⁹ Mustafa Uzun, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, “Muhammed” maddesi, Diyanet Vakfı Yay. , C. 30, s. 411; Buhârî, C. 9, s. 244.

¹⁰ Mustafa Uzun, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, “Muhammed” maddesi, Diyanet Vakfı Yay. , C. 30, s. 412.

devam ediyordu. Kur'anı Kerim de bu davranışları eleştiriyordu. Bunun bir sonucu olarak da Hz. Peygamber'e olan muhalefet her geçen gün daha da artıyordu. Hatta Kureşyliler bir gün İslâm'ın yayılmasını engellemek için Hz. Peygamber'in amcası Ebû Talib'in yanına gider. Bu görüşme üç kez tekrarlanır, fakat bir sonuç alamazlar Hz. Peygamber bu görüşmenin sonucunda şu sözleri sarf eder *"Bu işten vazgeçmem için güneşi sağ elime, ayı da sol elime verseler hiçbir şey değişmez, Allah bu dini üstün kılıncaya kadar çalışacağım veya bu uğurda öleceğim"* Ebû Talib de şu sözleri söyleyerek Hz. Peygamber'i destekler: *"Git istediğini söyle, Allah'a andolsun ki seni asla onlara teslim etmeyeceğim"*¹¹

Mekke'de İslâm'ın yayılma mücadelesi bu şekilde devam ederken Nübüvvetin 6. yılında İslâm'a giren iki önemli kişi vardır. Bunlardan biri Hamza biri de Hz. Ömer'dir. Hamza'nın Müslüman olması şöyle gerçekleşir: Ebû Cehil ve arkadaşlarının Hz. Peygamber'e hakaret ettiğini gören bir cariye durumu Hamza'ya anlatır bu duruma sinirlenen Hamza, Ebû Cehl'i döver ve İslâm'a girer. Hz. Ömer de bir gün Hz. Peygamber'i öldürmek için yola çıkar; yolda kız kardeşinin İslâmiyet'i benimsediğini duyar ve kardeşinin evine gider. Bu sırada kız kardeşi ve eşi Kur'an okumaktadır. Hz. Ömer kardeşini döver sonra pişman olur. Ve Hz. Peygamber'in yanına giderek Müslüman olur. Bu iki kişinin Müslümanlığı kabul etmesinden sonra İslâmiyet'in yayılması daha da hızlanır. Pek tabii bu durum karşısında Kureşylilerin de Müslümanlara eziyetleri, hakaretleri hız kesmez aksine artarak devam eder. Hz. Peygamber Hz. Osman ve eşi Rukiyye'nin de bulunduğu bir gurup 615 yılında Habeşisttan'a gider. Böylelikle ilk hicret yapılmış olur.

Kureşyliler İslâm'ın güçlenmesiyle beraber Hz. Peygamber'i engellemek için farklı yollara başvurmaya başlar, boykot ilan ederler. Boykotun şartlarını yazarak Kâbe'nin duvarına asarlar. Buna göre Kureşyliler, Haşimoğulları ve Muttaliboğullarıyla bu iş (Hz. Peygamber'i etkisiz hale getirinceye kadar) gerçekleşinceye kadar akrabalığa ve hukuka uymayacaklarını belirtirler. Ve iki önemli toplumu düşman ilan ederek; kendileriyle konuşmama, alışveriş yapmama kararı alırlar. Bunun üzerine amca Ebû Talib Haşimoğullarını ve Muttaliboğullarını kendi çevresinde toplar. Sonrasında ise Ebû Talib'in kız kardeşinin oğlunun ve diğer bazı ileri gelenlerin vasıtasıyla boykot sona erer.

¹¹ Mustafa Uzun, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, "Muhammed" maddesi, Diyanet Vakfı Yay. , C. 30, s. 412.

Nübüvvetin 10. yılında ise hüzün yılı kabul edilir. Hz. Peygamber ilk eşi Hatice'yi ve amcası Ebû Talib'i kaybeder. Hz. Peygamber bu duruma çok üzülür. Hz. Peygamber hayattaki iki önemli destekçisini kaybetmiştir.¹² Bu iki üzücü olaydan sonra da Kureyşlilerin İslâm'a tavırları daha da sertleşmiştir. Hz. Peygamber de davetine devam eder. Bu amaçla yanına Zeyd b. Harise'yi de alarak Taif'e gider. Buradaki kabilenin ileri gelenlerinden Amr b. Umeyr'in oğullarını ve diğer önemli birçok kişiyi İslâm'a davet eder. Fakat bir sonuç alamaz. Çünkü buradaki kabilelerle Kureyşliler arasında akrabalık vardır. Hz. Peygamber ve Zeyd burada çok sert bir şekilde karşılık görür.

Taif dönüşünde Hz. Peygamber Mekke'ye girebilmek için himayesine girebileceği bir Kureyşli arar. Fakat bu kişiyi bulması da pek kolay olmaz. Sonunda Nevfelogulları'nın reisi Mut'im b. Abdî'nin himayesiyle Mekke'ye girebilir.

Sonrasında Hz. Peygamber'e Allah tarafından manevî âlemlere yolculuk ettirilir. Böylece İslâm'ın Mekke dışında da yayılacağına dair işaret edilir. Çünkü bu yolculuk sırasında Hz. Peygamber diğer dinlerin Peygamberlerine imamlık yapmıştır. Hz. Peygamber de hac, umre ve ticaret amacıyla Mekke'ye gelenlere İslâmiyet'i anlatmaya devam etmektedir. Nübüvvetin 11. yılı hac mevsiminde, Yesrib'den gelen Hazrec kabilesine mensup altı kişilik bir grup da İslâmiyet'i kabul eder. İçlerinden bazı kişilerden Hz. Peygamber tekrar buluşma sözü alır. Sonraki yıl Hazrecli ve Evsli iki kişi Hz. Peygamber'le gizlice Akabe'de buluşur. Ve burada bu kişiler Hz. Peygamber'e Allah'a ortak koşmayacaklarına, zina etmeyeceklerine, çorcuklarını öldürmeyeceklerine dair söz verirler. Hz. Peygamber de Yesrib halkına Kur'anı ve İslâm'ı öğretmek amacıyla Mus'Aab b. Umeyr'i gönderir. Bu sayede birçok Yesriblinin Müslüman olması sağlanır.

Nübüvvetin 13. yılında da yine Yesribli Müslümanlardan biri Akabe'de Hz. Peygamber'le buluşur. Yesribliler Hz. Peygamber'i şehirlerine davet eder. Hz. Peygamber de ikinci Akabe Biatı'nın hazırlar. Hicret ettiği zaman kendisini ve Mekkeli Müslümanların canlarını, mallarını, çocuklarını kendi canları, malları gibi koruyacaklarına, her şartta kendisine itaat edeceklerine, malî yardımda bulunacaklarına, iyiliği emredip kötülüğü önlemeye çalışacaklarına dair söz vermelerini istemiştir. Yesribliler de bu şartları kabul etmiştir.

¹² Buhârî, C. 9, s. 32.

Yesriblilerle yapılan bu biyattan sonra ilk defa Âmir b. Rebâ ile eşi Leyla binti Ebû Hamse Yesrib'e göç eder. Sonrasında Yesrib'e hicret edenlerin sayısı artar. Geride Hz. Ali, Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir ve ailesi kalır. Müşrikler de bu göçleri haber alınca Hz. Peygamber'in de Yesrib'e hicret edeceğini düşünmeye başlar. Ve Ebu Cehil'in evinde Hz. Peygamber'i öldürme kararı alırlar. Tabî ki bu düşünce Hz. Peygamber'e vahy olundu, Ebû Bekir'le birlikte hicret hazırlığı yapmaya başladı. Mekke'den bir gece ayrıldılar. Sonrasında Sevr mağarasında saklanırlar. Üç gün sonra da Yesrib'e doğru yola çıkarlar.¹³ Kureyşliler de Hz. Peygamber'i aramaya devam eder. Fakat Kureyşliler amaçlarının hiçbirine ulaşamazlar. Hz. Peygamber ve yanındakiler sekiz günlük bir yolculuktan sonra Yesrib'e yakın Küba'ya varır. Hz. Peygamber burada geride kalan Hz. Ali'yi ve diğerlerini bekler. Burada bir mescit yaptırdı. Sonrasında Yesrib'e doğru hareket ederler. Hz. Peygamber burada cuma hutbesini okur, namaz kıldırır. Yesrib halkı tyarafından Hz. Peygamber sevgiyle karşılanır. Hz. Peygamber Yesrib'de devesinin çöktüğü bir yerin yakınında bulunan Ebâ Eyyup el-Ensâri'nin evine misafir olur.

1. 1. 2. 2. Medine Dönemi

Hz. Peygamber Mekke döneminde İslâmiyet'in yayılması konusunda yaşanan rahatsızlığı görür. Ve bu sebeple bazı önlemler almaya karar verdi. Hz. Peygamber de İslâm dininin daha iyi şartlarda yayılmasını sağlamak ve risâlet görevini iyi bir şekilde yerine getirebilmek amacıyla Mekke'den hicret etmiştir.

Hz. Peygamber hicretten sonra ilk iş olarak muhacirleri Evs ya da Hazrec kabilelerinden biriyle kardeş ilan etti. Bu kardeşlikle Hz. Peygamber sadece muhacirlerin yarar görmesini sağlamakla kalmadı, ayrıca muhacirlerle bu kabileler arasında din kardeşliği anlayışını da geliştirmiş oldu.

Medine'ye hicretten sonra burada teşkilatlanmış bir devlet yoktu. Evs ve Hazrec kabilerinden başka Benî Kaynuka, Benî Nadîr, Benî Kurayza gibi Yahudi kabileleri de bulunuyordu. Bu Yahudi kabileleriyle sürekli bir çatışma hali vardı. Kureyşliler ise hicret eden Müslümanlardan kalan servetleri kendi servetlerine katar. Hz. Peygamber de Ebû Süfyan'ın idaresindeki bir ticaret kervanına Bedir'de bir baskın düzenlemek amacıyla harekete geçer. Fakat Ebû Süfyan bu baskını haber alır. Kureyşliler de Ebû Cehil kumandasında 1000 kişilik bir kuvvetle Bedir'e yürür.

¹³ Buhârî, C. 9, s. 328.

305 kişilik Müslüman ordusuyla savaş cereyan etmeye başlar. Savaş Müslümanların galibiyetiyle sonuçlanmıştır. Kur’anda zaferin Allah’ın yardımıyla gerçekleştiği ve Müslüman ordusunun meleklerle desteklendiği ifade edilmektedir.¹⁴

Hz. Peygamber, Medine’ye hicret ettiği sırada şehir halkının yarıya yakın nüfusu Yahudi idi, fakat Hz. Peygamber bu Yahudilere karşı hep hoş görülüydü. Bu hoşgörü karşısında bazı Yahudiler de olumlu tepkiler verir. Benî Kaynuka kabilesinden Abdullah b. Selâm ailesiyle birlikte Müslüman olur. Fakat bu hoşgörü diğer Yahudileri etkilememektedir. Onlar Müslümanlara zarar vermeye İslâm’ı yok saymaya devam eder. Bazı Yahudiler de İslâm’a girdiklerini söyleyip, münafıklar arasına katılır. Yine Müslümanların Bedir’deki zaferleri de Yahudileri rahatsız eder. Yahudilerin yapmaya devam ettiği eziyetler karşısında da Hz. Peygamber Benî Kaynuka’nın üzerine yürür. Onları İslâm’a davet eder. Fakat olumsuz cevap alır. Bunun üzerine Hz. Peygamber üç gün içinde Medine’yi terk etmelerini ister.

Bedir’de ağır bir yenilgi alan Kureyşliler yeni bir savaş isterler. Kureyşliler topladıkları 3000 kişilik ordularıyla Medine’ye yürümeye başlar. Fakat Hz. Peygamber Medine’de savaşmak istemez. Uhud’da karşılaşmaya karar verir. Ve 700 sahabî ile Uhud dağının eteklerine gelerek Kureyşlilerle karşılaşır. Fakat bu savaş Müslümanların zaferiyle sonuçlanamaz. Çünkü Hz. Peygamber’in yerleştirdiği okçular yerlerini terk edince savaş Kureyşlilerin lehine döner. Bu savaşta Hz. Peygamber’in amcası Hamza şehit olur.¹⁵ Müslümanlar Uhud dağına çekilir. Savaşın sonrasında Medine’ye dönen Hz. Peygamber, Kureyşlilerin Medine’ye baskın düzenleyeceğini haber alır. Hz. Peygamber’de 500 kişilik bir ordu ile Hamrâülesed’e kadar gider. Durumu öğrenen Kureyşliler ise Mekke’ye yönelirler. Hz. Peygamber de beş gün sonra Medine’ye döner. Sonrasında ise Adal ve Kâre kabilelerine mensup bir heyet Hz. Peygamber’den kendilerine İslâmiyet’i öğretmesi için sahabî göndermesini ister. Fakat sonuç yine Müslümanların lehine olamaz. Hz. Peygamber’in yolladığı heyete yolda Lihyânoğulları tarafından baskın düzenlenir. Sahabîlerin çoğu öldürülür, öldürülmeyenler de köle olarak satılır.

4 Safer (Temmuz 625) Âmir b. Sa’sa’a kabilesinin lideri Ebû Berâ Âmir b. Mâlik, Medine’de Hz. Peygamber’den İslâmiyet hakkında bilgi alır. Kabilesine İslâmiyet’i anlatacak bir heyet ister. Hz. Peygamber de gönderilecek heyetin can

¹⁴ Buhârî, C. 10, s. 137-139; el-Enfâl 8/8-12; Âl-i İmrân 3/123-127.

¹⁵ Buhârî, C.10, s. 186-188.

güvenliğinin sağlanmasını ister. Fakat bunun sonucu da hüsrandır. Heyetin içinden Âmir b. Mâlik'in öldüğü haberi gelir. Diğer heyet mensuplarının da öldürüldüğü Hz. Peygamber'e vahiy yoluyla bildirilir. Hz. Peygamber bu hadise karşısında derin bir üzüntüye kapılır. Hz. Peygamber'de bu faciaya yol açanlara beddua eder.

Müslümanlara zarar veren kabilelerden olan Nadîroğulları da, Uhud Savaşı'nda müşrikleri Müslümanlar aleyhinde örgütler, tahrik eder. Hz. Peygamber de onlara anlaşmaya uyması gerektiğini söylemiş, fakat olumlu bir cevap alamamıştır. Bir gün Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Peygamber onların yerleşim merkezine giderler. Nadîroğulları onları iyi karşılamakla beraber oturdukları yerin üstünden taş yuvarlayarak onları öldürmek ister. Bunun üzerine Hz. Peygamber onlardan şehri terk etmelerini istemiştir. Yine Hz. Peygamber onları muhasara edip anlaşmaya davet eder. Fakat bir süre direnen Yahudiler on beş gün devam eden muhasaranın ardından şehri terk eder.

Müslümanların baş düşmanı olan Kureyşliler Mustalikoğulları reisi Hâris b. Ebû Dırâr'ı da alarak Medine'ye saldırmak üzere yola çıkar. Bunu öğrenen Hz. Peygamber de Benî Mustalik Gazvesine karar verir. 700 kişilik bir orduyla yola çıkar. Bunun üzerine düşman safındaki kabileler dağılmaya başlar. Savaş Müslümanların zaferiyle sonuçlanır. En sonunda Mustalikoğulları İslâmiyet'i kabul eder. Bu seferde Hz. Peygamber, yanında eşi Âişe'yi de götürür. Konakladıkları bir yerde Âişe ihtiyaç için ordudan uzaklaştığı sırada gerdanlığını düşürdüğünü fark ederek aramaya koyulur. Ordunun konak yerine gelince de ordunun hareket ettiğini görür, beklemeye başlar. Ordunun artçılarından Safvân b. Muattal Âişe'yi devesine bindirip kabileye yetiştirir. Sonrasında bu olay dedikodu konusu olur. Hz. Peygamber ve Âişe bu olaydan sonra sıkıntılı günler geçirir. Ve nazil olan ayetler dedikoduların çirkin bir iftira olduğunu bildirir.¹⁶

Kureyşlilerin Medine'ye karşı son saldırısı da Hendek (Ahzap) dir. Bu sefer diğerlerine nispeten daha kalabalık bir grupla yapılmıştır. Kureyşlilerin ordusu diğer kavimlerin de desteğiyle 10-12.000 kişi bulmuştur. Hz. Peygamber bu savaşta diğerlerinden farklı olarak Selmân-ı Fârîsi'nin tavsiyesine uyarak savaş için hendek kazdırır. 3000 kişilik Müslüman ordusu bu hendeği kısa zamanda tamamlar.

¹⁶ Necip Fazıl Kısakürek, *Çöle İnen Nur*, Büyük Doğu Yay. , İstanbul 2006, s. 357-358.

Sonrasında ise şiddetli bir fırtınanın ardından düşmanlar kuşatmayı kaldırır, savaş Müslümanların zaferiyle sonuçlanır.¹⁷

Hendek Savaşının sonrasında Hz. Peygamber Müslümanlarla Kâbe'yi ziyaret etmek için 6 Zilkade (Mart 628) yola koyulurlar. Fakat sonuç istedikleri gibi olmaz, Mekkeliler Hz. Peygamber ve diğer Müslümanların Kâbe'yi tavaf etmelerine engel olurlar. Mekkeliler yapılan anlaşma sonucunda Hz. Peygamber bir yıl sonra, diğer Müslümanlarla umre vazifesini yerine getirebilir.

Hz. Peygamber bütün bu olanlardan sonra yine İslâm'a davet için birçok kabileye davet mektupları gönderir. Fakat malumdur ki, çok defa olumsuz cevap alır. 629 yılı içerisinde İslâm ordusu Mute'de Bizans ordusuyla karşılaşır. Bu savaştan İslâm ordusu önemli kumandanlarını kaybetmesine rağmen savaşın sonucu Müslümanların lehine olur.¹⁸

(27 Ocak 630)'da da İslâm ordusu Hz. Peygamber'in öncülüğünde, Huneyn'de Hevâzinlilerle karşılaşır. Savaş yine Allah'ın yardımıyla Müslümanların zaferiyle sonuçlanır. Huneyn Savaşı'nın hemen sonrasında ise Hz. Peygamber Huneyn'den Taif'e kaçan düşman kuvvetlerinin üzerine yürür. Hz. Peygamber ve ordusunun bir aylık muhasarasından sonra muhasara kaldırılarak anlaşma yoluna gidilir.¹⁹

Hicretin 9. yılı (Ekim 630)'da Hz. Peygamber İslâm'a davet için Bizans imparatoruna davet mektubu yollar, fakat olumsuz cevap alır. İslâm ordusu Tebuk'e kadar gelir, fakat Bizans ordusuna rastlamaz. Bunun üzerine Hz. Peygamber tekrar davet mektubu yollar, onlarda İslâm devletinin tebaası olmayı kabul ederler.

Hicretin 9. (630-31) yılı elçiler yılı kabul edilir. Mekke'nin fethedilmesinin ardından birçok Arap kabilesi yolladıkları heyetlerle Müslüman olduklarını bildirirler.. Mekke'nin fethinden sonra Kâbe'nin idaresi de Müslümanların eline geçer.

26 Zilkade 10 (23 Şubat 632) yılında Hz. Peygamber hacca gider. Burada bütün Müslümanlığa veda hutbesi adıyla anılan konuşmasını yapar. Hac sonrasında Hz. Peygamber'in sağlığı bozulur. (13 Rebüevvel 11/8 Haziran 632 Pazartesi) günü vefat eder.

¹⁷ Kısakürek, a.g.e. , s.369-378; Buhârî, C. 10, s. 211-222.

¹⁸ Buhârî, C. 10, s. 287-289.

¹⁹ Buhârî, C. 10, s. 323.

1. 2. HZ. PEYGAMBER'İN TÜRK EDEBİYATINDAKİ YERİ

Hiz. Peygamber'in hayatına, mucizelerine, savaşlarına dair pek çok konu diğer edebiyatlarda olduğu gibi Türk edebiyatında da oldukça geniş yer tutmuştur.

Din dışı edebiyatta da aşk, âşık-maşuk ilişkisi gibi hususlar işlenirken sevgilinin güzelliğine ait unsurlar Hiz. Peygamber'in şahsında toplanmıştır. Yine Hiz. Peygamber edebiyatımızda “gül, bülbül, âyine, servi, nihâl, şems, kamer, mâh, çerağ, nur, kimya, muallim, imam, fahr-i kainat, ekmel-i âdem, şefî-i ümmet, sultan-ı kevneyn”²⁰ gibi remizlerle de anılmıştır.

Edebiyatımızda Hiz. Peygamber'le doğrudan ilgili türler de şunlardır:

1. 2. 1. Esmâ-yı Nebî

Hiz. Peygamber'in Kuran'da zikredilen doksan dokuz ismini ve sıfatlarını anlatan manzum-mensur eserlerdir. Esmâ-yı Nebî ve şerhleri çoğunlukla mensur ve muhtelif eserlerin bir bölümü halindedir. Edebiyatımızdaki başlıca örnekleri:

Hasib Efendi, *Esmâ-yı Nebî*²¹; Abdullah Salâhî'nin, *Gül-iSad-berg-i Evrâd Berâ-yı Tuhfe-i Ubbâd* (bu eserin bir bölümünü esmâ-yı Nebî'ye ayırmıştır.); Abdülmü'min Efendi'nin, *Muammeyât fi esmâi'n-nebî aleyhi's-selâm* adlı eseri.²²

1. 2. 2. Sîre

Birkaç yüz beyitten, on bin ya da daha fazla hacimde Hiz. Peygamber'in hayatını kısmen veya bütünüyle ele alan manzum eserlerdir.²³ Başlıca örnekleri şunlardır:

Ahmet Yesevî, *Divan-ı Hikmet*, (36. Hikmet)²⁴;

Yazıcıoğlu Mehmed'in (öl.885\1451), *Muhammedîyye'si*; değişik konulardaki manzumelerden oluşan eser üç bölüm ihva etmektedir.1. Yaratılışla ilgili kısım (1–1413. beyitler), 2. Siyer-i mevlid bölümü (1414–4756. beyitler), 3. “Fasl fi

²⁰ Mustafa Uzun, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, “Muhammed” maddesi, Diyanet Vakfı Yay. , C. 30, İstanbul 2005, s. 457.

²¹ Âmil Çelebioğlu, “Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler”, *Şükrü Elçin Armağanı*, Ankara 1983, s. 159.

²² Mustafa Uzun, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, “Muhammed” maddesi, Diyanet Vakfı Yay. , C. 30, İstanbul 2005, s. 458.

²³ Âmil Çelebioğlu, “Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler”, *Şükrü Elçin Armağanı*, Ankara 1983, s.159.

²⁴ *Hoca Ahmet Yesevî Divan-ı Hikmet*, (Hzl. Hayati Bice), Türkiye Diyanet Vakfı Yay. , Ankara 2001, s. 54-59.

eşrâti's-saat (4757–8765. beyitler) Eser başta hezec olmak üzere aruzun çeşitli bahirleri kullanılarak yazılmıştır.²⁵

Muhammediyye'ye nazire olarak yazılanlar; Bursalı İsmail Hakkı (öl.1725–26), Muhammediyye Şerhi (kitabın bir bölümü sîre türünden, kitabın orijinal adı *Farah u'r-rûh*)²⁶

Kadı Darîr, *Tercüme-i Sîretü'n-Nebî*²⁷; -?- , *Siyer-i Nebî*, (1892 yılında eski harflerle basılmıştır. Tevhid, na't, methiye, latifeler dâhil 115 manzumeden oluşur.)²⁸; Karaçelebi-zâde Abdülaziz'in, *Fevihu'n-Nebîyye fî Siyeri'l- Mustafaviyye'si*; Nüreddîn Halebî'nin, *Siyer-i Halebî'si* Kastallânî'nin, *Mevâhibü'l- Leduniye'si*; Bâki, *Meâlimü'l Yakîn Fi Sîreti Seyyidi'l- Mürselîn'ni*²⁹; Nâbi'nin, *Seyl-i Siyer-i Nabi'si*³⁰; Abdurrahman'ın, *Siyer-i Nebî'si*³¹; Lami'nin, *Terceme-i Şevâhidü'n- Nübüvve Li Takviyeti Yakînî Ehl'il Fütüvve'si*³²; Amasyalı Münîrî Çelebi'nin, manzum siyeri³³; Şefkat (1242/1826), *Siyer-i Nebevî*³⁴; Zatî (1471/1546), *Siyer-i Nebî* (kayıp)³⁵. Bu listeyi daha başka eserlerle zenginleştirmek de mümkündür.

1. 2. 3. Mevlid

Hz. Peygamber'in doğumunu, miracını, ahlaki özelliklerini, ana hatlarıyla anlatan eserlerdir. Edebiyatımızda başlıca örnekleri:

Süleyman Çelebi'nin, *Vesiletü'n- Necât'ı* (Basılmış metne esas olan nüshalar içinde 917/1511 ve 981/1573 tarihlerinde yazılmış nüshalar arasında büyük farklar vardır.)³⁶; Selâmi Mustafa (öl. 993/1585), *Mevlid*³⁷; Akşemseddinoğlu Hamdullah Hamdi, *Ahmediyye*, (yazılışı: 900/1484, DTCF Kütüphanesi, M. Con 514); Kerîmî, *İrşâd* (yazılışı:863/1458, DTCF Kütüphanesi, İ. Saib Kitapları no.4574); Emîrî, *Mevlid*, (Ayasofya Kütüphanesi, no. 3827); Hevâyî, *Mevlid-i Hayr-ı Enbiyâ*,

²⁵ Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1964, s. 278.

²⁶ Âmil Çelebioğlu, “Yazıcıoğlu”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Muhammediyye maddesi, Diyanet Vakfı Yay. , C. 30, İstanbul 1996, s. 586-587.

²⁷ Haluk Gökalp, “Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri (Eşkâl-i Nazm)” *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*, Kesit Yay. , İstanbul 2011, s. 435.

²⁸ Kocatürk, a.g.e. , 1964, s. 268-273.

²⁹ Gökalp, a.g.e., , s. 435.

³⁰ Neslihan Koç Keskin, “Eski Türk Edebiyatında Edebî Türler” *Eski Türk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yay. , Ankara 2008, s. 296 .

³¹ Gökalp, a.g.e. , s. 435.

³² Keskin, a.g.e. , s. 296.

³³ Keskin, a.g.e. , s. 296.

³⁴ Agah Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C. 1, Ankara1973, s. 327.

³⁵ Hasibe Mazioğlu, “Türk Edebiyatı, Eski”, *Türk Ansiklopedisi*, C.32, Ankara 1982, s.114.

³⁶ Kocatürk, a.g.e. , s. 252; Keskin, a.g.e. , s. 282.

³⁷ Mazioğlu, 1982, s.119.

(Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail, no. 376, v.1-108); Visâlî Ali Çelebi, *Mevlid*, (TDK Kütüphanesi, no. 17\99,46 varak); Şâhidî, *Mevlid*, (DTCF Kütüphanesi, Bitirme Tezi, no. 82); Murâdî, *Mevlid* (Bursa Müzesi Kütüphanesi, no.97/306); Necîbî, *Mevlid*, (Bursa İl Halk Kütüphanesi, Orhangazi, no. 622); Nahîfî, *Mevlid*, (Süleymaniye Kütüphanesi, Aşir Efendi, no. 323); Selâmî Şeyh Mustafa, *Mevlid-Şerif*, (Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, no.444); Derviş Dede, *Mevlid*, (Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, no.A/340); Deveci Ali, *Mevlid*, (Bursa İl Halk Kütüphanesi, Orhan Gazi, no. 987)³⁸; ????, *Dâstan-ı Ejderha* (mevlüte eklenen hikâyelerdendir.)³⁹; Zâtî (öl. 593/1546) , *Mevlid*; Yahyâ (öl. 901/1496), *Mevlid* [Beyazıd Kütüphanesi, no.308]; Ebülhayr- İpsalalı, *Mevlid* (yazılışı: 987/1492) [Millet Kütüphanesi, no.1365,1366 bu Mevlid üzerinde Süleyman Bülbül bir mezuniyet tezi hazırlamıştır: 1971,İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü tez no. 1032] ; Mustafaoğlu, *Mevlid* (yazılışı: 896/1491) ; Cefâyî, *Mevlid* (yazılışı: 889/1484), Cefâyî'nin *Dekâyıku'l-hakâyık* adlı mesnevisinin sonunda yer almaktadır.); Gülşen-i Şaruhânî (öl.-881 1483'ten sonra), *Mevlid*; Sinanoğlu, *Mevlid* (yazılışı: 884/1479) [DTCF Kütüphanesi, no. 9]; Hocoğlu, *Mevlid* (yazılışı: 883/1478, Yüksel Ger eser üzerinde bir mezuniyet tezi hazırlamıştır; 1969, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü, tez no. 1049); Hafî, *Mevlid* (çok hacimli olan bu eser üzerinde Lale Tural ve Şecaattin Tural birer yüksek lisans tezi yapmışlardır; 1991,1993, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü); Ahmed, *Mevlid* (yazılışı: 873/1468–69) [Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, no.1642]; Ârif, *Mevlid* (yazılışı: 842/1438); Hasan İlmî (19.yy), *Mevlid* [(yazılışı:1126/1811) eserin baskı tarihi belli değildir]; Halil Siirdî (öl. 1843) *Mevlid*; Tahir Ağa, *Mevlid* (Es-seyyid Mehmed Tahir yazılışı:1279/1862-63, eser 1326'da [1910] basılmış olup baskı yeri belli değildir); Kâmî (Şaban Âmidî), *Mevlid* (yazılışı: 1279/1862-63, Süleymaniye Kütüphanesi, Kadızâde Burhâneddin, no.1461); Mehmet Salih Nihanî (İstanbul 1308), *Mevlid*; Edirne Müftüsü Fevzi Efendi (öl.1900),*Mevlid* (bahir aralarında okunacak tevşihleri de kendine ait olmak üzere iki Türkçe bir Arapça mevlid yazmıştır; bu eserler matbu olup biri hariç baskı yeri ve tarihileri belli değildir); Keşfi-i Saruhânî (öl.1900), *Mevlid*, [Mehmed Gökalp, “Keşfi'nin Mevlid-i

³⁸ Hasibe Mazioğlu, *Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şairler*, Türkoloji Dergisi, C. 4, S.1, Ankara 1974, s.32,35,37,40,44,45,49,52,53,55,58.

³⁹ Kocatürk, a.g.e. , s. 147.

Nebevîsi”, Türk Dünyası Araştırmaları S. 94 (1995), s.205-225]; Rif’at (Manastırlı, öl. 1907 (?)), *Mevlid* ⁴⁰.

Kesin olmamakla beraber Mevlid türünde eser verdiği bilinen sanatçılardan bazıları da şunlardır: Abdî (Üniversite Kütüphanesi, TY 7361: Necla Pekolcay, doktora tezi); Abdurrahman Ankaravî (öl.1107), (Osmanlı Müellifi, C. 2, s. 222; C. 2, s. 480); Abdulkadir Necib, (Bursa İl Halk Kütüphanesi, Orhangazi, no. 622); Ahmed (yazılışı:873, Bursa Genel Kütüphanesi, no.502; Necla Pekolcay’ın doktora tezi); Ahmed Mürşidî (öl.1174), (Osmanlı Müellifi, C.1, s.33); Behiştî, (Üniversite Kütüphanesi, TY 7398); Sehî, Latifî, Âşık Çelebî, Beyanî (Necla Pekolcay, Türkiyat Enstitüsü 346); Bekâî (öl. 1200), (Osmanlı Müellifi, C. 2, s.105); Beyzâde Mustafa (öl.1200), (Osmanlı Müellifi, C. 2, s. 222); Gulâmî, (Osmanlı Müellifi, C. 2, s. 222); Hüseyin Efendi, (Osmanlı Müellifi, C. 2, s. 222); İbrahim Kadem, (Osmanlı Müellifi, C. 2, s. 222); Mehmet Feyzî, (Osmanlı Müellifi, C.2, s.222); Muhibbî, (Lâleli 3756; Şakayık Tercümesi, s.495-496); Mürîdî Aydınî, (Osmanlı Müellifi, C.2, s. 222; C. 2, s.415); Râgıb, (Hüdâî Efendi Kütüphanesi, no.1453); Selâhüddin Uşşakî, (Osmanlı Müellifi, C.2, s.222); Salih Nihânî, (Osmanlı Müellifi, C. 2, s. 222); Selamî Mustafa, (Esad Efendi, no. 444); Osman Feyzî, (Osmanlı Müellifi, C. 2, s. 222); Şâhidünnâyî, (Millet Kütüphanesi, no.1347, 1349, 1370); Şâhidî (DTCF Kütüphanesi, Bitirme Tezi, no. 82); Şehidî (Edebiyat Fakültesi Türkoloji Seminer Kütüphanesi, no. 4018); Şemsî (Şemseddin Sivasî öl.1597), (Yahya Efendi Dergahı no. 4440,4467); Yahya b. Bahşi (öl.840), (Beyazıt Umumî Kütüphanesi, no. 5308)⁴¹; Edirne Müftüsü Muhammed Feyzî, *Miftâhu’n- Necât*; Mehmed Samî Efendi, *mevlid*; Tayyar zâde İbrahim Re’fet (Diyarbakri), *Mevlid-i Tavz-ı Cedid*, TY.811, 06 Mil A. 2009-1, İstinsah Tarihi:1305); Nedim, *Mevlid*; Neslî, *Mevlidi* (İmdat Köse, 1971, Edebiyat Fakültesi, İstanbul, TY.1031, 12. basım); Siverekli İbrahim Rafet, *Mevlud-i Şerif*; *Sulî Fakih, Mevlid*, TDE Seminer Kütüphanesi .⁴²

Ne zaman yazıldığı tespit edilemeyen mevlidlerin sanatçıları da şunlardır: Âkif (Bursalı), Âklî, Cebrî, Âşık Çelebi, Gulâmî, Hatîb-i Ayasofya Hamdullah b. Hayreddin (Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih, no .4510); Hüseyin Efendi, İbrahim Kadem (el-Hac, eser İstanbul Mekteb-i Sanâyi Matbasında basılmış olup baskı tarihi

⁴⁰ Hasan Aksoy, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, “Mevlid” maddesi, Diyanet Vakfı Yay. , C. 29, Ankara 2004, s. 483.

⁴¹ Hasibe Mazıoğlu, *Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şairler*, Türkoloji Dergisi, C. 4, S. 1, Ankara 1974, s. 60-62.

⁴² Metin Akar’ın basılmamış ders notlarından.

belli değildir); İbrahim Nazif Karamânî, Keşfi-i Samatyevî, Mehmet Hasan, Muhammed Hamdi el- Hüseyinî, Muhammed Hamza (Arap vaiz, Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa, no. 440: Keşfü’z-Zunûn, 2, 1910); Mustafa (Bursalı, kitapçı), Nesîmî, Nûri (Yâsincizâde), Osman Sirâeddin (Erzurumlu), Ref’et Efendi (Beyazıt Devlet Kütüphanesi, no. 5306)⁴³

1. 2. 4. Mi ‘râc

Hz. Peygamber’in hayatının önemli safhalarından biri olan, mi‘râcının anlatıldığı eserlerdir. Edebiyatımızdaki belli başlı örnekleri şunlardır:

1. 2. 4. 1. Mensur Mi ‘râc-nâmeler

Müellifi -?-, Mütercimi: Şeyhülislâm Dürrîzâde Mustafa Efendi (öl. 1175/1761), Tercüme tarihi: -?- (18. asır), Müstensihî ve istinsah tarihi: -?- , *Tercemetü’s- Salât Mi ‘râcül- Ârifîn*, (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, E.H. 1308, yk.6b- 11a, İst. T. -?-); Müellifi: -?- , Telif tarihi: (Sultan 1. Mahmud zamanı, 1730-1754), Müstensihî: -?- , İst. T. : 1166/1752, *Risale Fi Mehdi Mi ‘râc*, (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, R. 2052, yk. 1b-7a, İst. T. 1166/1752); *Mi ‘râc Beyân İder*, (İstanbul Bayazıt Genel Kütüphanesi, no: 529, yk. 1b-125a); Müellifi: M.M. Emin Hirevî, Mütercimi: -?- , Tercüme tarihi: -?-, Müstensihî ve istinsah tarihi: -?- (17. asır olabilir.) *Mi ‘râc Gicesi Olduğunun Hikmetin Beyan İder*, (Süleymaniye Kütüphanesi, Reşid Efendi, B. 1, no: 984, yk. 17b-19b)⁴⁴

1. 2. 4. 2. Manzum Mi ‘râciyeler

1. 2. 4. 2. a. Sire(t), Mevlid, Hilye ve Mu ‘cizât gibi Eserlerde Bir Bölüm Teşkil Eden Mi ‘râciyeler

Yazıcıoğlu Mehmed (öl. 855/ 1451), *Muhammediye*, Hzl., Âmil Çelebioğlu, Kervan Kitapçılık A.Ş. Mtb. , İstanbul, tarihsiz baskı, s.211 vd.); Amasyalı Münirî Çelebi (öl. 927/1520), *Siyer-i Nebî*, (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.995.); Mehmed Rifat, *Sîre-i Muhammediye* Şam 1308, s. 38-40) Hacı Hasanoğlu, *Sîretü’n-*

⁴³ Hasan Aksoy, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, “Mevlid” maddesi, Diyanet Vakfı Yay. , C. 29, s. 484.

⁴⁴ Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mi ‘râc-Nâmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. , Ankara 1987, s. 105-110.

Nebî, Matbaa-ı Osmaniye, İstanbul, s.128 vd.)siyerlerinde mi'râc hadisesine ait bölümlere rastlanmıştır.

Ahmedî (öl. 815/1412) *İskender-nâme*'sinin, Mevlid bölümü, Süleyman Çelebi (öl. 826/1422)'nin *Vesiletü'n- Necat*'ı, Emirî (öl. 981/1573)'nin Mevlid'i, Şeyh Mustafa Selâmi (öl. 981/1573)'nin Mevlid'i, Derviş Dede (16. asır) Mevlid'i, Akşemseddinzâde Hamdullah Hamdî (853-909/1449-1503) Mevlid'i, Visâlî (17 asır)'nin *Mevlid-i Şerif*'i, Büyük Ayasofya Camiî Vaizî Hamdullah'ın Mevidü'n- Nebî'si, Yusuf Sâmî Efendi'nin *Mevlidü'n- Nebî*'si.⁴⁵

1. 2. 4. 2. b. Bâzı Mesnevîlerde Bir Bölüm Teşkil Eden Mi 'râciyeler

14-15. asırlarda İbrahim Bey'in Külliyyat'ı içinde yer alan Manzum Müntabat-ı Mesnevî Şerhinde, Ahmedî'nin Cemşîd ü Hurşîd'inde, Ali Şîr Nevaî (844-907/1441-1501)'nin Hyret'l- Ebrâr, Ferhad ü Şîrin, Menûn u Leylî, Seb'a Seyyâre ve Sedd-i Skenderî mesnevîlerinde, Akşemseddin-zâde Hamdullah Hamdî (583-909/1449-1503)'nin Leylâ vü Mecnun'unda, 15. asırda, Lamiî (öl. 938/1531)'nin Ferhad ü Şîrin'inde, Fuzûlî (öl. 963/1555)'nin Leylâ vü Mecnûn'unda, Kara Fazlî (öl. 971/1563)'nin Gül ü Bülbül'ünde, Taşlıcalı Yahyâ (öl. 990/1582)'nin Gencîne-i Râz, Usûl- nâme, Şâh u Gedâ, Yûsuf u Züleyhâ ve Gülşen-i Envar'ında, Refî'nin Beşâret-nâme'sinde, Arayıcı- zâde Ferdî Hüseyin (öl. 1121/1709)'in Şâpur-nâme'sinde, 17. asırda Kaf-zâde Fa'izî (öl. 1031/1621)'nin Leylâ vü Mecnun'unda, İlmî (öl. 1045/1635)'nin Manzume-i Kadi-zâde'sinde, Nevî-zâde Atâyî (öl. 991-1045/1583-1635)'nin Âlemnümâ, Nefhatü'l- Ezhar, Sohbetü'l-Ebkâr, Heft-hân ve Hilyetü'l-Efkâr'ında, Nâim'in (Muhtemelen ismi Vamık u Azrâ olan bir) mesnevîsinde, Nâbî (öl. 1124/1712)'nin Hayriyye'sinde, Suphi-zâde Feyzullah Fevzî (öl. 1152/1739)'nin Safa-nâme ile Aşk-nâme'lerinde, Şeyh Galib (öl. 1213/1789)'in Hüsn ü Aşk'ı ve Mustafa Kâil'in Nâme-i Aşk'ında mi'râciye bölümleri mevcuttur.⁴⁶

1. 2. 4. 2. c. Mürettep Dîvanlarda Mi'râciyeler

16. asırda Lamiî Çelebî, 17. asırda Ganîzâde Nâdirî (980-1036/1572-1626), Azmî-zâde Hâleti (öl. 1040/1630), Nevî-zâde Atâyî, Nâilî- i Kadîm (öl. 1077/1666), Neşâtî Ahmed Dede (öl. 1085/1674), Vâdî, Senâyî Şeyh Ali Efendi, 17. asırda, Sâbit

⁴⁵ Akar, a. g. e. , s. 112-118.

⁴⁶ Akar, a. g. e. ,s. 125-127.

(öl. 1124/1714), Nazîm Yahyâ (öl. 1140/1727), Sâlim (öl. 1157/1743), Halimî Mustafâ Paşa (öl. 1173/1759), Alî Nutkî Dede, Mahir, Hâzık, Hakim Seyyid Muhammed Nûr, Vasık, Birî, 19. asırda İzzet Molla (öl. 1245/1829), Fâik Ömer (öl. 1254/1838), Lebîb ve Âdile Sultan.⁴⁷

1. 2. 4. 2. ç. Müstakil Manzum Mi'râc-Nâmeler

İsâ (?), *Mi'râc-nâme*, (Süleymaniye Kütüphanesi, Lâleli, no.3756), Telif tarihi: -?-, Müstensihî: -?-, İst. T. -?-⁴⁸; (-?-), *Kitâb-ı Mi'râc*, (Süleymaniye Kütüphanesi, Lâleli, no. 3756, yk. 64a-75b), Telif tarihi: -?-, Müstensihî: -?-, İst. T. -?-⁴⁹; Şeyh İsmâ'il Hakkı Bursavî (öl.1137/1724), *Mi'râciyye*, (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, no. 1790), Telif tarihi -?-, Müstensihî: Müellif, İst. T. 1121/1709⁵⁰; Mecîdî (18. yy), *Hâzâ mirâciyye-i Risâlet- Penâh Aleyis-selâm*, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY. 4009, yk. 49b-55b), Telif tarihi: -?-, Müstensihî: -?-, İst. T. 1170/1756⁵¹; Hâfız 'Ömer Yenişehir-i Fenârî (18. yy), *Mi'râciyye*, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Manzum Eserler, no. 1375), Telif tarihi: 1205/1790, Müstensihî: -?-, İst. T. 1245/1829⁵²; Abdülbâkî Ârif (öl.1225\1810), *Mi'râciyye*, (Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesi, no. 186, 35b-46b), Telif tarihi: -?-, Müstensihî: -?-, İst. T. -?- (18. asır)⁵³; Seyyidî (19. yy), *Der- Beyân-ı Kıssa-i Mi'râc*, (Ankara Cebeci Halk Kütüphanesi, yazma no.1061), Telif tarihi: -?- (19. asır), Müstensihî: -?-, İst. T. -?-⁵⁴; Muhammed Fevzî (D.1236/1820), *Kudsiyyü's- Sirâc Fî Nazmi'l- Mirâc* Telif tarihi: -?-, Ta'b tarihi: 1307/1889⁵⁵; Receb Vahyi (19. yy), *Minhâcü'l- Mirâc*, Telif tarihi(1896 ?), Ta'b tarihi: 1215/1897⁵⁶;

Süleyman Nahîfî (öl.1151/1738)'ni *Mi'râcü'n- Nebî* (1142 beyitlik mesnevi şeklindeki müstakil eseridir.)⁵⁷; Yunus Emre, *Divan*⁵⁸; Ârif, *Mi'râcü'n- Nebî*⁵⁹;

⁴⁷ Akar, a. g. e. , s. 130-132.

⁴⁸ Akar, a.g.e. , s. 155.

⁴⁹ Akar, a.g.e. , s. 157.

⁵⁰ Akar, a.g.e. , s. 171.

⁵¹ Akar, a.g.e. , s. 179.

⁵² Akar, a.g.e. , s. 181.

⁵³ Akar, a.g.e. , s. 184.

⁵⁴ Akar, a.g.e. , s. 189.

⁵⁵ Akar, a.g.e. , s. 191.

⁵⁶ Akar, a.g.e. , s. 196.

⁵⁷ Gökalp, a.g.e., s. 383; Keskin, a.g.e. , s. 286.

⁵⁸ *Yunus Emre Divan'ı* (Hzr. Faruk Kadri Timurtaş), Kervan Kitapçılık A.ŞTİ Matbaası, İstanbul 1972, s. 90-91.

⁵⁹ Keskin, a.g.e. , s. 286.

Bursalı İsmail Hakkı, *Manzume-i Mirâcü'n-Nebî*⁶⁰; Veysî (öl. 1628), *Dürretü't-Tac fî Sahibi'l-Mirâc*⁶¹

1. 2. 5. Mû 'cizat

Hız. Peygamber'in hayatına dair olağanüstü olayların konu edildiği eserlerdir. Edebiyatımızdaki örnekleri:

Lamiî, *Şevahidd'ün-nübüvve* (eser Abdurrahman-ı Câmî'nin siyer türündeki eserinin genişletilmiş tercümesi olup 1876'da İstanbul'da basılmıştır.⁶² ; Kırşehirli İsa (?), *Kız Destanı- Kız Mevlüdi*⁶³; Kirdeci (?), *Geyik Hikâyesi*; Sadreddin (mevlite eklenen matbû hikâyelerdir.)⁶⁴; Ayneddin, *Hatun Destanı*⁶⁵

1. 2. 6. Gazavât-ı Resulullah

Hız. Peygamber'in savaşlarını anlatan eserlerdir. Edebiyatımızdaki başlıca örneği:

Dursun Fakih, *Gazavat-ı Resûlullah*, Hızl. Numan Külekçi, Tokar Yay. , İstanbul 2002; Ahmed Refik Altınay'ın, *Gazavât-ı Celîle-i Peygamberi'si* (İstanbul 1324)⁶⁶

1. 2. 7. Hilye

Hız. Peygamber'in fiziki vasıflarını anlatan eserlerdir. Edebiyatımızdaki başlıcaları şunlardır:

Nahîfî, *Hilyetü'l-Envâr* (Hilye-i Hakanî'ye nazire)⁶⁷

Hakanî Mehmet Bey (öl. 1015\1606), *Hilye-i Hakanî* (eser besmele hakkında bir manzume ile başlar, besmelenin sırlarından bahseder. Sekiz beyitlik bir tevhitte

⁶⁰ Kocatürk, a.g.e., s. 554.

⁶¹ Mazıoğlu, 1982, s. 129.

⁶² Metin Akar, "Lamiî Çelebi" *Başlangıcından Bugüne Türk Yazarlar ve Şairler Sözlüğü*, İstanbul 1985, s.186; *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, "Hilye" maddesi, Diyanet Vakfı Yay. , C. 27, s. 96.

⁶³ Kocatürk, a.g.e., s. 160.

⁶⁴ Kocatürk, a.g.e., s. 158-159; Âmil Çelebioğlu, "Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler", *Şükri Elçin Armağanı*, Ankara 1983, s. 160-165.

⁶⁵ Kocatürk, a.g.e., s. 149.

⁶⁶ Mustafa Uzun, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, "Muhammed" maddesi, Diyanet Vakfı Yay. , C. 30, s. 459

⁶⁷ Keskin, a.g.e., s. 275.

sonra münacat ve na't bölümleriyle devam eder. Eser 710 beyiti aşan bir mesnevidir.)⁶⁸

Neşatî, (?-1674), *Hilye-i Enbiyâ*⁶⁹;(-?-), *İbrahim Destanı* (asıl adı *Dasitan-ı İbrahim*)⁷⁰; Güftû (?-1677), *Hilye-i Güftû*⁷¹; Şehülişlâm Hoca Sadeddîn, *Hilye-i Cemîle, Şemâil-i 'Aliye*; Seyyid Mehmed Şerîfî, *Hâzâ Risâle-i Hilyetü'r-Resûl*; Nevi-zâde Atâyî, *Hilyetü'l-Efkâr*⁷²; Karaçelebi-zâde Abdülaziz, *Hilyetü'l- Enbiyâ*; Abdülkâdir el-Gilânî (öl. 1200/1786), *Miratü'l- Hüsni'l- Bedî fî Hilyetir-Rasûli'ş-Şefî*; Gelibolulu Âlî, *Hilyetü'l-Ricâl*⁷³; Mustafa Fehmi Gerçek, *Hilye-i Fahr-i Âlem* (İstanbul 1944)⁷⁴; Bosnalı Mustafa, *Tercüme-i Hilyetü'n-Nebî A.S*; Aziz Mahmut Hüdâyî, *Şemâilü'n-Nübüvveti'l-Ahmediyyeti'l- Muhammediyye*; Seyyid Mehmet Hilmi Efendi, *Hilye* (Hilye-i Hakanî'ye nazire); Arif Süleyman, *Hilye* (Hilye-i Hakanî'ye nazire)⁷⁵; Selâmi (?-1813), *Hilye*⁷⁶

1. 2. 8. Hicret-nâme

Hz. Peygamber'in hicretine dair mesnevilerden ve şiirlerden oluşur. Edebiyatımızda bilinen tek müstakil hicret-nâme örneği:

Nahîfî (öl. 1551/1738–1739), *Hicreti'n-Nebî*⁷⁷

1. 2. 9. Şefa'at-nâme

Hz. Peygamber'in şefaatinin talep etmek için yazılan manzumelerdir. Edebiyatımızdaki örnekleri:

Süleyman Hâkim Ata, *Ahir Zaman Kitabı*, (31 kıtası)⁷⁸ Şefâat-nâme türünün proto tipi *Bakırgan Kitabı* içinde bulunan (veya bazı bilim adamlarınca müstakil eser sayılan) Ahir Zaman kitabı bu türün ilk örneklerindedir.

⁶⁸ Mazıoğlu, a.g.e., 1982, s. 120; Keskin, a.g.e. , s. 275.

⁶⁹ Kocatürk, a.g.e., s. 453.

⁷⁰ Kocatürk, a.g.e. , s. 151.

⁷¹ Kocatürk, a.g.e. , s. 454.

⁷² Gökalp, a.g.e., s. 344; Keskin, a.g.e. , s. 275.

⁷³ Gökalp, a.g.e. , s. 343.

⁷⁴ Âmil Çelebioğlu, "Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler", *Şükrü Elçin Armağanı*, Ankara 1983, s. 161.

⁷⁵ Keskin, a.g.e. , s. 275.

⁷⁶ Kocatürk, a.g.e., s. 560-561.

⁷⁷ Çelebioğlu, 1983, s. 161.

⁷⁸ Abdurrahman Güzel, *Süleyman Hâkim Ata'nın Bakırgan Kitabı Üzerine Bir İnceleme*, Öncü Basımevi, Ankara 2008, s. 413-421.

Ömeroğlu, *Şefâat-nâme* (eser 125 beyittir.)⁷⁹; Ömeroğlu, *Dasitan-ı Muhammed*⁸⁰; Kirdeci, Şeyyad Hamza, *Şefâat-nâme* (yk.1a-6ga)⁸¹; Sadık Veli (?), *Güvercin Hikâyesi*⁸²

1. 2. 10. Kırk Hadîs

Bu türün ilk örnekleri Arapça'dan tercüme yoluyla ve mensur olarak Fars edebiyatında ortaya çıkmıştır. Türkçe'de ilk örneği Mahmud b. Ali'nin *Nehcü'l-Ferâdis*'idir. Edebiyatımızdaki başlıcaları şunlardır:

Hakanî Mehmet Bey (1015/1606), *Mifta'ül-Fütühat* (eser 1011'de başlanıp 1012'de tamamlanmış, Sadrazam Cigala zâde Sinan Paşa'ya sunulmuştur)⁸³; Ali Şîr Nevâî, *Çihil Hadîs*, (Câmi'nin aynı addaki eserinin dörder mısralık kıtalar halinde 886'da (1481) yapılmış tercümesidir.)⁸⁴; Kemalpaşazâde, *Şerh-i Hadîs-i Erbaîn*; Hazînî, *Şerh-i Hadîs-i Erbaîn*; Usûlî, *Manzume-i Hadîs-i Erbaîn*⁸⁵; Kemal Ümmî, *Kırk Armağan (tercümesi)* (815/1412)⁸⁶; Mir Şîr Nevâî, *Hadîs-i Erbaîn Tercümesi*⁸⁷; Fuzuli'nin, *Tercüme-i Hadîs-i Erbaîn'i*⁸⁸; Selami Mustafa (öl.993/1585), *Hadîs-i Erbaîn Tercümesi*⁸⁹; Köstendilli Şehhî, *Kırk Hadîs Tercümesi*; Hasan Hüsnü Erdem, *Kırk Kudsî Hadîs*; Cemal Ögüt, *Bereket ve Rahmet-i İlahiye Bürhanlarına Dair Kırk Hadîs*; Hamdi Akseki, *Peygamberimizin Vecizeleri*; Hasan Basri Çantay, *Müslümanlıkta Himaye-i etfal-Kırk Hadîs*; Ahmed Naim, *Kırk Hadîs*; Ömer Ziyaeddin, *Hukuk-i Salâtin*; Miralay Hüseyin Remzi, *Tıbb-ı Nebevî*⁹⁰; Abdülkadir Akçiçek, *Hadîs-i Erbaîn (Kırk Hadîs)- Aslı, Tercümesi, Şerhi-* (İstanbul 1980); Abdülkadir Karahan, *Kırk Hadîs* (İstanbul 1977); Sadık Yılmaz, *İzahlı Kırk Hadîs Meâli* (Eskişehir 1962); Ahmet Nazım Arıkan, *Kırk Hadîs-i Şerif* (İzmir 1961); Ali Rıza Temel, *İnsanlara İyilik Hakkında Kırk Hadîs*

⁷⁹ Çelebioğlu, a.g.e. , 1983, s. 161.

⁸⁰ Kocatürk, a.g.e. , s. 1948.

⁸¹ Metin Akar, *Şeyyad Hamza Hakkında Yeni Bilgiler 1-2*, Türklük Araştırmaları Dergisi, S.2, Yıl 1896'dan Ayrı Basım, İstanbul 1987, s. 5.

⁸² Kocatürk, a.g.e. , s.147; Çelebioğlu, a.g.e. , 1983, s.160.

⁸³ Mazioğlu, a.g.e. , 1982, s.120.

⁸⁴ Günay Kut, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, "Ali Şîr Nevaî"maddesi, Diyanet Vakfı Yay. C. 2, İstanbul 1989, s. 452; Keskin, a.g.e. , s. 279.

⁸⁵ Keskin, a.g.e. , s. 279.

⁸⁶ Karahan, a.g.e. , s. 99; Keskin, a.g.e. , s. 279.

⁸⁷ Karahan, a.g.e. , s. 99.

⁸⁸ Keskin, a.g.e. , s. 279.

⁸⁹ Mazioğlu, 1982, s. 119.

⁹⁰ Abdülkadir Karahan, *Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri*, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1980 s. 100.

(İstanbul 1988); Durak Pasmaz, *Kuran-ı Kerim Fazileti Hakkında Kırk Hadis* (İstanbul 1988); Yusuf Tavaslı, *40 Hadis-i Şerif* (Meâl ve Açıklamaları, İstanbul 1987); Harun Ünal, *Tasavvuf Yorumlarıyla Kırk Hadis* (İstanbul 1984); Fikri Yavuz, *Kırk Hadis-i Şerif* (Metin ve Meâl, İstanbul 1983)⁹¹

Burada ismi ve eserleri zikredilenler haricinde de Okçu-zâde'nin, Ankaralı İsmail Rüsûhî'nin, Nâbi'nin de kırk hadîs tercümeleri olduğu bilinmektedir. Yine Osman-zâde Tâib, Bursalı İsmail Hakkı, Münif, Mustakîm-zâde, Sadeddîn, İshak Hocası Ahmed, Hasan b. Ali, Abdullah b. Mehmed, Hikmetî'nin de kırk hadîs yazdığı bilinmektedir. Hazinî (tercüme 930/1524), Emir Muhaddis Mukaddes (951/1544), Melâmî Dede (tercüme 960/1553), Merdümî (vefatı 971/1504), Nev'î (1533/1598), Abdülmecid b. Nasuh (tercüme 978/1570), Âşık Çelebi (tercüme 979/1571), Lâtîfî (vefatı 990/1582), Selâmî Mustafa (vefatı 993/1585), Necdî (Vefatı 995/1587), Mustafa Âli 81541/1600), Ali b. Hacı Mustafa, Rihletî'nin de kırk hadîs tercümeleri vardır.⁹²

1. 2. 11. Yüz Hadîs, Bin Hadîs

Yüz hadîsler, kırk hadîslere nazaran biraz daha mufassal yazılanları mevcut olup bazılarında konuyla alakalı hikâyeler anlatılmıştır. Bşlıcaları şunlardır:

Mehmet Hatipoğlu'nun, *Ferahnâme* (100 hadîs, 100 hikâye ayrıca içinde na'tlerde vardır.)⁹³; Latîfî Abdüllatif Çelebî (öl. 990/1582), *Subhatü'l- Uşşak*; Necip Fazıl Kısakürek, *1001 Hadis* (İstanbul 1951)⁹⁴

Bin Hadîse de örnek olarak; Vecihî Paşazâde Kemal'in, *Bin Hadis Tercümesi'ni* verebiliriz.⁹⁵

1. 2. 12. Vefat-ı Hz. Resûl

Ahmet Yesevî, *Divan-ı Hikmet* Vefat-ı Resûl (46. Hikmet)⁹⁶ ; (-?-), *Kitab-ı Mevt-i Muhammed-Nâme*, 06 Mil Ankara 3881, yk. 59a-62a; Kırşehirli İsa, *Vefat-ı*

⁹¹ Abdülkadir Karahan, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, “Kırk hadis” maddesi, Diyanet Vakfı Yay. , C. 25, Ankara 2002, s. 473.

⁹² Karahan, a.g.e. , s. 99–100.

⁹³ Âmil Çelebioğlu, “Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler”, *Şükrü Elçin Armağanı*, Ankara 1983, s. 161.

⁹⁴ Abdülkadir Karahan, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, “Kırk hadis” maddesi, Diyanet Vakfı Yay. , C. 25, Ankara 2002, s. 473

⁹⁵ Çelebioğlu, 1983, s. 161.

İbrahim-i Resulullah, 06 Mil Cönk no.153-2, 110 beyit. İst. T: 1263/1846-47. Müstensihî: Celallî (veya Celâlî) Molla Osman; Şeyyad Hamza, *Vefat-ı Hz. Resûl Aleyhisselâm* (yk.1o1b-121a)⁹⁷; Vefat-ı Resul, 06 Mil. A. 4103, yk.15a-22a, İst. T: 1131, Mustafa b. .Feyzullah Hattı.

1. 2. 13. Na't

Daha çok kaside tarzında yazılan divanlarda, mesnevilerde tevhid ve münacâttan sonra gelen şiirlerdir. Edebiyatımızdaki başlıcaları şunlardır:

Ahmet Yesevî, *Divan-ı Hikmet*, (37. , 38. , 39. , 40. , 41. Hikmetler)⁹⁸; Yusuf Has Hacıp'in, *Kutadgu Bilig* Na't-ı Peygamber'i⁹⁹; Yunus Emre, *Divan* (223 şiiri)¹⁰⁰; Mahmut Rıfkî, *Na't-ı Şerif*¹⁰¹; Yahya Nazım Efendi (?- 1726), *Divan*'ındaki na'tler¹⁰²; Zâtî (öl. 1471–1546), *Divan* (Beyazıt Kütüphanesi, no. 3595)¹⁰³; Ahmedî (?- 1493), *Divan* Hamidiye (Murat Molla Kütüphanesi no.1882)¹⁰⁴; Nesimî (?-1418), *Divan* (Ayasofya Kütüphanesi no. 3977)¹⁰⁵; Şeyhî (öl. 1431?), *Divan*, (Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmut Efendi Bölümü, no. 3298)¹⁰⁶; Kemal Ümmî, *Divan* (Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmut Efendi Bölümü, no. 3343)¹⁰⁷; Ruşenî Ömer Dede, (öl. 892/1486–87), *Divan* (2 Na't) [İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 797]¹⁰⁸; Şehzâde Cem, *Divan* (4 Na't [Lala İsmail Efendi (Murat Molla Kütüphanesi), no. 431\1]¹⁰⁹; Ahmed Paşa, *Divan*¹¹⁰; Ali Şîr Nevâî, *Garâi 'bü's-sıgâr* (Nuruosmanîye Kütüphanesi, no.1880)¹¹¹; Sevdâyî (15.yy), *Divan* (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi,

⁹⁶ *Hoca Ahmet Yesevî Divan- Hikmet*, (Yüksek Lisans Tezi, Hzl. Hayati Bice), Türkiye Diyanet Vakfı Yay. , Ankara 2001, s. 64.

⁹⁷ Metin Akar, *Şeyyad Hamza Hakkında Yeni Bilgiler 1-2*, Türklük Araştırmaları Dergisi, S. 2, Yıl 1896'dan Ayrı Basım, İstanbul 1987, s. 5.

⁹⁸ *Hoca Ahmet Yesevî Divan- Hikmet*, (Yüksek Lisans Tezi, Hzl. Hayati Bice), Türkiye Diyanet Vakfı Yay. , Ankara 2001, s. 54–59.

⁹⁹ Mustafa Uzun, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, “Muhammed” maddesi, Diyanet Vakfı Yay. , C. 30, İstanbul 2005, s. 457.

¹⁰⁰ Faruk Kadri Timurtaş, *Yunus Emre Divan'ı*, Kültür Bakanlığı Yay. : Bin Temel Eser Serisi.72, Ankara 1980, s. 157.

¹⁰¹ Beyhan Kesik, *Mahmûd Rıfkî Hayatı- Edebî Kişiliği ve Divançesi (Şekil ve Muhteva Özellikleri- Metin)*, Salkımsöğüt Yay. , Erzurum, 2009, s. 77.

¹⁰² Kocatürk, a.g.e. , s. 499-501.

¹⁰³ İKTDK, İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, C.1-2, İstanbul [1967], s.119.

¹⁰⁴ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 12.

¹⁰⁵ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 14.

¹⁰⁶ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 21.

¹⁰⁷ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 30.

¹⁰⁸ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 34.

¹⁰⁹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 42.

¹¹⁰ *Ahmed Paşa Divan'ı*, (Hzr. Ali Nihat Tarlan), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1966, s. 10,14-18

¹¹¹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 54.

TY, no. 759/5)¹¹²; Karamanlı Nizamî (15. yy), *Divan* (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmut Efendi, no. 3298)¹¹³; İbrahim Bey (15. yy), *Divan*, (Selim Ağa Kütüphanesi, Kemankeş Emir Hoca, no. 250)¹¹⁴; Lütfî, *Divan* (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 2753/2)¹¹⁵; Edhemî (15.yy), *Divan* (Süleymaniye Kütüphanesi, Şazeli Tekkesi, no. 77)¹¹⁶; Akşemseddinzâde Hamdullah Hamdi, *Divan* (Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, no.2626)¹¹⁷; Necati Bey (öl. 914\1509), *Divan* (Fatih Kütüphanesi, no. 3881)¹¹⁸; Şeybek [Şîbânî] Han 815. yy), *Divan* (Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Hazine, no. 436)¹¹⁹; Adlî (Sultan 2. Beyazıd) [öl.918/1512], *Divan* (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Manzum eserler, no. 277)¹²⁰; Tacizâde Cafer Çelebi, *Divan* (Nuruosmanîye Kütüphanesi, no. 3811)¹²¹; Nihânî, *Divan* (Fatih Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi, Manzum eserler, no. 473)¹²²; Münirî (öl.927?/1520–21), *Divan* (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 169)¹²³; Revanî (öl.930/1523–24), *Divan* (Beyazıt Umumi Kütüphanesi, no.5664)¹²⁴; Lamiî (öl.938/1531–32), *Divan* (Murat Molla Kütüphanesi, Lala İsmail Efendi, no. 481)¹²⁵; Hayrefî (öl.941/1534–35), *Divan* (Fatih Kütüphanesi, no. 3809)¹²⁶; İshak Çelebi (öl.944/1537–38), *Divan* (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 5754)¹²⁷; Yefîm (öl.960/1552–53), *Divan* (Beyazıt Umumi Kütüphanesi, no. 3298)¹²⁸; Edirneli Nazmî (öl.962/1554-55'ten sonra), *Divan* (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 920)¹²⁹; Fuzûli, *Divan*¹³⁰; Dukakinzâde Ahmed Bey (öl. 964/1556–57), *Divan* (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 802)¹³¹; Fedâyî (öl.969]1561-62), *Divan* [Hekimoğlu Ali Paşa (Millet Kütüphanesi),

¹¹² İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s.?

¹¹³ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 64.

¹¹⁴ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 66.

¹¹⁵ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 69.

¹¹⁶ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 71.

¹¹⁷ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 76.

¹¹⁸ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 78.

¹¹⁹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 85.

¹²⁰ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 85.

¹²¹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 91.

¹²² İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 93.

¹²³ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 94.

¹²⁴ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 97.

¹²⁵ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 99.

¹²⁶ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 108.

¹²⁷ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 112.

¹²⁸ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 112.

¹²⁹ İKTDK, C.1-2, İstanbul [1967], s. 123.

¹³⁰ *Fuzûli Divan'ı* (Hzl. Kenan Akyüz, Süheyl Beken, Sedit Yüksel, Müjgan Cumbur), Akçağ Yay. , Ankara 1990, s. 29-31, 31-33, 33-35, 35-36.

¹³¹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 143.

Manzum eserler, no. 394]¹³²; Muhibbî (öl.974/1566), *Divan* (Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi, Manzum eserler, no. 394)¹³³; Fevrî (öl.978/1570–71), *Divan* (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 2873)¹³⁴; Aşkî (öl. 984/1576–77), *Divan* (Nuruosmanîye Kütüphanesi, no. 3858)¹³⁵; Şemsî Paşa (öl.988/1580–81), *Divan* (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 2809)¹³⁶; Şemsî-i Sivasî (öl. 1006/1597–98), 1 Na't, (Murad Molla Kütüphanesi, Lala İsmail Efendi, no. 453\1)¹³⁷; Riyâzi (öl.1054/1572-73), 15 Na't, (Revan Kütüphanesi Topkapı Sarayı Müzesi, no. 770/1)¹³⁸; Yahya Efendi, 1 Na't, (Millet Kütüphanesi, Cârullah Veliyüddin Efendi, no.1676)¹³⁹; Râmi, 1 Na 't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, no. 2811)¹⁴⁰; Ulvî (öl. 993–1585), 2 Na 't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no.1532)¹⁴¹; Hüdâyî-i Kadîm (öl.991–1583), 1 Na 't, (Köprülü Kütüphanesi, Âsım Bey, no.431)¹⁴²; Fâizî Kafzâde (öl. 1031/1621–22), 1 Na 't, (Fatih Kütüphanesi, no. 3888)¹⁴³; Bahtî (öl. 1026–1617), 3 Na 't, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 53)¹⁴⁴; Şuhûdî (öl. 1021\1612–13), 1 Na 't, (Selim Ağa Kütüphanesi, Hüdâyî, no. 1242)¹⁴⁵; Rûhî-i Bağdâdî, (öl.1014/1605–606), 1 Na 't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 235)¹⁴⁶; Hâkaanî Mehmed (öl.1015/1606–07), 1 Na 't, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no.127)¹⁴⁷; Seyfî- Nizamoğlu (Seyyid Seyfullah) (öl.1010/1601–02), Na 't, Selim Ağa Kütüphanesi, Hâşim Paşa, no. 80)¹⁴⁸; Çâkerî (16. yy), 1 Na 't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, no. 3298)¹⁴⁹; Handânî (16.yy), Na 't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, no. 3605)¹⁵⁰; Şihâbî (16-17. yy), 7 Na 't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi,

¹³² İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 145.

¹³³ İKTDK, C. 1-2, İstanbul (1967), s. 149.

¹³⁴ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 156.

¹³⁵ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 165.

¹³⁶ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 166.

¹³⁷ İKTDK, C. 1-2, İstanbul[1967], s. 182.

¹³⁸ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 308.

¹³⁹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 300.

¹⁴⁰ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 96.

¹⁴¹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 174.

¹⁴² İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 172.

¹⁴³ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 236.

¹⁴⁴ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 233.

¹⁴⁵ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 232.

¹⁴⁶ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 225.

¹⁴⁷ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 231.

¹⁴⁸ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 221.

¹⁴⁹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 216.

¹⁵⁰ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 209.

TY, no. 2943)¹⁵¹; Ca'fer Dede 816. yy), 1 Na't, Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi, no. 3298)¹⁵²; Âlî (Müverrih) (öl.1008–1600), 1 Na't, (İstanbul Üniversitesi, TY, no. 1699/7)¹⁵³; Murâdî (öl.1003–1594), 1 Na't, (Ayasofya Kütüphanesi, no. 3972)¹⁵⁴; Atayî Nev'i zâde (öl.1044\1634–35), 1 Na't, (Beyazıd Umumî Kütüphanesi, Cevdet Paşa Veliyyüddin Efendi, no. 137\1)¹⁵⁵; Nadirî Ganizâde (öl. 1036/1626–27), 1 Na't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 776)¹⁵⁶; Hâşimî (Bursalı), 11 Na't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, no. 3335)¹⁵⁷; Rızâyî, 9 Na't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 776)¹⁵⁸; Hâleti Azmî Dede (öl.1040/1630–31), 1 Na't, (Murad Molla Kütüphanesi, Lala İsmail Efendi, no. 435)¹⁵⁹; Es'ad (Selanikli) (öl. 1039/1626–30), 3 Na't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, no. 1411)¹⁶⁰; Nef'î (öl.1044/1634–35), 1 Na't, (Selim Ağa Kütüphanesi, no. 111/2)¹⁶¹; Fehîm-i Kadîm (öl. 1058/1648), 2 Na't, (Süleymaniye Kütüphanesi, no. 2679)¹⁶²; Danişî (öl.1060/1650), 1 Na't, (Bağdad Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Müzesi, no. 166)¹⁶³; Abdülahad Nârî (öl. 1061-1651), 1 Na't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no.1350)¹⁶⁴; Muîn (öl.1063/1652-53), 1 Na't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no.692/93)¹⁶⁵; Sehmî, 1 Na't, (Husrev Paşa Kütüphanesi, no.538\1)¹⁶⁶; Cevrî (öl.1065/1654-55), 2 Na't, (Emanet Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Müzesi, no.1623)¹⁶⁷; Akirmanlı Nakşî (öl.1065/1654\55), Na't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, no. 3434/1)¹⁶⁸; Malatyalı Şehrî (öl.1071-1660), Na't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, no.781/2)¹⁶⁹; Cem'î (öl.1070/1659-60), 3 Na't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Efendi, no.

¹⁵¹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 213.

¹⁵² İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 216.

¹⁵³ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 188.

¹⁵⁴ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 179.

¹⁵⁵ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 288.

¹⁵⁶ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 241.

¹⁵⁷ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 247.

¹⁵⁸ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 260.

¹⁵⁹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 265.

¹⁶⁰ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 270.

¹⁶¹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 272.

¹⁶² İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 334.

¹⁶³ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 345.

¹⁶⁴ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 345.

¹⁶⁵ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 349.

¹⁶⁶ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 324.

¹⁶⁷ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 359.

¹⁶⁸ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 367.

¹⁶⁹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 380.

432)¹⁷⁰; Vecihî (öl.1071/1660-61), 1 Na‘t, (Âtîf Efendi Kütüphanesi, no. 2255/3)¹⁷¹; Sıdkî Paşa (öl.1073/1662-63), 1 Na‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, no. 1103)¹⁷²; Tıflî (öl.1070/1665), 6 Na‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 258)¹⁷³; Fenâyî (öl.1065/1664-65), 1 Na‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, no. 3822\2)¹⁷⁴; İsmetî (öl.3822/2), 1 Na‘t, (Revan Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Müzesi, no. 762/2)¹⁷⁵; Nâilî- i Kadîm, Pirî Zâde (öl.1293/1876), 5 Na‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmail Efendi, no.718/5)¹⁷⁶; Nâimî-i Nakşbendî (öl.1084/1673-74), 5 Na‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmut Efendi, no. 3686)¹⁷⁷; Neşâtî Ahmed Dede (öl.1085/1674-5), 2 Na‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, no. 462/2)¹⁷⁸; Meâlî (öl.1085/1674-75), 1 Na‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 630)¹⁷⁹; Fevzî (öl.1090/1679),3 Na‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi Husrev Paşa, no. 557)¹⁸⁰; Sâbir Paşa (öl.1090/1679-80), 1 Na‘t, (Millet Kütüphanesi Reşit Efendi, no.765\1)¹⁸¹; İzzetî Vişne-zâde (öl.1092/1681), 1 Na‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 293)¹⁸²; Vadî, 2 Na‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 2852)¹⁸³; Behcetî (öl.1096/1684), 5 Na‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 59)¹⁸⁴; Sâmi (öl. 1096/1684), 2 Na‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 2908)¹⁸⁵; Tecellî (öl.1102/1690), 5 Na‘t, (Beyazıd Umumî Kütüphanesi, no. 5795)¹⁸⁶; Sa’dî, Hafız zâde (öl. Safer 1105/ Aralık 1693), 6 Na‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, no. 617)¹⁸⁷; Rüşdî (öl.1105/1693-94), 8 Na‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, no. 692\2)¹⁸⁸; Kâşif (öl.1111/1699), 5 Na‘t, (Hazine Kütüphanesi,

¹⁷⁰ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 386.

¹⁷¹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 390.

¹⁷² İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 404.

¹⁷³ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 405.

¹⁷⁴ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 409.

¹⁷⁵ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 411.

¹⁷⁶ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 417.

¹⁷⁷ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 432.

¹⁷⁸ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 434.

¹⁷⁹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 439.

¹⁸⁰ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 446.

¹⁸¹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 447.

¹⁸² İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 460.

¹⁸³ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 463.

¹⁸⁴ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 466.

¹⁸⁵ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 471.

¹⁸⁶ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 475.

¹⁸⁷ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 479.

¹⁸⁸ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 491.

Topkapı Sarayı Müzesi, no. 967/2)¹⁸⁹; Fasîh Dede (öl.1111/1699), 7 Na't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Es'ad Efendi, no. 2682/1)¹⁹⁰; Rüşdî Sahaf (öl.1111/1699), 3 Na't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Efendi, no. 445\1)¹⁹¹; Sırrî Üsküdarlı (öl.1111/1699–700), 1 Na't, (Hazine Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Müzesi, no. 967\2)¹⁹²; Nazmî (öl. 1112/1700-701), 4 Na't, (Revan Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Müzesi, no.769/1)¹⁹³; Günahkâr, Na't, (Selim Ağa Kütüphanesi, Kemankeş Emir Hoca, no. 224)¹⁹⁴; Ruhâyî (öl.1111/1698), 1 Na't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, no. 663)¹⁹⁵; Zariî (17. yy), 2 Na't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 673/3)¹⁹⁶; İlmî, 1 Na't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi, no. 166)¹⁹⁷; Mazlum, 1 Na't, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 397/3)¹⁹⁸; Feyzî Osman Hüsâmzâde, 1 Na't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, no. 3371/3)¹⁹⁹; Manevi (öl. 1114 /1702), Na't, (Selim Ağa Kütüphanesi, Hâşim Ş. , no. 76/6)²⁰⁰; Şinasi (öl.1114/1702), 5 Na't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Es'ad Efendi, no. 2648)²⁰¹; Nâzım (öl.1116/1704-05), 4 Na't, (İstanbul Üniversitesi, Kütüphanesi, no. 462)²⁰²; Abdî (öl.1122/1711), 1 Na't, (İstanbul Üniversitesi, Kütüphanesi, TY, no. 5537/6)²⁰³; Âsım, 2 Na't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 70)²⁰⁴; Nâci (öl.1123/1711), 2 Na't, (İstanbul Üniversitesi, Kütüphanesi, TY, no. 1245/1)²⁰⁵; Azîm (öl.1124/1712), 2 Na't, (İstanbul Üniversitesi, Kütüphanesi, TY, no.760/3)²⁰⁶; Nâbî (öl.1124/1712), 5 Na't, (Hazine Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Müzesi, no. 857)²⁰⁷; Sâbit (öl.1124/1712), 3 Na't, Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 75)²⁰⁸; Nesib Dede (öl.1126/1714), 37 Na't,

¹⁸⁹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 492.

¹⁹⁰ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 495.

¹⁹¹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 505.

¹⁹² İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 507.

¹⁹³ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 511.

¹⁹⁴ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 518.

¹⁹⁵ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 524.

¹⁹⁶ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 527.

¹⁹⁷ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 528.

¹⁹⁸ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 529.

¹⁹⁹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 530.

²⁰⁰ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 553.

²⁰¹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 555.

²⁰² İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 564.

²⁰³ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 575.

²⁰⁴ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 575.

²⁰⁵ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 578.

²⁰⁶ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 579.

²⁰⁷ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 583.

²⁰⁸ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 599.

(İstanbul Üniversitesi, Kütüphanesi, TY, no. 288/1)²⁰⁹; Nehcî (öl.1127/1715), 1 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi, Kütüphanesi, TY, no. 2929)²¹⁰; Birrî (öl.1128/1715), 13 Na‘t, (İstanbul Üniversitesi, Kütüphanesi, TY, no. 2852/2)²¹¹; Sâkib (öl.1129/1716-17), 5 Na‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Nâfiz Paşa, no. 870)²¹²; Fâiz (öl.1130/1718), 2 Na‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 2881)²¹³; Vahyî (öl.1130/1718), 55 Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 492)²¹⁴; Yusrî (18. yy), 1 Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 515)²¹⁵; Remzî (öl. 1131/1719), 2 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi, Kütüphanesi, TY, no. 5499)²¹⁶; Dürrî (öl. 1135/1722), 5 Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Es’ad Efendi no. 3409)²¹⁷; Kâmi (öl. 1136/1724), 3 Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hafid Efendi, no. 357/1)²¹⁸; Emirî- Kadîm (öl.1137/1724-5), 1 Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 40)²¹⁹; İsmail Hakkı- i Bursavî (öl.1137/1724), 1 Na ‘t, (Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Hâşim Paşa, no. 77)²²⁰; Nazîm (öl.1141/1728-29), 111 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 2817)²²¹; Agâh (öl.1141/1728-29), 2 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 2916)²²²; Nedim (öl.1143/1730), 10 Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Âşir Efendi, no. 981)²²³; Vahîd-i Mahtûmî (öl.1145/1732-3), 3 Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hafid Efendi, no. 478\1)²²⁴; Enîs (öl.1146/1733), 6 Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 44)²²⁵; Sâmî, 5 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi, Kütüphanesi, TY, no. 1214)²²⁶; İshak (öl.1147\1734), 11 Na ‘t, (Beyazıd Devlet Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi, no. 2675/2)²²⁷; Râşid (öl.1148/1735), 1 Na ‘t, (Hazine Kütüphanesi, Topkapı Sarayı

²⁰⁹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 614.

²¹⁰ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 624.

²¹¹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 626.

²¹² İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967],s. 627.

²¹³ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 629.

²¹⁴ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 634.

²¹⁵ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 634.

²¹⁶ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 635.

²¹⁷ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 636.

²¹⁸ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 638.

²¹⁹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 644.

²²⁰ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 644.

²²¹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 647.

²²² İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 652.

²²³ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 662.

²²⁴ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 664.

²²⁵ İKTDK, C.1-2, İstanbul [1967], s. 668.

²²⁶ İKTDK C. 1-2, İstanbul [1967], s. 671.

²²⁷ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 677.

Müzesi, no. 910)²²⁸; Necîb (öl.1143/1730), 13 Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 529/1)²²⁹; Seyyid Vehbî (öl.1149/1736-6), 38 Na ‘t, , (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 33)²³⁰; Sâlik, 5 Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 192)²³¹; Nahifî (öl. 1151/1737), 95 Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Husrev Paşa, no. 560\3)²³²; Sezâyî (öl.1151/1738), 5 Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 203\1)²³³; Feyzî (öl.1152/1739), 3 Na‘t, (Revan Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Müzesi, no. 801/1)²³⁴; Edip (öl.1154/1741-2), 1 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 49)²³⁵; Şeyhî (öl.1155/1742), 4 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 1699/1)²³⁶; Fasîhî, 3 Na’t, (Beyazıd Devlet Kütüphanesi, no.5754)²³⁷; Sâlim, 7 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no.184)²³⁸; Ref‘et (öl.1158/1745), 1 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 5492/2)²³⁹; Şâkir (öl.1107/1745), 1 Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, no.1096)²⁴⁰; Fennî (öl. 1120/1718-19), 2 Na ‘t, Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Efendi, no. 473)²⁴¹; Rıza (öl. 1159/1746), 9 Na‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 2899)²⁴²; Azbî Baba (öl.1149/1736), Na‘t, (Selim Ağa Kütüphanesi, Hâşim Paşa, no.71)²⁴³; Neylî (öl.1154/1741), 13 Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 483)²⁴⁴; Sâhib (öl.1162/1749), 2 Na‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no.1710\6)²⁴⁵; Cemâlî-i Uşşâkî (öl.1164/1750), Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, no. 3734/1)²⁴⁶; Levhî (öl.1165/1751-2), 1 Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 636)²⁴⁷; Rahmî 8öl. 1165/1752),

²²⁸ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 689.

²²⁹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 692.

²³⁰ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 693.

²³¹ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 700.

²³² İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 703.

²³³ İKTDK, C. 1-2, İstanbul [1967], s. 707.

²³⁴ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 718.

²³⁵ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 721.

²³⁶ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 730.

²³⁷ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 730.

²³⁸ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 732.

²³⁹ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 732.

²⁴⁰ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 733.

²⁴¹ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 735.

²⁴² İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 736.

²⁴³ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 743.

²⁴⁴ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 749.

²⁴⁵ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 754.

²⁴⁶ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 756.

²⁴⁷ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 756.

1 Na't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, no.1094)²⁴⁸; Vâsık (öl.1165/1751-2), 4 Na 't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 2890)²⁴⁹; Es'ad Efendi, 6 Na 't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 1707)²⁵⁰; Ragmi, 8 Na 't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 1306)²⁵¹; Hâtem (öl.1168/1754), 4 Na 't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 1274)²⁵²; Râsim (öl.1196/1755), 3 Na 't, (Hazine Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Müzesi, no. 908)²⁵³; Örfî Mahmud Ağa, 15 Na 't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 411)²⁵⁴; Âsım (öl.1173/1760), 2 Na 't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 5521)²⁵⁵; Halîmi (öl.1173/1759), 1 Na 't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 454)²⁵⁶; Râmiz (öl.1173/1759-60), 3 Na 't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Efendi, no. 444)²⁵⁷; Vesim (öl.1173/1759-60), 3 Na't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 483/6)²⁵⁸; Belig (öl.1174/1769-6), 1 Na 't, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no.468/2)²⁵⁹; Ziver (öl.1174/1750/1), 2 Na 't, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no.189); Nevres-i Kadîm (öl.1175/1761), 1 Na 't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no.159)²⁶⁰; Râtıb Ahmed Paşa (öl.1175/1762), 1 Na 't, Süleymaniye Kütüphanesi, Damad Zâde Murad Efendi, no.250)²⁶¹; Râsih, 1 Na 't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 792)²⁶²; Hâzik (öl.1177/1763-4), 1 Na 't, (Ali Efendi Kütüphanesi, no. 2063)²⁶³; Nakşî (öl.1178/1764), 9 Na 't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa, no. 418)²⁶⁴; Re'fet (öl.1179/1165), 2 Na 't, (Millet Kütüphanesi, Reşid Efendi, no. 755)²⁶⁵; Senâyî (öl.1151/1738-9), 4 Na 't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 335)²⁶⁶; Vuslatî 8öl.1182/1718), Na't,

²⁴⁸ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 757.

²⁴⁹ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 761.

²⁵⁰ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 762.

²⁵¹ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 765.

²⁵² İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 766.

²⁵³ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s.770.

²⁵⁴ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 770.

²⁵⁵ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 772.

²⁵⁶ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 777.

²⁵⁷ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 778.

²⁵⁸ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 779.

²⁵⁹ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 781.

²⁶⁰ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 785.

²⁶¹ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 789.

²⁶² İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 792

²⁶³ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 806.

²⁶⁴ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 810.

²⁶⁵ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 810.

²⁶⁶ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 818.

(Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, no. 3683)²⁶⁷; Ârif (öl.1183/1769-70), 2 Na‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Es‘ad Efendi, no. 2656)²⁶⁸; Şehdî (öl.1183/1769-1), 7 Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi Mülhakı, no. 147)²⁶⁹; Hakîm (öl.1184/1770\1), 5 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no.1 224)²⁷⁰; Reşid (öl.1184/1767/8), 4 Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no.168)²⁷¹; Dâniş (öl.1188/1774), 4 Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no.135)²⁷²; Nimet (öl.1186/1772), 3 Na ‘t, (Hazine Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Müzesi, no. 881)²⁷³; Nazirâ (öl.1188/1774), 49 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 424/2)²⁷⁴; Hanîf (öl.1189/1725), 19 Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, no.1091-2)²⁷⁵; Nihâlî (öl.1192/1778), 2 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 575/3)²⁷⁶; Niyâzî (öl.1192/1778), 1 Na ‘t, (Atıf Efendi Kütüphanesi, no. 2114)²⁷⁷; Nüzhet (öl.1192/1780), 18 Na‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Efendi, no. 492)²⁷⁸; Fıtnat (öl.1194/1780), 6 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 596)²⁷⁹; Hakkî (öl.1194/1780), 1 Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, no. 3446)²⁸⁰; Hâşim Baba (öl.1197/1782), 1 Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Mülhakı, Şeyh Hasan Hayrullah Efendi, no.17/2)²⁸¹; Salâhî (öl.1197/1782), Na‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Es‘ad Efendi, no. 2650/1)²⁸²; Sabîh (öl.1198/1783), 3 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 271)²⁸³; Yahya Tefvik Efendi (öl.1205/1791), 13 Na‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 4479)²⁸⁴; Hayrî, 1 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 565/1)²⁸⁵; Şerif (öl.1204/1789-90), 16 Na ‘t,

²⁶⁷ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 818.

²⁶⁸ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 820.

²⁶⁹ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 821.

²⁷⁰ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 822.

²⁷¹ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 823.

²⁷² *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 824.

²⁷³ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 826.

²⁷⁴ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 826–827.

²⁷⁵ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 828.

²⁷⁶ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 829.

²⁷⁷ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s.830.

²⁷⁸ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 830.

²⁷⁹ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 832.

²⁸⁰ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 841.

²⁸¹ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 847.

²⁸² *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 850.

²⁸³ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 850.

²⁸⁴ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 854.

²⁸⁵ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 856.

(İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 3430)²⁸⁶; Kânî (öl.1206/1791), 4 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 5527)²⁸⁷; Emin Bey (öl.1209/1794-95), 1 Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Es’ad Efendi, no. 2593)²⁸⁸; Zarîfî (öl.1210/1795), 5 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 3863/1)²⁸⁹; Esrar Dede (öl.1211/1796), 2 Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi, no. 694)²⁹⁰; Mekkî (öl.1212/1797), 3 Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 409)²⁹¹; Aziz (öl.1213/1798-9), 1 Na ‘t, (Selim Ağa Kütüphanesi, Hâşim Paşa, no. 6/5)²⁹²; Ferhad Paşa (öl.1213/1798-9), 1 Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, no. 3831)²⁹³; Nûrî Bey (öl.1213/1798-9), 1 Na ‘t, (Emanet Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Müzesi, no. 1626)²⁹⁴; Şeyh Galip (öl.1213/1798-9), 1 Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa, no. 408)²⁹⁵; Fahrî, Na’t, (Selim Ağa Kütüphanesi, Hudayî Tekkesi, no. 1254/1)²⁹⁶; Neyyir Dede (öl.1215/1800), 1 Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi, no. 785)²⁹⁷; Askerî (18. yy), Na ‘t, (Selim Ağa Kütüphanesi, Hâşim Paşa, no. 94/1)²⁹⁸; Basîrî (18. yy), 3 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 125)²⁹⁹; Es’ad (öl.1190/1776), 2 Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 24)³⁰⁰; Lebîb, 1 Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 381)³⁰¹; Saîd-i Gülşenî, Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Reşid Efendi, no. 761)³⁰²; Abdî (öl.1302/1884-85), 6 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 207)³⁰³; Âdile (öl.1316/1899), 21 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 4858)³⁰⁴; Âşkî 819. yy), 2 Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, no. 3934)³⁰⁵; Atâ (öl.1249/1833-

²⁸⁶ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 859.

²⁸⁷ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 863.

²⁸⁸ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 869.

²⁸⁹ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 870.

²⁹⁰ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 872.

²⁹¹ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 873.

²⁹² *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 875.

²⁹³ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 875.

²⁹⁴ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 877.

²⁹⁵ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 880.

²⁹⁶ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 887.

²⁹⁷ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 888.

²⁹⁸ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 890.

²⁹⁹ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 892.

³⁰⁰ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 894.

³⁰¹ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 896.

³⁰² *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 898.

³⁰³ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 935.

³⁰⁴ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s.937.

³⁰⁵ *İKTHK*, C. 3, İstanbul [1967], s. 940.

34), 2 Na 't, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 301)³⁰⁶; Dâniş (öl.1253/1837-38), 4 Na 't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 2907)³⁰⁷; s'ad (öl.1264/1847-48), 1 Na 't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Es'ad Efendi, no. 1750)³⁰⁸; Eşref Paşa (öl.1312/1894), 12 Na 't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 275)³⁰⁹; Fâzıl (öl.1210/1220), 9 Na 't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi, no. 703)³¹⁰; Fâzıl (öl.1217/1802-3), 10 Na 't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, no. 3449)³¹¹; Ferdî (öl.1274/1857-58), 5 Na 't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, no. 3378)³¹²; Galib Zühdi (öl.1292/1875), 3 Na't, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 313)³¹³; Hafid (öl.1228/1813), 2 Na 't, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 108)³¹⁴; Hâfız (öl.1304/1887), 1 Na 't, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 93)³¹⁵; Halîm (öl.1246/1830-31), 4 Na 't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, no. 5114)³¹⁶; Hâmî (öl.1258/1842-43), 3 Na 't, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 103)³¹⁷; Hâtif (öl.1239/1824), 17 Na 't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Reşid Efendi, no.783)³¹⁸; İffet (öl.1258/1842), 6 Na 't, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 741/2)³¹⁹; İhyâ (öl.1228/1813), 1 Na 't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Düğümlü Baba, no. 418/2)³²⁰; İlhâmî (öl.1223/1808), 3 Na 't, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 33)³²¹; İzzet (öl.1211/1796-97), 5 Na 't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 2886)³²²; İzzet Molla (öl.1181/1767-68), 3 Na 't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Es'ad Efendi, no. 2671)³²³; Meşhûrî (öl.1274/1857-58), 5 Na 't,

³⁰⁶ İKTHK, C. 3 İstanbul [1967], s. 944.

³⁰⁷ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 948.

³⁰⁸ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 951.

³⁰⁹ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 955.

³¹⁰ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 957.

³¹¹ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 958.

³¹² İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 959.

³¹³ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 960.

³¹⁴ İKTHK, C. 3 İstanbul [1967], s. 961.

³¹⁵ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 962.

³¹⁶ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 967.

³¹⁷ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 970.

³¹⁸ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 972.

³¹⁹ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 974.

³²⁰ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 975.

³²¹ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 977.

³²² İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 978.

³²³ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 981.

(İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 2828)³²⁴; Mislî, 4 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no.318)³²⁵; Muhlîs (öl.1267/1851), 2 Na ‘t, (Türk ve İslâm Eserleri Müzesi, no. 2027)³²⁶; Müştak Baba, 2 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 3821)³²⁷; Nâil Abbas Paşa (öl.1275/1859), 5 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no.5588)³²⁸; Namık Kemal (öl.1306/1888), Na’t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 423)³²⁹; Nâsır Abdülbâki Dede (öl.1219/1804), 1 Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Nafiz Paşa, no. 941)³³⁰; Nebîl (öl.1235/1820), 12 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 1626)³³¹; Nedim (öl.1300/1883), 3 Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 435)³³²; Neş’et (öl.1222/1807), 3 Na’t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 2826)³³³; Nûrî (öl. 1230/1815), 12 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 356)³³⁴; Pertev (öl.1222/1807), 1 Na’t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Es’ad Efendi, no.1009)³³⁵; Pertev Paşa, 5 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no.3355)³³⁶; Râif, 1 Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 583\1)³³⁷; Râmiz, 1 Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no.163)³³⁸; Refî-i Âmidî (öl.1182/1768), 6 Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no.176)³³⁹; Refik (öl.1284/1867), 1 Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, no. 5234)³⁴⁰; Rıfkî (öl.1284/1867), 4 Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no.175)³⁴¹; Rızâ (öl.1271/1855), 10 Na’t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no.171)³⁴²; Rızâ, 2 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY,

³²⁴ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 988.

³²⁵ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 990.

³²⁶ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 992.

³²⁷ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s.993.

³²⁸ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 994.

³²⁹ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 997.

³³⁰ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 998.

³³¹ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 1000.

³³² İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 1001.

³³³ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 1003.

³³⁴ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 1008.

³³⁵ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 1009.

³³⁶ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 1014.

³³⁷ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 1016.

³³⁸ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 1017.

³³⁹ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 1021.

³⁴⁰ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 1023.

³⁴¹ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 1024.

³⁴² İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s.1025.

no. 2884)³⁴³; Rif'at (öl.1246/1830-31), 1 Na 't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, no. 5186(1))³⁴⁴; Rûmî (öl.1280/1863), 1 Na 't, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no.187)³⁴⁵; Sabrî (öl.1129/71814), 1 Na 't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Es'ad Efendi, no. 2652)³⁴⁶; Safâyî Dede, 7 Na't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Nafiz Paşa, no. 912)³⁴⁷; Salâci Oğlu (öl.1220/1805), 4 Na't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, no. 3456)³⁴⁸; Sâmî (öl.1229/1814), 1 Na 't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Âşir Efendi, no. 332)³⁴⁹; Selâm (öl.1260/7 1844), 1 Na 't, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 212)³⁵⁰; Selâmî (öl.1228/1813), 3 Na 't, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 214)³⁵¹; Sırrî (öl.1294/1877), 1 Na 't, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 202)³⁵²; Sûrûrî (öl.1229/1813), 1 Na 't, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, no. 5713)³⁵³; Şefîk, 13 Na 't, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 228)³⁵⁴; Şevkî (öl.1277/1861), 3 Na 't, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 235)³⁵⁵; Şeyhî (öl.1235/1820), 1 Na't, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 239)³⁵⁶; Türâbî Baba (öl.1285/1868), 1 Na 't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 5687)³⁵⁷; Ulvî (öl.1283/1290), 1 Na 't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 2922)³⁵⁸; Vehbî (öl.1124/1809), 3 Na 't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 1256)³⁵⁹; Yâver (19.yy), 5 Na 't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 5458)³⁶⁰; Zekâyî (öl.1227/1812), 20 Na 't, (Süleymaniye Kütüphanesi, Es'ad Efendi, no. 2637)³⁶¹; Ziver (öl.1290/1873), 1 Na 't, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 1242)³⁶²;

³⁴³ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s.1025.

³⁴⁴ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 1026.

³⁴⁵ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 1027.

³⁴⁶ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 1028.

³⁴⁷ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 1030.

³⁴⁸ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s.1032.

³⁴⁹ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s.1034.

³⁵⁰ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s.1038.

³⁵¹ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 1039.

³⁵² İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 1042.

³⁵³ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s.1045.

³⁵⁴ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s.1049.

³⁵⁵ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 1052.

³⁵⁶ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s.1052.

³⁵⁷ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s.1055.

³⁵⁸ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s. 1057.

³⁵⁹ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s.1058.

³⁶⁰ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s.1062.

³⁶¹ İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s.1064.

³⁶² İKTHK, C. 3, İstanbul [1967], s.1066.

Ârif Hikmet (öl.1321/1903), 1 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 2864)³⁶³; Bâki (öl.1353/1935), 3 Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 533)³⁶⁴; Emirî (öl.1342/1923), Na’t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 37)³⁶⁵; Hüsnî Hüseyin Efendi “Çizmecî- Zâde”, 9 Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hasib Efendi, no. 339)³⁶⁶; Suud (öl.1367/1948), 17 Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 526)³⁶⁷; Tahirü’l-Mevlevî (Olgun), Na’t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 9387)³⁶⁸; Ali Şîr Nevâyî (öl.907/1501), Hayretü’l Ebrâr 4 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 5451/1); Ferhâd ve Şirin 1 Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih, no.3745/2); Sedd-i İskenderî (İskendernâme) 1 Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, no. 2829)³⁶⁹; Hamdullah Hamdi, Akşemseddin Zâde (öl.909/1503), Yusuf ve Züleyha 1 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 3579); Leylâ ve Mecnun 2 Na ‘t, (Ayasofya Kütüphanesi, no.3901/2)³⁷⁰; Dukakin Zâde Taşlıcalı Yahya Bey (öl.990/1582), Gencine-i Râz 1 Na ‘t, (Beyazıd Umumî Kütüphanesi, no. 3467); Kitâb-ı Usûl (Usûlnâme) 1 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no.1800/2); Şâh ve Gedâ 1 Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Pertev Paşa, no. 424); Yusuf ve Züleyhâ, Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hafız Mehmed Murad Efendi, no. 84); Gülşen-i Envâr 2 Na ‘t, (Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, no. 986/2)³⁷¹; Nev’î Zâde Atâyî (öl.1045/1635), Âlemnümâ 1 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 4097); Nefhatü’l- Ezhâr 1 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 35\2); Sohbetü’l- Ebkâr 1 Na ‘t, (Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi, no. 343); *Heft- hân*, 1 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 2960); *Hilyetü’l- Efkâr* 1 Na ‘t, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, no. 4103/2)³⁷²; Subhî Zâde Feyzî (öl. 1152/1739-40), *Divan* 3 Na ‘t, Revân Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Müzesi, no. 801/1); *Heft Seyyâre* 1 Na ‘t, (Revân Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Müzesi, no. 801/2); *Mir’ât-ı Âlemnümâ* 1 Na ‘t, (Revân Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Müzesi, no. 801/3); *Safanâme* 1 Na ‘t, (Revân

³⁶³ İKTHK, C. 4, İstanbul [1976] s. 1068.

³⁶⁴ İKTHK, C. 4, İstanbul [1976], s. 1070.

³⁶⁵ İKTHK, C. 4, İstanbul [1976], s.1072.

³⁶⁶ İKTHK, C. 4, İstanbul [1976], s.1075.

³⁶⁷ İKTHK, C. 4, İstanbul [1976], s.1078.

³⁶⁸ İKTHK, C. 4, İstanbul [1976], s.1080.

³⁶⁹ İKTHK, C. 4, İstanbul [1976], s.2,7,18.

³⁷⁰ İKTHK, C. 4, İstanbul [1976], s.23,38.

³⁷¹ İKTHK, C. 4, İstanbul [1976], s.45,58,72,74.

³⁷² İKTHK, C. 4, İstanbul [1976], s. 133,148,163,177,189.

Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Müzesi, no. 801/4); *Aşknâme* 1 Na 't, (Revân Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Müzesi, no. 801/5)³⁷³; İsmâil Belîğ (1668/1729), *Seb 'a-i Seyyâre*³⁷⁴

³⁷³ *İKTHK*, C. 4, İstanbul [1976], s. 191,192,193,194,195.

³⁷⁴ Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na 't*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. , Ankara 1993, s. 63.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. NECİP FAZIL KISAKÜREK

1. 1. HAYATI*

Necip Fazıl Kısakürek 26 Mayıs 1905'te, İstanbul'un Çemberlitaş semtinde dünyaya gelmiştir. Tam adının “*Ahmet Necip Fazıl Kısakürek*”³⁷⁵ olduğu bilinmektedir. Babası Abdülbâki Fazıl Bey, annesi Mediha Hanım'dır. Necip Fazıl ailesinin ilk çocuğudur ve zengin, varlıklı bir aileye mensuptur. Çocukluğu konaklarda mürebbiyeler, dadılar, lalalar arasında geçmiştir. Necip Fazıl'ın ailesinin oturduğu evin otoritesi olan dedesi, Mehmet Hilmi Efendi, Cinayet Mahkemesi reisliğinden emekli olup aslen Maraşlı'dır ve Dulkadir oğullarına kadar uzanan Kısakürekler sülalesinden gelir.

Necip Fazıl'ın düzenli bir eğitim alamamıştır. İlk eğitimine mahalle mektebinde başlar, hemen sonrasında Gedikpaşa'da bir Fransız mektebine yazılır, bir müddet sonra aynı yerde bir Amerikan Mektebi'nde, Büyükdere Emin Efendi Mahalle Mektebi'nde, Büyük Reşit Paşa Numûne Mektebi'nde, Vaniköy Rehber-i İttihad mektebinde okur. Sonra diploma alacağı Heybeliada'daki Bahriye Mektebine yazılır. Bu okul Necip Fazıl'ın hayatındaki değişimlerin başlangıç noktası olur. Bu okulda ilk şiir ve nesir ürünlerini verir. Ve bu okulda Yahya Kemâl, Aksekili Hamdi Efendi), Hamdullah Suphi (Tanrıöver)” gibi edebiyatımızın birçok önemli simasından ders alır. Necip Fazıl'ın tasavvufa yönelmesinde etkili olan edebiyat hocası İbrahim Aşkî Efendi ile de bu okulda karşılaşır.

Necip Fazıl'ın Heybeliada'daki öğreniminden sonra 1921'de Darülfünun'da felsefe öğrenimine başladığı, fakat buradaki eğitimini tamamlamadan bıraktığı daha sonraki yıllarda felsefe eğitimi için Paris'e gittiği bilinmektedir. Paris, Necip Fazıl'ın hayatında birtakım değişimlere sebep olacaktır. Burada Paris'in eğlence hayatına kapılacak, kendi tabiriyle bohem bir hayat yaşamaya başlayacaktır. Bohem hayatla ilgili olarak Necip Fazıl'ın arkadaşı Fikret Adil şunları söylemiştir:

* Necip Fazıl'ın hayatıyla ilgili bilgiler Prof. Dr. M. Orhan Okay'ın “*Necip Fazıl Kısakürek*”, Şule Yay. , İstanbul 2003. isimli kitabından özetlenmiştir. Farklı bilgilerin kaynakları dipnotta gösterilmiştir.

³⁷⁵ Mehmet Çetin, “Türk Edebiyatında Fırtınalı Bir Zirve”, *Doğumunun 100. Yılında Necip Fazıl Kısakürek*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Yay. , Ankara 2004, s. 8.

“Memleketimizde bohem hayatı yaşayan sanatkâr pek azdır. Kahve peykelerinde uyuklayan, koltuk meyhanelerinde ‘endâhd’ a giden, sinema kapılarında kavga çıkaran sahte muharrirler kendi zanlarına göre bohemdirler. Fakat bu sadece bayağılıktır. Üzerinde çalışmadıkları gayri münteşir eserlerimden bahseden bu grup dejenere ve çanak yalayıcıdan başka bir şey değildir.

Hakiki bohem, her şeyden evvel, çalışır ve sanat eseri meydana getirir. Eğer bu eser de devrinin ilerisine geçerse, anlaşılmazsa bu onun kabahati değildir. Ve bohem kazanır, bütün kazancını bir günde bitirir, onun zaman telâkkisi yoktur. İlcâidir. Necip Fazıl bohemdir.”³⁷⁶

Paris’ten dönüşünde İstanbul’da ve Anadolu’nun çeşitli yörelerinde bankacılık ve müfettişlik görevlerinde bulunur. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde öğretim görevliliği; devlet konservatuarında, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi’nde ve Robert Kolej’de öğretmenlik yapar.³⁷⁷ (1939–1943) Anadolu’nun çeşitli yörelerinde bankacılık ve müfettişlik görevlerinde bulunur. Bu görevlerde de sebat edemeyen sanatçı 1942 yılından sonraki yaşamını yazın ve yayın faaliyetleriyle sürdürmeye devam eder.

Yaşamının sonuna kadar edebiyatın neredeyse her türünde eser veren sanatçı 25 Mayıs 1983’te Erenköy’deki evinde vefat eder. Eyüp kabristanlığına defnedilir.

1. 2. YAYIN VE SANAT HAYATI*

Necip Fazıl’ın yayın ve sanat hayatına girişi 1 Temmuz 1923’te Yeni Mecmua’da yayınlanan “Kitâbe” şiiriyle başlar. Bu tarihten sonra Necip Fazıl, Milli Mecmua, Hayat ve Varlık dergileriyle Cumhuriyet gazetesinde şiirleri ve hikâyeleriyle yazın hayatına devam eder. İlk şiir kitaplarından olan “Örümcek Ağı” (1925) ve “Kaldırımlar” (1928) bu yıllarda yazdıkları arasında yer alır. “Kaldırımlar” kitabına adını veren şiiri ise uzun yıllar sanatçının ikinci bir unvanı olmuştur. Necip Fazıl, Kaldırımlar şairi olarak anılmaya başlamıştır. İlk romanı olan “Meş’um Yakut” u da bu yılda (1928) verir. Diğer kitapları olan “Ben ve Ötesi” (1932) ile nesir yazılarını topladığı “Birkaç Hikâye Birkaç Tahli”(1933) sırayla bu yıllarda çıkar.

³⁷⁶ Mehmet Çetin, a.g.e. , s.27–28

³⁷⁷ İhsan Işık, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, C.2, Elvan Yay. , Ankara 2004, s. 1120.

* Necip Fazıl’ın yayın hayatı ve sanatıyla ilgili bilgiler Prof. Dr. M. Orhan Okay’ın, “Necip Fazıl Kısakürek” Şule Yay. , İstanbul 2003 isimli kitabından özetlenmiştir. Farklı bilgilerin kaynakları dipnotta gösterilmiştir.

“Birkaç Hikâye Birkaç Tahlil” dışında da; *Bir Yalnızlık Gecesinde Vehimleri, Paradi, Eski Elbiselerin Hafızası, Sırtlan, Ölü Saklayan İmam, Hayalet, Yılan Kalesindeki Hazine, Yemek Yemeyen Adam* isimli hikâyelerinin de var olduğu bilinmektedir.

Sanatçı 1934 yılları itibariyle de şiirlerinde, hayatında dönüm noktası dediği Abdülhakîm Arvasî etkileri görülür. Bu yıllarda sanatçının şiirleri dinî-mistik bir yapıya bürünecektir. Poetikasının da belirttiği gibi şiiri “Allah’ın sır ve güzellik yolunda arama işidir”³⁷⁸ şeklinde ifade edecektir.

Sonraki yıllarda ise dinî temaları işlediği şiirleri arasında; Duâ (1945), Nur (1947), Onun Ümmetinden Ol (1949), Sonsuzluk Kervanı (1954) yer alır. Yine Destan (1947), Muhasebe (1947), Sen misin (1956), Aynalar Yolumu Kesti (1959), Cinler (1939), Ormanda Söylenen Türkü (1946), Geldik (1949), Davetiye (1949), O (1954), Sen (1961), İdeal (1959), Etek (1959), Zindan’dan Mehmet’e Mektup (1962) yer alır.

Farklı arayışlar içinde olan sanatçı hikâye ve şiirden sonra tiyatro ile de ilgilenmeye başlar. Necip Fazıl’ın tiyatroya yönelmesinde ve kendini geliştirmesinde tiyatro ustalarımızdan Muhsin Ertuğrul’un payı büyüktür. Bu anlamda Necip Fazıl ilk tiyatro eseri olan “*Tohum*”u 1935 yılında verir. Fakat bu eser beklenildiği ölçüde ses getirmeyecektir. Necip Fazıl bu tiyatro tecrübesinden sonra o yıllarda tanıdığı ve hayatında dönüm noktası dediği, Abdülhakîm Arvasî’nin etkisiyle *Tohum*’a göre daha başarılı sayılabilecek “*Bir Adam Yaratmak*” isimli tiyatrosunu sahneleyecektir. Yine “*Tohum*”da olduğu gibi bu çalışmada da Muhsin Ertuğrul, Necip Fazıl’ın yanındadır. Bu eserde ise Necip Fazıl daha çok mistik ve metafizik ağırlıklı bir oyun sergilemiştir. Bu eserleri dışındaki, *Künye, Sabır Taşı, Para, Nam-ı Diğer Parmaksız Salih, Reis Bey, Ahşap Konak, Siyah Pelerinli Adam, Abdülhamid Han, Yunus Emre, Kanlı Sarık, Mukaddes Emanet, İbrahim Ethem, Püf Noktası, Sır ve Kumandan* sanatçının verdiği tiyatro eserleri arasındadır. Necip Fazıl, *Bir Adam Yaratmak, Reis Bey, Nam-ı Diğer Parmaksız Salih* vb. birçok tiyatro eserini sinemaya da aktarır.³⁷⁹

Tiyatro türünde verdiği eserlerden bugüne kadar, “14’ü kendi sağlığında, biri ölümünden sonra olmak üzere 15 tiyatro eseri kitaplaştı. Yazarın 1946’da yazmaya başladığı *Sır* ve 1960’da telif ettiği *Kumandan* isimli oyunları yarım kalmıştır. Necip Fazıl’ın ilk 13 tiyatrosu 1976 yılında Kültür Bakanlığı tarafından üç cilt halinde

³⁷⁸ M. Orhan Okay, *Poetika Dersleri*, Hece Yay. , Ankara 2009, s.144.

³⁷⁹ İhsan Kabil, “Tez Sinemasının İzinde Bir Söylem”, *Doğumunun 100. Yılında Necip Fazıl Kısakürek*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Yay. , Ankara 2004, s.265-268.

yayımlanır. Birinci ciltte, *Bir Adam Yaratmak*, *Sabır Taşı*, *Ahşap Konak*, *Siyah Pelerinli Adam*; ikinci ciltte, *Yunus Emre*, *Kanlı Sarık*, *Para*, *Mukaddes Emanet*; üçüncü ciltte ise, *Reis Bey*, *Parmaksız Salih*, *Künye*, *Abdülhamid Han*, *Tohum* yer alır.”³⁸⁰

Yıl 1936’dır. Necip Fazıl yine arayışlara devam etmektedir. Necip Fazıl bu yıllarda karşımıza dergici olarak çıkacaktır. Bu yıllarda ilk dergisi olan “*Ağaç*”ı sonrasında en uzun soluklu yayın hayatıyla “*Büyük Doğu*” yu ve mizah niteliğinde olan “*Borazan*” ı edebiyat dünyamıza kazandırır.

Bu bağlamda ilk olarak Necip Fazıl, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Ahmet Kudsi Tecer ve daha birçok sanatçının öncülüğünde Ankara’da 14 Mart 1936’da “*Ağaç*” ı çıkarır.³⁸¹

Derginin oluşma süreci ise şöyledir: Necip Fazıl’ın Ankara’ya üçüncü geliş yılı olan 1935’te yeni gruplaşmalar vardır. Yazar ve sanatkârların bir kısmı o yıllarda Ankara’da çıkmakta olan “*Varlık*” dergisi etrafında toplanmışlardır. Yeni rejimin sözcülerinden Yakup Kadri’nin inkılâp hareketlerine değişik bir yön vermek düşüncesiyle çıkarmakta olduğu “*Kadro*” dergisi yeni kapanmıştır. Önce devletçi, sonra sosyalist bir karakter gösteren “*Kadro*” dergisinde, Necip Fazıl’ın, Ankara’ya önceki gelişlerinde tanıdığı Burhan Asaf (Belge), Şevket Süreyya (Aydemir), İsmail Husrev (Tökin) ve Vedat Nedim (Tör) tarihî materyalist bir doktrinde birleşmişlerdir. Necip Fazıl da, çok yakın bir zaman içerisinde “*Tohum*” tecrübesiyle İstanbul’dan dönmüştür. Başarılı bir sahneye konuş, tenkitçilerden müspet not alışına rağmen seyirci ilgisi görmeyen Tohum, İstiklâl Harbi yıllarında Batı’nın makine medeniyetine dayanan tecavüzü karşısında bir ruh dirilişinin hikâyesidir. Bu tiyatronun başarısı da Necip Fazıl’ın kafasında spritüalist ve mistik dünya görüşüne bağlı, aynı zamanda sanata estetik ağırlık veren sanatkârları bir araya getirmek fikrini doğurmuştur. İşte dergi bu şartlar altında ortaya çıkar.

Derginin altı sayısı Ankara’da çıktıktan sonra İstanbul’a taşınmış yayın hayatına burada devam eder. Ağaç Dergisi 17 sayıya ulaştıktan sonra kapanır.

Derginin şahıs kadrosunda yukarıda adı zikredilenlerden başka, şu yazarlar da vardır: Mustafa Şekip Tunç, Abdülhâk Şinasi Hisar, Burhan [Ümit] Toprak, Fikret Adil, Sabahattin Ali, Suut Kemal Yetkin, Asaf Hâlet Çelebi, Sait Faik [Abasıyanık],

³⁸⁰ Turan Karataş, “Necip Fazıl’ın Tiyatroları”, *Doğumunun 100. Yılında Necip Fazıl Kısakürek*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Yay. , Ankara 2004, s.222–223.

³⁸¹ Çetin, a.g.m. , s.36.

Sabahattin Eyüboğlu, Cahit Sıtkı Tarancı, Ziya Osman Saba, Samed Ağaoğlu, Falih Rıfki Atay, Zahir Güvemli, Cevdet Kudret Solok.

Sonrasında Necip Fazıl, ikinci dünya savaşından biraz önce ve savaş yıllarında günlük gazetelerde fikra yazarlığına başlar. Önce Rasim Us'un çıkardığı Haber gazetesinde, daha sonra Ethem İzzet Benice'nin Son Telgraf gazetesinde yazar. Bu ikinci gazete de Çerçeve umumî başlığı altında yazdığı fıkralara daha sonraları çıkardığı Büyük Doğu'larda, daha yakın yıllarda diğer gazetelerde aynı ad altında veya 101 Çerçeve ve 1001 Çerçeve başlıklarıyla devam edecek, birçoğunu da kitap halinde neşredecektir. Bu gazetelerde yazdıkları dışında da Künye (1940), Sabırtaşı (1940), Para (1942) gibi eserlerde bu yıllarda yazdığı tiyatroları arasındadır.

İkinci dergi de Necip Fazıl'ın 1943–1978 yılları arasında çıkardığı en uzun soluklu dergisi olan “*Büyük Doğu*”dur. Dergi dinî, fikri, siyasi bir yapıda günlük, haftalık ve aylık olarak yayına çıkmıştır. Fakat derginin yayın akışı sürekli olmamıştır. Dergi birçoğ kez siyasi, sosyal vb. nedenlerden dolayı defalarca kapanmış yeniden yayınlanmıştır. Bu yıllarda da Necip Fazıl “Büyük Doğucu” unvanını alır.

Bu dergiyle Necip Fazıl “*kendini sert, keskin ve tavizsiz üslubuyla polemiklerin, tartışma ve çatışmaların, keskin sevgilerle, keskin nefretlerin ortasında bulacaktır.*”³⁸² *Büyük Doğu* Dergisi adı altında iddia, görüş ve fikirlerini ortaya koyar. Bununla da kalmayarak memleketin birçoğ yerinde konferanslar düzenler. Fakat gerek bu dergideki yazıları, gerekse siyasi faaliyetleri sebebiyle sanatçı birçoğ kere tevkif edilerek hapse mahkûm olur.

Derginin yayın kadrosu şu şekildedir: Bedri Rahmi [Eyüboğlu], Ziya Osman Saba, Sabahattin Kudret Aksal, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Sait Fail Abasıyanık, Mahmut Yesarî, Hüseyin Cahit Yalçın, Burhan Ümit Toprak, Salih Murat Uzdilek, Fikret Adil, Reşad Ekrem [Koçu], Zahir Güvemli, Oktay Akbal, Samiha Ayverdi, Hilmi Ziya Ülken, Kâzım Nami Duru, Mustafa Şekip Tunç, Salih Zeki Aktay, Nizamettin Nazif [Tepedelenlioğlu], Şükrü Baban vardır.

Üçüncü dergi “*Borazan*”dır. Necip Fazıl'ın yayın hayatı en kısa süren dergisidir. “*Borazan*” o yıllarda İstanbul basınında *Markopaşa* ve *Karakedi* gibi örnekleri görülen ve çok partili hayatın da getirdiği siyasi havanın tesiriyle yüksek tirajlı mizah gazeteleri arasına katılmıştır. Necip Fazıl bu dergiyi “*Büyük Doğu*”nun

³⁸² Çetin, a.g.m. ,s.39.

yayınının durdurulduğu yıl olan 14 Kasım 1947 itibariyle çıkarmış, “*Büyük Doğu*”nun yayın hayatına girmesiyle bu dergiyi yayından kaldırmıştır.

Yazın hayatına durmaksızın devam eden Necip Fazıl 1950’li yıllardan sonra sanat hayatının en verimli yıllarını yaşamaya başlar. Şiir kitaplarını tekrar gözden geçirir, ilaveler, çıkarmalar yapar ve yeniden yayımlar. Tiyatro çalışmalarına senaryoları da ekler. Tiyatro olarak sahnelediği “*Bir Adam Yaratmak, Reis Bey*” gibi birçok eserini sinemaya da aktarır. Hikâye ve roman denemeleri, hatıra kitapları, dinî ve tasavvufî eserleri siyasî ve tarihî incelemeleri hep bu yıllarda verir. 1973 yılında “*Hac*” isimli kitabını yine bizim inceleyeceğimiz kitabı “*Esselâm*”ı ve daha önce yayınlanmış birçok eserini bu yıllarda yayınlamaya başladı.

Sanatçı için 26 Mayıs 1980’de Türk Edebiyatı Vakfı tarafından “Sultânü’ş-Şuarâ” unvanını alır. 1982 yılında da yayınlanan “Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu” isimli eseri münasebetiyle Türkiye Yazarlar Birliği’nce “Yılın Fikir ve Sanat Adamı” seçilir.³⁸³

1. 2. 1. Necip Fazıl’ın Sanat Hayatının 1934 Öncesi ve Sonrasında Değerlendirilmesi

Necip Fazıl, kendi ağzından sanat hayatının 12-13 yaşlarında başladığını belirtir.³⁸⁴ İlköğreniminden sonra sanatçı Heybeliada’daki Bahriye mektebinde öğrenimini sürdürmüştür. Bu okul Necip Fazıl’ın hayatının önemli noktalarından birini oluşturacaktır. Ve kendisi bizzat “*Ne oldumsa bu mektepde oldum.*” diyecektir. Bu okulda onun için ilk metafizik arayışları ve subayların bile benimsediği “şair” lakabı ile ilk aruz denemeleri başlar.³⁸⁵

Bu okulda Necip Fazıl’ın, Büyük babasıyla ilgili yazdığı yazısı edebiyat hocası tarafından çok beğenilecek ve hocasından şu övgüleri alacaktır: “*Sen deniz subaylığından ziyade büyük bir edip olmak istidadındasın! Piyer Loti ve Klod Farer gibi edipler de birer bahriye zabitiydi. Mesleğin edebiyata mani değil... bu tarafını ihmal etme!*”³⁸⁶ Bu olayın sonrasında Necip Fazıl, hocası İbrahim Aşkî’nin telkinleriyle Sarı Abdullah Efendi’nin “*Semeretü’l- Fuad*” ve “*Nakşi Divanı*’nı”

³⁸³ Çetin, a.g.m. , s.44.

³⁸⁴ Orhan Okay, *Kendi Sesini Yankısı Necip Fazıl Kısakürek*, Ufuk Kitapları, s.27.

³⁸⁵ Mehmet Kısakürek, Suat Ak, *Doğumunun 100. Yılında Necip Fazıl Kısakürek*, Asır Ajans, Mayıs 2005, s.8.

³⁸⁶ Okay,a.g.e. , s. 28.

okuyacaktır böylece Necip Fazıl'da ilk tasavvuf uyanışları başlayacaktır. Fazlasıyla bu kitaplardan etkilenerek şunları söyleyecektir: “*Karagözvari bir Edebiyat-ı Cedide dili içinde tabiat levhalarına (plastik) görünüşlere takılan ilk şiir zevkim artık yavaş yavaş istikamet değiştiriyor, ruhum tıpasına bir tirbuşonla asılıp delmeye ve oradan dipte, dibin dibinde bir şeyler aramaya savaşıyordu.*”³⁸⁷

1921 yılı itibariyle de sanatçı Darü'l -Fünun'un Felsefe Bölümüne yerleşir. Bu yıllarda Yakup Kadri ile tanışır. Ve bu vesileyle o dönemin Ahmet Haşim, Yahya Kemal gibi önemli isimlerinin şiirlerinin arasına, Necip Fazıl'ın *Akşam, Son Akşam (Mevsim Dönerken), Bir Mezar Taşı, Sevgilim* şiirleri girecektir. Bu şiirler o dönemde Yeni Mecmua, Dergâh, Anadolu Mecmuası, Milli Mecmua, Hayat mecmualarında yayınlanır.³⁸⁸

Sonrasında Necip Fazıl, Sorbon Üniversitesi'ne Paris'e gider. Fakat burada hiçbir şey Necip Fazıl'ın istediği gibi olmaz. Sanatçı Paris'in gece hayatında kendini kaybeder. Ve kendi kendinden bıktığı bir anda şu sözleri söyleyecektir: “*Allah'ım beni kendi kendimden kurtar!*”³⁸⁹ Geçirdiği bu bunalımlı, kendi deyimiyle hafakanlı günlerden sonra öğrenimini yarım bırakarak İstanbul'a dönecektir. Fakat bu sıkıntılar İstanbul'a dönünce de bitmeyecektir. Necip Fazıl bu süre zarfı içinde bankacılıkla uğraşacak ve 1928'de “*Kaldırımlar*”ı, 1932'de “*Ben ve Ötesi*” isimli kitabını yayınlar.

1934 yılı ise Necip Fazıl'ın hayatını değiştirecek değişimlerin dönüm noktası olacaktır. Bu yıllarda sanatçı “*Benim kurtarıcım, müjdecim, mürşidim, şeyhim, nurum, canım, efendim, topyekûn hayatım...*”³⁹⁰ dediği Abdülhakim Arvasi ile tanışır.

Abdülhakim Arvasi (Başkale 1860- Ankara 1943)

Necip Fazıl'ın mürşidiyle karşılaşması şöyle olur: Necip Fazıl bankadan çıktığı sırada Eminönü vapurunda esrarengiz bir adamla karşılaşır. Bu adamla tasavvuftan konuşmaya başlayınca adam Necip Fazıl'ı Ağa Camii'nde her Cuma vaaz veren Abdülhakim Arvasi'ye yönlendirir. Böylece Necip Fazıl yanına arkadaşı Abidin Dino'yu da alarak Ağa Camii'ne gider ve büyük buluşma gerçekleşir. Bu tarihten sonra Necip Fazıl, mürşidinin sohbetlerine katılır. Necip Fazıl bu vesileyle birçok eski

³⁸⁷ Necip Fazıl Kısakürek, *O ve Ben*, Büyük Doğu Yay. , İstanbul 2007, s. 41.

³⁸⁸ Mustafa Miyasoğlu, *Necip Fazıl Kısakürek Armağanı*, Konak Yay. , Mayıs 2004, s.74; Hasan Çebi, *Bütün Yönleriyle Necip Fazıl Kısakürek'in Şiiri*, Kültür Bakanlığı ve Turizm Bakanlığı Yay. , Ankara 1987, s. 16.

³⁸⁹ Çebi, a.g.e. , s. 18.

³⁹⁰ 09.02.2012 'de N-F-K.com sitesinden alınmıştır.

alışkanlıklarını terk eder. Daha önce Müslümanlar aleyhinde de yazı yazan Necip Fazıl bu yıllarda karşımıza tövbekâr olarak çıkar. Şu sözleri söyler: “Geçmişî dürdüm çöp tenekesine attım. Çöpleri karıştırmak ise kedi ve köpeklerin işidir.”³⁹¹

Necip Fazıl, mürşidiyle karşılaşmasından sonraki ilk hallerini şöyle anlatır: “Hayatımda öyle bir gün doğdu ki, kundaktan patiğe, emzikten kısa pantolona, oyuncaktan boyun bağına, karalama defterinden polis hafiyesi romanına, beş taştan iskambil kâğıdına ve ayva tüyünden kır saça kadar anne, baba, dadı, mektep, arkadaşı, kitap, hoca, tabiat, şehir, cemiyet, kimden ne aldım sa hepsini geriye verdim. Ruhuma istifledikleri hazırlop dünya bir sarsılıştta yıkıldı gitti.”³⁹²

1936’ya kadarki sanat hayatı için de şunları söyler: “Fildişi kule” çığırım sayılabilir. “Fildişi” kulesine çekilmiş, kapanmış, Çin manderenleri gibi seyrek ve ender idrak soylularına hitap eden, içtimaî dava ve halk planından uzak, benlik kayası sanatkârın bulutlar üstü hayatı... ”³⁹³

1934 yılında, 27 yaşında büyük bir veliden aldığım ilham ve peşinden geçirdiğim ölüm ve cinnetten aşırı ruhî buhran, bana yeni bir devir açmış, her zaman ruhçu sahada gezinmiş olan sanatımı yüzde yüz Allah’a bağlamış ve beni “fildişi kuleden çıkararak cemiyet meydanına, agora’ya atmıştı. 1936’da çıkardığım “Ağaç” mecmuası bu halin ilk semeresidir. Aynı sene bizzat Ertuğrul Muhsin tarafından oynanan “Tohum” bir yıl sonra yine aynı sanatkârın sahneye koyduğu ve başrolünü oynadığı “Bir Adam Yaratmak” ve onu takip eden ve bugün 11’e varan tiyatro eserleri, başta “Çile” isimli büyük manzume bulunmak üzere şiirimin aldığı yeni istikamet, hep geçirdiğim büyük ruh zelzelesinin ve ondan sonra donan, billurlaşan ve sımsıkı temeline oturan dinamik ifadesidir.”³⁹⁴

17 Eylül 1943’te Necip Fazıl büyük sıkıntılar sonucunda “Büyük Doğu” mecmuasını yayınladı. Fakat bundan birkaç ay sonra Necip Fazıl mürşidi Abdülhakim Arvasi’yi kaybeder.³⁹⁵

Mürşidinin ölümünden fazlasıyla etkilenen sanatçı bundan sonra bütün kötü alışkanlıkları bırakır ve mürşidinin gösterdiği yolda kendini İslâm dinini anlatmaya adanır. Bu bağlamda sanatçının, Abdülhakim Arvasi’den belirli yönlerden etkilenmiş olabileceği düşünebilir, fakat ferdi olarak Necip Fazıl’ın Abdülhakim Arvasi’den

³⁹¹ 09.02.2012’de N-F-K. com sitesinden alınmıştır.

³⁹² Necip Fazıl Kısakürek, *O ve Ben*, Büyük Doğu Yay. ,İstanbul 2007, s. 98.

³⁹³ Okay, a.g.e. ,s. 29.

³⁹⁴ Okay, a.g.e. , s. 29.

³⁹⁵ Çebi, a.g.e. , s.32.

nasıl etkilendiği, neler yaptığı, sohbetlerine düzenli olarak katılıp katılmadığı gibi durumlar hakkında elimizde henüz bir bilgi mevcut değildir. Necip Fazıl'ın dini yönden bu yeni halini şu sözlerle ifade edecektir:

*“Anladım sanat işi Allah'ı aramakmış,
Marifet bu, gerisi yalnız çelik çomakmış.”³⁹⁶*

Bir de Necip Fazıl'ın “*Tanrı Kulundan Dinlediklerim*” isimli eserinde Arvasi ile yaptığı konuşmalarından öğrendiğimiz kadarıyla şu noktalarda etkilenmiş olabileceğini düşünebilir: Öncelikle bu kitapta Arvasi; Türk irfanından, edebiyat ve sanat hayatımıza kadar olan, edebiyat mecrası hakkında önemli tasavvurlarda bulunmuştur. Yani edebiyatımızı Osmanlı döneminden, günümüze kadar genel hatlarıyla değerlendirmiştir. Bu değerlendirmeler hakkında söylenebilecek en önemli başlıklar kitabın içerisindeki; *Türk İrfanı, Birinci Mektup, İkinci Mektup, Üçüncü Mektup, Dördüncü Mektup, Beşinci Mektup, Altıncı Mektup, Yeni Şiir* gibi başlıklar altında ele alınmıştır. Bu görüşleri kitaptan alıntılarla şu şekilde ifade edebiliriz:

Arvasi'nin, Türk sanat ve fikir hayatıyla ilgili düşünceleri beş safhada incelenmiştir. Birincisi; Osmanlı imparatorluğu'nun kuruluşundan Tanzimat'a kadar... İkincisi; Tanzimat'ın ilanından sonra geçen ilk yarım asır... Üçüncüsü; Tanzimat'ı takip eden ilk yarım asır nihayetinden ilk Dünya harbine gelinceye kadar süren çeyrek asır... Dördüncüsü; ilk büyük harbin başlangıcından Cumhuriyetin ilanına kadar... Beşincisi; Cumhuriyetin ilanı ile bugün arası... şeklinde belirtir. Ve bunları sırasıyla şöyle değerlendirir:

Tanzimat'tan önce, İslâm iman ve ideolocyası güneşli bir gök, cemiyet bu gökten sıcaklık alan bir toprak, sanat ve fikir adamı da, ferdiyetinin köklerini bu toprağa salan ve istidadına göre yemiş veren bir ağaçtır. Ağaç, toprak ve gök ; ferd, cemiyet ve ideolocya halinde düzene girince hayat ve onun sonsuz deveranı doğar.

*Tanzimattan önce Türk sanat ve fikir adamı, bellibaşlı bir görüş merkezi etrafında sebep, netice ve gayelerini çerçevelemiş; zamanı mazi, hâl ve istikbal olarak üç ahengiyle temsil etmiş, kendi ömrü ve anlayışı içinde, hadiselere hâkim olmuş, tezatsız bir cemiyetin halîs yemişiymiş.*³⁹⁷

Tanzimat ise bir dünyadan başka bir dünyaya göç hareketidir. Artık içinden çıkılması lazım bir dünya vardır ki (eski) nin ve ve içine girilmesi lazım başka bir

³⁹⁶ 09.02.2012'de N-F-K. Com sitesinden alınmıştır.

³⁹⁷ Necip Fazıl Kısakürek, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, Büyük Doğu Yay. , İstanbul 2011, s. 170.

dünya vardır ki (yeni) nin mümessilidir. (Eski) nin müflis olduğu yer Doğu, (yeni) nin itibar kazandığı yere Batı. O zaman ki Doğuyu, en diri cemiyet halinde yalnız Türk temsil ettiğine göre, (eski) içerde müflis ve (yeni) dışarıda muteberdir.

Artık Doğu, harikalar ve mucizeler diyarı değil, sokaklarda ilahi okuyan mağmum dilenciler, gogoycular ve harabeler memleketi. Artık Sâdâbat bahçeleri Kâğıthane değil, (Versay) da. Telli pullu gemiler Haliç'te değil, Efrenç limanının tershanelerine indirilir. Bir zamanlar her neferin cebinde bir parça tunç taşınarak Bağdad önlerinde dökülen toplar, Türkiye değil, Avrupa malı. Saray (Topkapı) değil, (Şarlutenburg), halı (Şiraz) değil, (Goblel) vs.³⁹⁸

Batı artık Doğunun gözünde kanunları aranacak ve özbenliği içinde pişirilecek bir illet, mesele olmak yerine, aslı meçhûl ve düşünülmeden tapınılacak bir put olur.

Tanzimat sonrası ise Türk sanat ve fikir adamı, ne yeni ne de eski sanat ve fikri içindedir. Tanzimat sonrası fikir adamları kimlerin taklide değer olduklarının da anlayamamıştır. Edebiyat-ı Cedidecilerin dili, eskicilerden daha da ağırdır. Böyleyken Arapça ve Farşça kelimelerin dünyasıyla hiçbir ilgisi yoktur. Bu dönemde şarklılık değil, Frenklilik gayreti vardır. Zihnî ve ruhî ana idrâk melekelerinden mahrumdur.

Türk cemiyeti, Tanzimattan beri ilk defa olarak, hâlis ve şahsî öz fikir adamına kavuşur gibi olur. Ziya Gökalp okuduğunu anlamış, Garpla temasının en mahrem planlara kadar derinleştirebilmiş, meyil ve nisbet gösterdiği fikir sistemi kendi ferdi ve içtimaî şartları içinde yuğurmaya çalışmış, onu samimi bir şahıs ve millet davası haline getirmeye şavaşmış, ilk Türk tefekkür adamıdır. Gökalp'le kendini bulma, kendine gelme hamlesi başlamıştır.³⁹⁹

Cumhuriyet devri ise, Türk fikir ve sanat hayatında kargaşalıkların, ayrılıkların, dağılıkların, sukutların hiçbir zaman ve mekânda bu nispette çöreklenmediği ve netice itibariyle bütün sanat ve fikir hayatının iflas buhranları geçirdiği bahtsız hengâmedir. Bunun sebebi Tanzimattan beri bir türlü kurtuluşunu planlaştıramayan ve boyuna şahsiyetinden feda eden Türk cemiyeti, Birinci Dünya harbinden sonra, zaman sahasında olduğu kadar mekan sahasında da tasfiye

³⁹⁸ Necip Fazıl Kısakürek, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, Büyük Doğu Yay. , İstanbul 2011, s. 172-173.

³⁹⁹ Necip Fazıl Kısakürek, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, Büyük Doğu Yay. , İstanbul 2011, s. 183,184, 187.

*edilmek mevkine düşünce, maddi bir hareket mefkûresiyle kendisini kurtarabilmiş, bu kurtuluş Cumhuriyeti doğurmuş; fakat ruhta ve mânâda dengini bulamamak yüzünden, ister istemez, asırlık bir çürüyüşün son tecelli haddine ayak basmıştır. İşte cemiyetin ruhî hayatına ayna tutan fikir ve sanat dünyasında, Cumhuriyetten sonra ki azamî hercimerci, azamî düzensizlik ifadesini milli kurtuluş hamlesinin ve fikirde hazırlanmamış ondan sonra da ruh ve fikire sindirilememiş bir hareker olmasından başka hiçbir türlü izahı mümkün değildir.*⁴⁰⁰

Necip Fazıl'ın, Arvasi'nin ağzından anlatarak belirttiği bu sözlerinden anlaşılacağı üzere, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar fikir ve sanat adamı yetişmemiş, yetişenlerde Batı'yı taklitten öteye gidememiş, hep Batı denilmiş, Doğu hep geri plana itilmiştir. Ona göre, en büyük dava olan insanlığın maddiyatı kurtarılmış, fakat maneviyatı kurtarılamamıştır. Necip Fazıl da bu noktada müşhidinden dinlediklerini dikkate alarak bu hatalara düşmemeye çalışmış ve Cumhuriyet dönemi yazarları arasında olmasına rağmen çoğunlukla onlardan farklı hareket etmiştir. Öncelikli olarak yazılarında çoğunlukla maneviyata önem vermiş. Diğer yazarların aksine hep Doğu'nun savunucusu olmuştur. Hatta belki de 1943 yılı itibariyle çıkardığı Büyük Doğu'yu müşhidinin bu sözlerini dikkate alarak insanlığın maneviatının gelişmesine ve İslâm'ı anlatmaya, imanlı gençler yetiştirmeye adeta, Türk milletinin maneviyatını kurtarmaya çalışmıştır. Bunun en güçlü kanıtı da Necip Fazıl'ın *İdelocya Örgüsün*'de ve Poetikasında belirttiği doğuyla ilgili şu sözleridir:

Her şey doğudan geldi; her şey, yani ruhumuz...

Doğu, insanın yağmur suyu kadar saf ve aydınlık olduğu çağlarda yürekleri ve kafaları dört köşe madde hendesesi körletmezden evvel, ruhumuzun ilk ve büyük marifetlerine sahne olan vatan... Asıl vatandan yere düşünce onu bulduk.

İlahi beyana göre, insan tohumu Âdem Peygamber, Doğu planında bir yere ayağını bastı. Bütün nevilerin kurtarıcısı Nuh Peygamber, gemisini, orada bir noktaya oturttu. Resûller atası Hz. İbrahim, Doğunun maddi ve manevî çerçevesi üzerinde ateşi gül bahçesine çevirdi. Büyücülerini büyüleyen Musa Resûl ümmetine vaddilen toprağı orada aradı. Meleklerden merhametli H. İsa, ölülerini diriltten nefesini, Batı istikametinde Doğudan üfledi. Ve... Ve nihayet Allah'ın Sevgilisi ve

⁴⁰⁰ Necip Fazıl Kısakürek, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, Büyük Doğu Yay. , İstanbul 2011, s. 189-190.

âlemlerin yaratılışı hikmeti baş Resûl, Doğunun bir kenarında, bir tenhada kum tanelerinin içine mermer kubbeler yerleştirdi.

Doğuyla Batı arasında, siyaset, askerlik, felsefe, ilim, fen, sanat, iktisat, her planda olup bitenler, Doğunun kaydettiğimiz gibi eşya ve hadiselerin derinliğine doğru, Batı'nın da sıığına doğru, tefsir etmesinden doğan hazin bir usûl ve bünye farkından başka hiçbir müessire dayanamaz. Biri, Doğu derinliğine iner ve sııklıkta kaybolurken, sıığına serpili bütün dünyayı ihmal etmek gibi hayati ve esasî bir yanlışta sürüklendi ve öbürü, Batı sıığına yayıla yayıla derinlikler içindeki köksüzlük ve temelsizliğinin birdenbire patlak vereceğı yirminci asırdaki felaketine, bir zafer geçidi edasıyla adım adım yaklaştı. Ve böylece, birinin hakkı öbüründe, öbürünüki diğesinde kaldı ve ulvî ahenk hiçbir tarafça büyük murakebe ve tafahhusa vardırılmadı. Fakat Batı, kuru akıl ve mağrur ilim şirretliğini daima muhafaza etti.

Netice şudur ki, bugün Batı dünyası haksızlığını, hak diye gösteren hünerli bir gözbağcı, Doğu âlemi de bu gözbağcıya mahkûm ve ana hazinesinin anahtarını, ceketinin astarında kaybetmiş bir sarsaktan başka bir şey değil.⁴⁰¹

Yine Necip Fazıl'ın poetikasında (23 Eylül -13 Aralık 1946) şiirle ilgili söyledikleri de Arvasi ile paraleldir.

Burada Arvasi ve Necip Fazıl'ın Doğu-Batı kavramlarından hareketle ortak noktalarını göstermeye çalışıldı. Görüleceğı gibi Necip Fazıl'ın, fikirleri “*Tanrı Kulundan Dinlediklerim*” isimli kitabında, mürşidi Arvasi'nin ağzından anlattığı fikirlerle paraleldir ki ikisi de Doğu'nun savunucusu, Batı'nın, Batı'yı taklidin düşmanıdır. Hem Arvasi'ye hem de Necip Fazıl'a göre, insanlığın maddiyatı kurtarılmış, fakat manevi yönü hep eksik kalmıştır.

1943–1978 yılları arasında Necip Fazıl “*Büyük Doğu*”yu İslâmî kavramların anlatıldığı düşünce, edebiyat, siyasi mücadele sahasına taşıyacaktı. Bu bağlamda sanatçı İslâmî düşüncesini anlatmak için iki yol izleyecektir: Birisi “*Büyük Doğu*” yayın evini kurması diğeri de siyasi mücadele için seçimlere girme tasarısıdır.⁴⁰² Özellikle de *Büyük Doğu* aracılığıyla fikirlerini 18 Ocak 1946, 1 Şubat 1946 tarihli dergilerinde İdeolacya Örgüsü, Tantu Kulundan Dinlediklerim, Halkadan Pırlıtlar, 1001 Çerçeveden gibi başlıklar altında düşüncelerini anlatmıştır.

⁴⁰¹ Orhan Okay, *Necip Fazıl Kısakürek Kendi Sesinin Yankısı*, Ufuk Kitapları, İstanbul 2001, s. 80,83,84.

⁴⁰² Mustafa Miyasoğlu, *Necip Fazıl Armağanı*, Konak Yay. , İstanbul 2004, s. 62.

Dini yayınların devlet kontrolünden çıkarak özel bir yayın türü haline gelmesinde ve dinin ilmî usûllerin kuruluşundan kurtulmasında önemli rol oynayacaktır.⁴⁰³ Artık bu zaman itibariyle din, tasavvuf, mutlak hakikat, Hz. Peygamber, Necip Fazıl'ın eserlerinde en önemli gaye ve amaçtır.

Necip Fazıl'ın dini türde verdiği eserlerin başlıcaları şunlardır: *Esselâm, O ve Ben, Hacdan Çizgiler, Renkler ve Sesler- Nur Mahyaları, Başbuğ Velilerden 333, Son Devrin Din Mazlumları, Peygamber Halkası, Çöle İnen Nur, Mümin- Kafır, İman ve İslâm Defteri* yer alır.

⁴⁰³ Miyasgolu, 1999, s. 101.

1. 3. ESERLERİ*

1. 3. 1. Şiir Kitapları

Örümcek Ağı (Eski Harflerle), Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul 1925, s. 64 ; *Kaldırımlar* (Eski Harflerle), İkbal Kütüphanesi, İstanbul 1928, s. 64 ; *Ben ve Ötesi*, (Yeni Şiirleriyle ilk iki kitabındaki şiirleri), Suhulet Kitapevi, İstanbul 1933; *Sonsuzluk Kervanı*, (Toplu şiirleri), Serdengeçti Neşriyatı, Ankara 1955, s. 192 ; *Çile* (Bütün şiirleri), Bedir Yayınevi, İstanbul 1962, s. 158 ; *Şiirlerim* (Toplu şiirleri), Fatih Kitapevi, 1969, s. 280 ; *Çile* (Toplu şiirlerini tekrar ve bu tarihten itibaren hep Çile adıyla ve yeni şiirlerini de ekleyerek kendi yayınevinde yayınladı); Büyük Doğu Yayınları, 1974 İstanbul, s. 320. ; Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 392 s. ; Büyük Doğu Yayınları, 1979 İstanbul, s. 468-12 ; *Esselâm/ Mukaddes Hayattan Levhalar*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1973, s. 144 ; Ölümünden sonraki düzenlenen biçimiyle ve yayınevi tarafından eklenen 28 sayfa tutan biyografiyle, Büyük Doğu Yayınları, s. 542 .

1. 3. 2. Hikâyeleri

Birkaç Hikâye Birkaç Tahlil, Hâkimiyet-i Milliye Basımevi, Ankara 1933, s. 32 ; *Ruh Burkuntularından Hikâyeler*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1965, s. 112 ; *Hikâyelerim*, Toker Yayınları, İstanbul 1973, s. 240.

1. 3. 3. Tiyatro Oyunları

Tohum (3 Perde), Lütfi Kitapevi, İstanbul 1935, s. 88; *Bir Adam Yaratmak* (3 Perde), Semih Lütfi Kitapevi, İstanbul 1939, s. 101; *Künye* (3 Perde), Semih Lütfi Kitapevi, İstanbul 1940, s. 120; *Sabırtaş* (3 Perde), Semih Lütfi Kitapevi, İstanbul 1940, s. 90; *Para* (5 Perde), Semih Lütfi Kitapevi, İstanbul 1942, s. 90; *Nam-ı Diger Parmaksız Salih* (4 Perde), Türk Neşriyat Yurdu, İstanbul 1984, s. 100; *Reis Bey* (3 Perde), Ötüken Neşriyat, İstanbul 1964, s. 92; *Ahşap Konak* (3 Perde), Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1964, s. 80; *Siyah Pelerinli Adam* (Tek Perde), Çınar Matbaası, İstanbul 1964, s. 30; *Piyeslerim*, Toker Yayınları, İstanbul 1969, s. 160 ; *Abdulhamid Han* (3 Perde) ; *Yunus Emre* (3 Perde) ; *Kanlı Sarık* (3 Perde), Toker

* Bu bölümde Mehmet Çetin'in "Necip Fazıl Kısakürek'in Eserleri" *Doğumunun 100. Yılında Necip Fazıl Kısakürek*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Yay. , Ankara 2004, s. 373-376 isimli eserinden yararlanılmıştır.

Yayınları, İstanbul 1970, s. 94 ; **Tiyatro Eserleri-Cilt 1** Eser 1-4 (Bir Adam Yaratmak, Sabırtaşı, Ahşap Konak, Siyah Pelerinli Adam), Kültür Bakanlığı, İstanbul 1976, s. 334 ; **Tiyatro Eserleri-Cilt 2**, Eser 5-8 (Yunus Emre, Kanlı Sarık, Para, Mukaddes Emanet), Kültür Bakanlığı, İstanbul 1976, s. 327; **Tiyatro Eserleri-Cilt 3**, Eser 9-13 (Reis Bey, Parmaksız Salih, Künye, Abdulhamid Han, Tohum), Kültür Bakanlığı, İstanbul 1976, s. 464 ; **İbrahim Edhem** (5 Perde), Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1978, s. 72; **Sır** (3 Perde), Büyük Doğu'da tefrika edildi. ; **Kumandan** (3 Perde), 1963 yılında İstiklal ve 1971 yılında Büyük Doğu'da 2 perdelik kısmı tefrika edildi.

1. 3. 4. Romanları

Meş'um Yakut, Büyük Doğu'da tefrika edildi. Yayınlanmadı; **Aynadaki Yalan**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1970, s. 200; **Kafa Kağıdı**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1984.

1. 3. 5. Senaryoları

Vatan Şairi Namık Kemal, Semih Lütfi Kitapevi, 1944, s. 59; **Senaryo Romanları, Altı senaryo: (1. Sen Bana Ölümü Yendirdin, 2. Deprem, 3.Kâtibim, 4. Villa Semer, 5.Vatan Şairi Namık Kemal, 6. Canım İstanbul)**, Toker Yayınları, İstanbul 1972, s. 360; **Battal Gazi**, (Büyük Doğu'da tefrika edildi.); **Yangın Var**, (filme çekildi, senaryosu yayımlandı.)

1. 3. 6. Monografi Eserleri

Doğumunun 100. Yıldönümü Münasebetiyle

Eseri ve Tesiriyle Namık Kemal, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara 1940, s. 316+88; **Ulu Hakan Abdülhamid Han**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1965, s. 320; **Vatan Haini Değil Büyük Vatan Dostu Vahidüddin**, Toker Yayınları, İstanbul 1968, s. 226; **Benim Gözümde Menderes**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1970, s. 528

1. 3. 7. Düşünce- İnceleme Yazıları

Çerçeve (Çerçeve başlığıyla çeşitli gazetelerde yazdığı köşe yazıları), Semih Lütüfî Kitapevi, İstanbul 1940, s. 240; *At'a Senfoni*, Türkiye Jokey Kulübü Yayını, İstanbul 1958, s. 158; *İdeolacya Örgüsü*, Hilâl Yayınları, İstanbul 1959, 168 s. , 1968 tarihli 2. baskısı, s. 462, 1973 tarihli 3. baskısı s. 536, 1976 tarihli 4. baskısı s. 508; *Büyük Doğuya Doğru* (1959) ; *Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar*, 2 Cilt, Sebil Yayınları, İstanbul 1966, s. 320; *Türkiye'nin Manzarası*, Toker Yayınları, İstanbul 1968, s. 188; *Binbir Çerçeve* 1-5 Cilt, Toker Yayınları, İstanbul, 1968-69, s. 175, 168, 160, 160, 160; *Çepeçevre Anadolu ve Gençlik* (1969) ; *Çepeçevre Sosyalizm, Komünizm ve İnsanlık*, Akbank Yayınları, İstanbul 1969, s. 86; *Son Devrin Din Mazlumları*, Toker Yayınları, İstanbul 1969, s. 80 , 2. Baskısı, s. 295 , 3. baskısı s. 319, 4. baskı s. 336; *Yeniçeri, Özbahar* Yayınları, İstanbul, 1970, s. 372; *Tarihimizde Moskof*, Toker Yayınları, İstanbul 1973, s. 377; *Cumhuriyetin 50.Yılında Türkiye'nin Manzarası*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1973, s. 144; *İhtilâl*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1976, s. 344; *Rapor1*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1976 s. 95 ; *Rapor 2* Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1976, s. 102 ; *Rapor 3, Büyük Doğu Yayınları*, İstanbul 1977, s. 88 ; *Rapor 4*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1979, s. 88; *Rapor 5*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1979, s. 96 ; *Rapor 6*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1979, s. 96; *Rapor 7*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1980, s. 96 ; *Rapor 8*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1980, s. 96 ; *Rapor 9*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1980, s.96 ; *Rapor 10*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1980, s. 96 ; *Rapor 11*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1980, s. 96; *Rapor 12*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1980, s. 96; *Rapor 13*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1980, s. 96

1. 3. 8. Dinî ve Tasavvufî Eserleri

101 Hadis, Büyük Doğu Dergisi Eki, İstanbul 1952, s. 32 ; *Altun Halka*, Türk Neşriyat Yurdu Yayınları, İstanbul 1959, s. 11; *Büyük Kapı*, Oku Mecmuası Yayını, İstanbul 1966, s. 128; *Peygamber Halkası*, Toker Yayınları, İstanbul 1968, s. 200 ; *Nur Harmanı*, Çile Yayınları, İstanbul 1970, s. 204; *Hulefa-ı Râşidin Menkibelerine Bir Pırılıt Binbir Işık*, Uğur Yayınları, İstanbul 1965, s. 862 ; *Halkadan Pırılıtlar*, Türk Neşriyat Yurdu Yayınları, İstanbul 1948, s. 315 ; *Altun Zincir* ,(1959) ; *O ki O yüzden Varız*, Burhanettin Erenler Matbaası, İstanbul 1961, s. 444. ; *Çöle İnen Nur*, Toker Yayınları, İstanbul 1969, s. 542; *İlim Beldesinin Kapısı Hz.Ali*, Akçağ

Yayınları, Ankara 1964, s. 272; *Peygamber Halkası*, Toker Yayınları, İstanbul 1968, s. 200 ; *Tanrı Kulundan Dinlediklerim* 2 Cilt, Toker Yayınları, 1968, s. 235, 287; *Başbuğ Velilerden 33*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1974, s. 525; *Veliler Ordusundan 333*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1976, 525 s. ; *Doğru Yolun Sapık Kolları*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1978, s. 174; *İman ve İslâm Atlası*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1981, s. 560; *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1982, s. 224.

1. 3. 9. Hitabe- Konferanslar

Abdülhak Hamid ve Dolayısıyla, Zonguldak Halk Evi Yayını, Zonguldak 1937, s. 18; *Bayrak*, Zonguldak Halk Evi Yayını, Zonguldak 1937, s. 20; *Her Cephesiyle Komünizma*, Doğan Güneş Yayını, İstanbul 1962, s. 38; *Türkiye’de Komünizma ve Köy Enstitüleri*, Doğan Güneş Yayını, İstanbul 1962, s. 38; *İman ve Aksiyon*, Bedir Yayınları, İstanbul 1962, s. 80; *İki Hitabe (Ayasofya-Mehmetçik)*, Büyük Doğu Fikir Kulübü Yayını, İstanbul 1966, s. 24; Hitabe (1934–75) yılları arasında verdiği 26 konferans), Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1975, s. 232, 1. *Materyalizma ve Komünizma*, 2. *Komünizma Geliyor*, 3. *Beklenen Sanakar*,4. *Abdülhak Hamid ve Dolayısıyla*,5. *Ali Fuad Başgil*, 6. *Akseki Ahmet Hamdi*, 7. *Mimar Sinan*, 8. *Yunus Emre Hassasiyeti*, 9. *Mehmet Akif*,10.*Mustafa Bilgi*, 11. *Mehmetçik*,12. *Ayasofya*,13. *Fatih ve O’nun Nesline Selâm*, 14. *Maraş Hitabesi*,15. *Hasbihal*, 16. *Kayseri Hitabesi*, 17. *Tavşanlı Hitabesi*, 18. *Kütahya Hitabesi*, 19. *Diyarbakır Hitabesi*, 20.*Aksiyon Ruhü*, 21. *Bir Parti*, 22. *Ve O Parti*, 23.*Şahlanan Mitingi Hitabesi*, 24. *Konya Hitabesi*, 25. *Gençlik Hitabesi*, 26. *Beklenen Zuhur*) ; *Sahte Kahramanlar* (4 Konferans), 1.*Sahte Kahramanlar*, 2. *İman İve Aksiyon*, 3. *Özlediğimiz Nesil*, 4. *İslâm ve Öbürleri*], Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1976, s. 248; *Yolumuz, Hâlimiz, Çaremiz*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1977.

1. 3. 10. Savunmaları

Müdafaa, İktisadi Yürüyüş Basımevi, İstanbul 1946, s. 32 ; *Müdafaalarım*, Toker Yayınları, İstanbul 1969, s. 208; *Maskenizi Yırtyorum*, Alp Matbaası, İstanbul 1953, s. 70.

1. 3. 11 Anı Türündeki Eserleri

Cinnet Müstatili (Hapishane anıları), İnkılâp ve Aka Yayınları, İstanbul 1955, s. 202; *Yılanlı Kuyudan adıyla*, Akçağ Yayınları, 1970; Büyük *Kapı*, Şark Maarif Kütüphanesi, İstanbul 1965, s. 212; *O ve Ben adıyla*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1974; Hac, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1973, s. 343; *Babîli* (İlk baskısı 343, ikinci ve sonraki baskıları 363 sayfa), Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1975.

1. 3. 12. Çeviri- Sadeleştirme Eserleri

Mektubat, (İmam-ı Rabbani'den), Türk Neşriyat Yurdu, İstanbul 1956, s. 100; *El Mevahibü'l-Ledüniyye*, (Gönül Nimetleri, İmam-ı Kastalâni'den) Babıalide Sabah Neşriyatı, İstanbul 1967, 196 s. *Reşhat Ayn el-Hayat*, Safi Mevlana Ali Bin Hüseyin'den), Eser Kitabevi, İstanbul 1971, s. 401; *Rabita-i Şerife*, (Esseyid Abdülhakim Arvasi'den) Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1974, s. 157; *Tasavvuf Bahçeleri*, (Esseyid Abdülhakim Arvasi'den) , Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1983, s. 155.

1. 3. 13. Vefatından Sonra Derlenen Eserler

Hesaplaşma, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1985, s. 160; *Dünya Bir İnkılâp Bekliyor*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1985, s. 144; *Mümin-Kâfir*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1986., s. 192; *Hiciv ve Öfke*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1988, s. 248; *Başmakalelerim* 1-3, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1990-95, s. 304, 288, 320; *Konuşmalar*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1997, s. 298.

1. 3. 14. Necip Fazıl ile Yapılmış Röportaj, Mülakat ve Sohbetler

Hadiselerin Muhasebesi, 3 Cilt, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1999, s. 293, 306, 237

1. 3. 15. Büyük Doğu Dergisinde, Olaylar ve Gelişmeler Üzerine Yazdığı Değıniler

Edebiyat Mahkemeleri, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1997, s. 256; *Büyük Doğu Dergisindeki, şairlerin eleştirileri, Hücum ve Polemik*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1992, s. 340.

1. 3. 16. Gazete ve Dergilerindeki Tartışma ve Polemik Yazıları

Püf Noktası, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2000, s. 80.

1. 4. NECİP FAZIL KISAKÜREK VE ESERLERİ HAKKINDA YAPILAN ÇALIŞMALARDAN SEÇMELER

1. 4. 1. Hakkında Yazılan Eserler

Yrd. Doç Dr. Hasan Çebi, *Madde ve Manada Necip Fazıl Kısakürek (Tiyatroları)*, Veli Yay. , Ankara 1981; Yrd. Doç Dr. Hasan Çebi, *Bütün Yönleriyle Necip Fazıl Kısakürek'in Şiiri*, Kültür Bakanlığı Yay. , Ankara 1987; Derya Şenol, *Sahnenin iki yüzü: Bir Adam Yaratmak ile Hamlet Karşılaştırılması*, İstanbul Karakutu 2003; Ekrem Sağıroğlu, *Necip Fazıl Şiirinde Ölüm Senfonisi*, Esra Yay. , Konya 1997; M. Orhan Okay, *Necip Fazıl Kısakürek*, Şûle Yay. , İstanbul 2003.

1. 4. 2. Hakkında Yazı ve Değerlendirmelerin Yer Aldığı Kitaplar

Halid Ziya Uşaklıgil, *Sanata Dair*, , 1938. ; Özdemir Nutku, *Tiyatro ve Yazar*, İstanbul 1960; Oktay Akbal, *Şairlere Ölüm Yok*, Özgür Yayınevi, İstanbul 1994; İsmail Habib Sevük, *Edebiyat Bilgileri*, Remzi Kitabevi Yay. , İstanbul 1942; Semir Güngör, *Asaf Hâlet Çelebi*, Suffe Yay. , İstanbul 1985.

1. 4. 3. Dergiler

Mustafa Şekip Tunç, *Kaldırımların Necip Fazıl'ı*, *Hayat Mecmuası*, 15 Teşrinisani 1928; Ziya Osman Saba, *“Ben ve Ötesi”*, , *Varlık*, S.10, Birinci Kanun 1933; İmzasız, *Tohum/ Necip Fazıl Kısakürek*, Türk Tiyatrosu, 1 Teşrinievvel 1935; Mehmet Tekelioğlu, *“Çile”*, *Yeni Sanat*, Nisan 1974; Bekir Oğuzbaşaran, *“Esselâm”*, *Necip Fazıl'ın Şiiri*, *Kültür ve Sanat*, S. 89–90, 1983.

1. 4. 4. Edebî Kişiliği ve Eserleri Üzerine Yazılanlar

Abdullah Uçman, *Necip Fazıl ve Ağaç Dergisi*, S.82–86; Bekir Oğuzbaşaran, *Necip Fazıl'ın Şiiri İçin Diyorlar ki*, S. 92–102.

1. 4. 5. Gazeteler

Fikret Adil, *Çile*, *Son Havadis*, 9.7.1962; Bekir Oğuzbaşaran, *Esselâm*, *Milli Gazete*, 1.5.1973; Sabahat Emiri, *Necip Fazıl Şehir Tiyatrolarında*, *Türkiye*, 19.11.2002; Tekin Erer, *Atatürk ve Necip Fazıl*, *Son Havadis*, 24.6.1983.

1. 4. 6. Tezler

1. 4. 6. 1. Doktora Tezleri

İbrahim Kavaz, *Necip Fazıl'ın Şiirlerinde Değişmelerin İncelenmesi*, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1977; Hasan Çebi, *Necip Fazıl Kısakürek'in Şiiri*, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1984; Ahmet Cuma, *Rainer Maria Rilke ve Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerinde İmgesel Anlatım Biçimleri*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

1. 4. 6. 2. Yüksek Lisans Tezleri

Ahmet Koç, *Necip Fazıl'da Değerler*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1993; Şaban Dağcı, *Necip Fazıl Kısakürek'in Bir Adam Yaratmak Adlı Eserinin İncelenmesi*, Balıkesir 2002.

Ali Büyükçapar, *Necip Fazıl Kısakürek'e Göre Felsefi Düşünce ve Tasavvufun Mahiyeti*, 1998, Erciyes Üniversitesi, 64 y. , İlyas Ersoy, *Necip Fazıl Kısakürek Düşüncesinin Felsefi Yönü*, 2007, 201 y. , Ankara Üniversitesi; Murat Ertaş, *Necip Fazıl Kısakürek'te Tenkit*, 2001, 262 y. ,Atatürk Üniversitesi; Ahmet Koç, *Necip Fazıl'da Değerler*, 1993, 72 y. , Marmara Üniversitesi; Harun Ünsal, *Necip Fazıl Kısakürek'in İlk Dönem Oyunları Üzerine Bir İnceleme*, 2007, 174 y. , Yüzüncü Yıl Üniversitesi.⁴⁰⁴

⁴⁰⁴ Bahriye Çeri, Didem Ardalı Büyükarman, Yeni Türk Edebiyatı Alanında Yapılmış Tezler Bibliyografyası (1942–2007), Turkuaz Yay. , İstanbul 2009, s.90,149,213,331.

İKİNCİ BÖLÜM

1. ESSELÂM HAKKINDA GENEL BİLGİ

Eser 1960–1961 hapsinde sanatçı tarafından yazılmaya başlanıp son şekline 1972 Ramazan’ında kavuşmuş, 1973’te de Büyük Doğu’nun birinci kitabı olarak yayınlanmıştır.⁴⁰⁵ Fakat sanatçının hapse mahkûm edilme sebepleri 1960’lı yıllardan önce başlamıştır. Hatta Orhan Okay da Necip Fazıl için “*O hem tek parti devrinin düşünceyi de teke zorlayan baskısı altında, başka türlü düşünülebileceğini ilk sezdirenlerden olmuş, hem de fikirleriyle kitleleri arkasından sürükleyen hitabet kudretinin meyvelerini yeni yüz yılımıza taşırabilmiştir.*”⁴⁰⁶ demiştir.

1951, 1952 ve 1956’da Necip Fazıl, Büyük Doğu gazetesini günlük olarak çıkarmaktadır. Bu yıllarda Büyük Doğu oldukça etkili bir yayındır ki 1954’te seçimlerden önce bir parti lideri seçim konuşmalarında eline dergilerden birkaç nüsha alarak; “*İşte Menderes, bu yobazlık abidesine yardım eden adamdır. Onu ve partisini seçmeyin!*” diye propaganda yapar.⁴⁰⁷ 1957’de sanatçı hapse mahkûm olur. 1959 da ise sanatçı ve dergisi aleyhinde sayısız dava açılacak, sanatçı bu yıl itibariyle 101 sene hapse mahkûm edilir. Necip Fazıl, Niğde Cezaevi’ne mahkûm edileceği sırada ise 27 Mayıs 1960 ihtilali olur, Necip Fazıl, Toptaşı Hapishane’sine gönderilir. Buradan 1,5 yıllık mahkûmiyetten sonra tahliye olur. Necip Fazıl bütün bu olumsuzluklara rağmen yazmaktan vazgeçmez. Hatta İzmir, Erzurum, Adana, Maraş’ta konferanslar verir.⁴⁰⁸

1965 ve 1967 yıllarında ise Necip Fazıl birçok defa dönemin hükümeti tarafından takibata uğrar. 1969 yılında Erzincan, Antalya ve Alanya’da konferanslar vermeye devam eder. 1973 yılı itibariyle de seçimlerden sonra 1943’ten bu yana yaşadığı ortamı şöyle değerlendirir: “*Bir devirdi. O tarihlerde (40’lı yıllar) küfür, bütün müesseseleriyle bir buzdağı gibiydi. Ortalıkta hiçbir hareket mevcut değildi. Müslümanlık zindanı camilerden bir hıçkırık sesi bile gelmiyordu. Bu gafiller adeta,*

⁴⁰⁵ 09.02.2012’de N-F-K.com sitesinden alınmıştır.

⁴⁰⁶ Okay, a.g.e. , s. 11.

⁴⁰⁷ Mustafa Miyasoğlu, *Necip Fazıl Kısakürek Armağanı*, Konak Yay. , Mayıs 2004, s. 82.

⁴⁰⁸ Mehmet Kısakürek, Suat Ak, *Doğumunun 100. Yılında Necip Fazıl Kısakürek*, Mayıs 2005, s. 40-46.

'camie girebiliyorum ya, ne devlet!' gibilerden seviniyorlar ve hadım olmanın oltasında mesut görünüyorlardı. Şimdi şucu bucu geçinen bazı zümrelere adını vermiş isimlerden hiçbirini görmek mümkün değildi. Derken, meydan açılır gibi olduktan sonra ortaya çıktılar ve kendilerine evlialık süsü vermekten de kaçınmadılar. Biz ise, mahut buzdağını, karda avuçlarımızı hohlarcasına, ciğerlerimizden kopan sıcak nefeslerle eritmeye çalıştık ve galiba bunda müessir olduk. Fakat bu defa... ortalık çamur kesildi ve şu andaki perişan manzara doğdu. Dahası ve en acısı, İslâm dava ve aksiyonunun bunlara izafe edilmesi, bunlarda görüldüğü gibi zannedilmesi, İslâm'a aykırı cephenin bütün din hincinin bu beceriksizler üzerinde bir nevi boks talimi yastığına benzer bir avantaj kazanması ve İslâm davasını temsil gibi bir şeref ve ehliyetin, bu ehliyetsiz ellerde bilinmesidir!... Biz, 30 yıl tırnaklarımıza kan ve ciğerimize kaynar su oturmuş; bu netice için mi çalıştık, çabaladık, didindik, yırtındık, yıprandık, helak olduk?..(1973)⁴⁰⁹

Necip Fazıl, hayatını İslâm dinini ve Hz. Peygamber'i anlatmaya adanmış; kendi deyimiyle imanlı gençler yetiştirmeye çalışır. Yine bu yıllarda sanatçı dini yayınların devlet kontrolünden çıkarak özel bir yayın türü olmasında önemli bir paya sahip olur. Hedef kitlesi olan gençlere dini anlatırken üslûbunu ilmi üslûbun kuruluşundan uzak tutmaya özen gösterir.⁴¹⁰

Necip Fazıl'ı *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*'ı yazmaya sevk eden sebeplerden biri de poetikasında da belirttiği "Şiir Allah'ı sır ve güzellik yolunda arama işidir, dinin olmadığı yerde hiçbir şey yoktur; yokluk bile yok. Şiir ve san'atsa hiç yok"⁴¹¹ sözleri ve 1934'te tanıştığı "kurtarıcım, müjdecim, mürşidim, şeyhim, nurum, ruhum, canım, efendim, topyekün hayatım" dediği Abdülhakim Arvasi'nin şu sözleri "İnsanı kaplayan sıkıntıların birinci sebebi, Hakk'a karşı şirk ve müşrikliktir. İlim ve fen ilerlediği halde, insanlığın ufuklarını sarmış olan fesad karanlığı hep şirkin, imansızlığın, vahdetsizliğin ve sevişmezliğin neticesidir. Beşeriyet ne kadar uğraşırsa uğraşsın, sevip sevilmedikçe, ızdırap ve felaketten kurtulamaz. Hakk'ı tanımadıkça, Hakk'ı sevmedikçe, Hak Teâlâ'yı hâkim bilip, O'na kulluk etmedikçe insanlar birbiri ile sevişemez. Hak'dan ve Hak yolundan başka her ne düşünülse, hepsi ayrılık ve perişanlık yoludur."⁴¹²

⁴⁰⁹ Miyasoğlu, a.g.e. , Mayıs 2004, s. 87; Mehmet Kısakürek, Suat Ak, a.g.e. , s. 50-52.

⁴¹⁰ Mustafa Miyasoğlu, *Necip Fazıl Kısakürek*, Akçağ Yay. , s. 101.

⁴¹¹ M. Orhan Okay, *Poetika Dersleri*, Hece Yay. , Eylül 2009 Ankara, s. 170.

⁴¹² 09.02.2012'de N-F-K. Com sitesinden alınmıştır.

Ayrıca daha önce de belirttiğimiz gibi bu eser *Çöle İnen Nur*'un paralelidir. Yani hem *Esselâm*'da hem de *Çöle İnen Nur*'da anlatılanlar aynıdır. İki eserde de genel itibariyle Hz. Peygamber'in hayatı, hadisler haricinde tek temadır. Dikkat çekecek bir nokta da *Çöle İnen Nur*'un 1960'ta yayınlanmış olmasıdır. Bu yıl zaten Necip Fazıl'ın *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*'ı yazmaya başladığı yıla denk gelmektedir. Bu sebeptendir ki bu iki kitabın da yazılmasına sebep olan unsurlardan biri olarak, Necip Fazıl'ın *Çöle İnen Nur*'un Başlangıç bölümünde söylediği şu sözler verilebilir: Sanatçı Hz. Peygamber için söyler: “*Sen mukaddes hedef; Haktan gelen aşkın hedef!... Sen, en ileri rütbe, Allah'ın Sevgilisi olmak mertebesi!... Sen, en güzel insan; güzeller güzeli insanoğlunun en güzeli!... ... Ben bir şairim yalnız Allah'ı aramak, onun mahrem ülkesi meçhuller âleminin karanlıkları içinde rüyalardan daha zengin fener alayları tertipleme ve eşyanın takındığı duvakları birer birer kaldırmak gayesini biçtiğim gün, sanki boynumda “Mutlak Hakikat”ten bir kement sezer gibi oldum. Bu kement beni çekti ve senin önünde durdurdu. Kapı burasıdır; başka her kapı kapalı! Vaktâ ki böyle oldu, sen benim her şeyim oldun. Ey, bütün mucizeleri içinde en hayran olduğum mucizesi diye, ömründe bir defa bile kahkahayla gülmemiş olmasını gösterebileceğim mahzun Peygamber!... Ey, Allah kelamına mecrâ bir çift kudsî dudağın sahibi! Dedim ki ben bie sanatkârim... Ve ne tarih yazmak, ne arz tabakalarını mikroskop altında incelemek, ne de dört taş duvar arasına istif edilmiş ve son yıldızcısı toz toprak olmuş kitaplara bekçilik etmek, benim vazifem... Böyleyken, hayatını yazmayı murad edindim.*”

Allah, her türlü akıl ispat, delil, münakaşa, mukayese, mantık lâfazanlığı dışında, yalnız mü'minler veya imân istidadında olanlar için yazacağım bu eseri bana nasip etsin.”⁴¹³ sözleridir. Necip Fazıl, *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*'ı ve onun paraleli *Çöle İnen Nur*'u yazmakla Hz. Peygamber'e olan sevgisini anlatmak ve bu kitabı okuyanlara da Hz. Peygamber'i sevdirmek istemiştir.

“*Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*” Necip Fazıl'ın Hz. Peygamber'in hayatına dair önemli olayları işlediği manzum eseridir. Eser Hz Peygamber'in hayatını anlatan 63 levhadan oluşmuştur. Bu levhalardan 114-127'deki bölümler Necip

⁴¹³ Okay, a.g.e. ,s. 255,261.

Fazıl'ın "101 Hadis adıyla Büyük Doğu Mecmuası'nın eki olarak verilen eserden seçmelerdir."⁴¹⁴

Bu çalışmada kullanılan eser Büyük Doğu Yayınlarından 1973'te çıkmış olan ilk baskıdır. *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar* içindekiler bölümü dâhil 144 sayfadır. Levhalara geçmeden önce ithaf ve takdim bölümü vardır. Sanatçı bu eserini Türk gençliğine ithaf eder. Takdim sayfasında Hz. Peygamber'e duyduğu sevgiyi dile getirir. Ve eserle ilgili olarak şu sözleri söyler: "Bu eser bir 'mevlid' mi?... Hayır! Sadece O'na olan eritici aşkımin ve gevşemez bağlılığımın vecd destanı... Vecd, imanın iç şartı"⁴¹⁵ ve yine bu eserle ilgili olarak: "Evlerde, meydanlarda toplantı yerlerinde sırf dinî tefekkür, tahassüs ve heyecan gayesiyle okunmasına, kalabalıkları sürüklemesine ve ruhları fıkırdatmasına evet!... Camilerde ve ibadet şekilleri arasında yer almasına katiiyetle hayır!"⁴¹⁶ der.

Eserde bulunan 63 manzume Hz. Peygamber'in hayatının kronolojisine uygundur. İlk levha Peygamber'in doğumunda yaklaşık 55 gün önce yaşanmış "Tarih" başlığı altındaki fil vaka'sıyla başlar, Hz. Peygamber'in doğumu, Peygamberliği, savaşları diye devam ederek son levha ve şiir olan *Esselâm*'la biter. En sonda ise sanatçının 11 maddelik vasiyet bölümü yer alır.

Eserdeki başlıklar sırasıyla şunlardır: *Tarih, Zaman, Mekke'de Bir Hane, Doğum, Nur, O sabah, Sütüne, Bâdiye, Başında Bir Bulut, Yarılan Göğüs, Annenin Ölümü, Büyük Baba ve Amca, Kervan, Rahip Bahiyra, Yıllar Boyunca, Hadice-Tül-Kübra, Kâbe, Hecer-ül-Esvet, Ukâz Çarşısı, Fikir, Hirâ Dağı, Nebî, Korku, Berzah, Resul, İlkler, Davet, Ömer Müslüman, Çile, Mîraç, Hicret, Mağra, Medine, Bedir, Uhut, Yasaklar, Yahudi, Ahzap yahut Hendek, Büyük Feth Doğru, Hayber, Derken, Mûte, Mekke Eteklerinde, Büyük Feth, Huneyn, Tâif ve Tebük, Ekber Cihad, Mucize, Mukaddes Şekil, O Huzur, Sahabî, Zevceler ve Abâ Ehli, Kur'an ve Hadîs, 101 Hadis'ten (İman, Hakikat, Akıl, Hikmet), (Ahlak, Doğruluk, Hak, Adalet), (Kötülük, Zulüm, Nefs, Cihad), (Dünya, Ahiret, Sabır, Gayret), (Güzellik, Yenilik, İncelik, Aşk), (Terbiye, Ülfet, Af, Merhemet), (Usul, Birlik, Amel, Bâtıl İnanç), Veda Haccı, O Gün, Allah Hayy ve Lâyemut, Esselâm'dır.*

⁴¹⁴ Muhsin Macit, "Necip Fazıl'ın Çöle İnen Nur'a Esselâm'ı", *Doğumunun 100. Yılında Necip Fazıl Kısakürek*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Yay., Ankara 2004, s. 167.

⁴¹⁵ Necip Fazıl Kısakürek, *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*, Büyük Doğu Yay., İstanbul 1973, s.4.

⁴¹⁶ Kısakürek, a.g.e., s. 5-6.

Eser belirttiğimiz gibi manzumdur. Bütün manzumeler hece ölçüsüyle yazılmıştır, fakat manzumelerin ölçüleri birbirinden farklıdır. Bazıları 5'li, 6'lı, 7'li, 8'li, 11'li ölçüyle, bazıları da 14'lü hece ölçüsüyle yazılmıştır. Eserin dili Türkiye Türkçesidir. Yabancı tamlamalar yoktur. Manzumelerin nazım biçimleri birbirinden farklıdır. Kimi kıta şeklinde, kimisi müstezat şeklindeyken, daha önce pek rastlanılmayan farklı biçimlerde şiirlerde görülebilmektedir. (11. levha Annenin Ölümü) ve (44. levha Büyük Feth) gibi. Yine şiirlerde gereksiz teşbih ve mübalağalardan kaçınılmıştır.

Çalışma hazırlanırken bu eserin, Necip Fazıl'ın “*Çöle İnen Nur*” isimli eseriyle paralel olduğu görülmüştür. İki eseri incelediğimizde *Esselâm*'daki levhaların başlığıyla *Çöle İnen Nur*'daki başlıkların çoğunun aynı olduğunu görüldü. *Esselâm* 63 levhadan *Çöle İnen Nur* ise 92 kısımdan oluşmuştur. Bu eserlerden ilki manzum ikincisi ise mensurdur. İki eserdeki başlıkların sayısının farklı oluşunu da şu şekilde açıklayabiliriz: *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar* manzum olduğu için levhalarla ilgili her ayrıntı verilememiştir. Ayrıca *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*'da bir başlık altında birçok konuya telmih yapılmışken, *Çöle İnen Nur*'da ise buna gerek görülmemiştir. Eser mensur olduğu için her konu geniş ve ayrıntılı bir biçimde tek tek başlıklar halinde verilir. Bu durumu daha da açık hale şu örnekle getirelim: *Çöle İnen Nur*'da “*Devrilen 360 Put, Kızıl Tüylü Deve'nin Süvarisi*” gibi başlıklar ayrı verilmişken, *Esselâm*'da ise bu başlıklardan *Kızıl Tüylü Deve'nin Süvarisi* ayrı başlık olmayıp “*Ukâz Çarşısı*” başlığının sadece en son mısraında geçmiştir. Yine *Devrilen 360 Put* da ayrı başlık olmayıp “*Büyük feth*” başlığı altında 21. mısradan verilmiştir. Eserlerde başlık sayısının farklı olmasına karşın verilen başlıklar altındaki içerikler aynıdır.

Esselâm'da bulunmayıp *Çöle İnen Nur*'da bulunan başlıklar da şunlardır: *Mutlak İnkılap, Ölçüler, Gayelerin Gayesi, Peygamber ve Kadın, Peygamber ve Şair, Ahlak ve Adet, Renk Renk, Çizgi Çizgi, Allah'ın Kitabı, Kur'an ve İnsan, Peygamber'in Kitabından, Sonsuzluğa Sesleniş, Bütün Kapılar Kapansın, Devrilen, 360 Put, Babana Sen Acı Bugün, Ham ve Kaba Softa, Hikmet, Kible ve Oruç, İslâm ve Kılıç, İslâm İhlâstır, Kızıl Tüylü Deve'nin Süvarisi, Sağ Elde Güneş Sol Elde Ay, Dirâyet ve Zerâfet Timsali Âyişe'dir.*

Bu başlıkların birçoğu daha önce de belirttiğimiz gibi Esselâm'da ayrı başlıklar halinde verilmeyip manzumelerin bir mısrasında geçmiştir. Bir kısmı ise (Ham ve Kaba Softa, Hikmet, Kible ve Oruç) gibi Esselâm'da hiç yer almamıştır.

İki eser arasındaki paralelliklere bir örnek de *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*'da "Kur'an ve Hadis" başlığından *Çöle İnen Nur*'da ise "Peygamber'in Kitabından" başlığından sonra hadislere yer verilmesidir. Yine iki eserde ithaf ve takdim kısımları vardır.

İki eserde de olayların sırası ve içeriği aynı olmakla beraber *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*'da önce verilen bir olay *Çöle İnen Nur*'da daha sonra verilebiliyor. Yine farklardan biri de *Esselâm* Türk gençliğine ithaf edilmiş, *Çöle İnen Nur* ise Abdülhakîm Arvasî'ye ithaf edilmiştir.

Denilebilir ki, Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar dinî- didaktik eserdir. Eserde Hz. Peygamber'in hayatına dair önemli olaylar levhalara yansıtılarak okuyucuya sunulmuştur.

2. ŞİİRLERİN; ŞEKİL, DİL VE ÜSLÛP, VEZİN, KAFİYE, GERÇEK OLAYLARA BAĞLILIK, İMLA AÇISINDAN TAHLİLİ

2. 1. ŞİİRLERDE KULLANILAN NAZIM ŞEKİLERİ

Necip Fazıl, Hz. Peygamber'in hayatına dair yazdığı bu eserinde diğer birçok eserinde de olduğu gibi belirli kalıplara, şekillere, türlere bağlı kalmamıştır. Özellikle de bu eserinde nazım şekilleri fazlasıyla çeşitlilik göstermiştir. Bu çeşitliliği verirken Divan şiirine, Servet-i Fünun şiirine ya da Halk şiirine ait bazı nazım şekilleri diye ayırma gitmemiştir. Eserinde çoğunlukla divan şairlerinin tercihlerinden kasideden, müstezada, mesneviye kadar bütün şekilleri tek bir eserde birleştirmiştir. Eserde kullanılan nazım şekilleri örneklerle şöyle gösterilebilir:

2. 1. 1. Mesnevi

Eserde 101 Hadis'ten alınan hadisler haricinde 19 şiir, mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Bu şiirlerin başlıkları şöyledir: *Tarih, Doğum, Sütüne, Badiye, Yarılan Göğüs, Annenin Ölümü, Yıllar Boyunca, Hacer-ül Esvet, Ukaz Çarşısı, Korku, Resul, Bedir, Yahudi, Büyük Fethi Doğru, Büyük Feth, Ekber Cihad, Mucize, Veda Hacı, Allah Hayy ve Lâyemut.*

2. 1. 2. Kıta

Eserde mesneviden sonra kullanılan ikinci nazım şeklidir. Bu nazım şekliyle yazılan şiirler de şunlardır: *Nur, Başında Bir Bulut, Fikir, Berzah.* (4 Adet)

2. 1. 3. Müstezad

Bu nazım şekliyle yazılan bir şiir vardır: *O sabah*, serbest müstezadla yazılmıştır.

2. 1. 4. Dörtlükler

a) **Çapraz Kafiye Nazım Şekilleri:** Kitabımızda bu şekilde yazılan şiirler de şunlardır: *O Gün, Nur, Başında Bir Bulut, Büyük Baba ve Amca, Davet, Çile, Medine, Yasaklar, Huneyn, Tâif ve Tebük, Sahabî.*(10 Adet)

b) **Sarma Kafiye Nazım Şekilleri:** *Kâbe, Berzah.*

2. 1. 5. Muhammes

Bu nazım şekliyle sanatçı *Esselâm* ve *Ömer Müslüman* isimli şiirlerini yazmıştır.

2. 1. 6. Mani

Bu nazım şekliyle yazılan şiirler de şunlardır: *Hirâ Dağı, Mukaddes Şekil.*

2. 1. 7. Kaside

Kitabımızdaki bir diğer çeşit de kasidedir. Kasideyle yazılan nazım şekillerimiz şunlardır: *O Huzur, Kervan.*

2. 1. 8. Altılılar

Müseddesten farklı olan ve altı dizeden oluşan bu şekilde yazılan şiirler de şunlardır: *Rahip Bahiyra, Mekke Eteklerinde.*

2. 1. 9. Üçlüler

Bu türün kitabımızdaki örnekleri de şunlardır: *Hadice- Tül- Kübra, İlkler, Hayber.*

Eserde bulunan “*Zaman, Mekke’de Bir Hane, Bâdiye, Fikir, Nebî, Miraç, Hicret, Mağra, Uhut, Ahzap Yahut Hendek, Derken, Zevceler ve Abâ Ehli, Kur’ân ve Hadîs*” başlıkları altındaki şiirler ise taradığımız kitaplardaki hiçbir nazım şekline uymamaktadır.

2. 2. DİL VE ÜSLÛP ÖZELLİKLERİ

Eserin dili Türkiye Türkçesidir. Şiirlerde yabancı terkip ve tamlamalar mevcut değildir. Anlamı bilinmeyen kelimeler çok azdır (vera, lebbeyk, münadi, mecrâ, kemâl gibi), Dil pürüzsüz, akıcı ve anlaşılır olmasına rağmen üslûp sanatlıdır. Şiirlerde kullanılan sanatlar anlam kapalılığı yaratmamıştır. Ahenk... “*manzum veya mensur olsun bir sözün kulağa güzel ve pürüzsüz gelmesi, adeta hafif tertip bir musikî tesiri yapması*”⁴¹⁷ şeklinde anlaşılır ise bu kitaptaki şiirlerde ahengin varlığından bahsedilebilir. Örneğin “*Kervan*” şiirinde mani ahengi vardır. Bu ahenk umumi mi taklidi mi diye sorulacak olsa, bu ahenk “taklidi” ahenkten ziyade “umumî” ahenk tanımına daha yakındır.

Eser dini ağırlıklı bir yapıda ve Hz. Peygamber’in hayatının önemli safhalarını ele almış olması itibariyle tek temalı sayılabilir. Fakat Hadis tercümelerinde bu temanın dışına çıkılır. Bu vasıfları ile eser dini didaktik kategoride manzumdur. Eserin diğer bir özelliği de Necip Fazıl’ın dini konular içinde yer alan müstakil kitaplarından biri olmasıdır. Ayrıca bu eser sanatçı için de özeldir ki kitabının takdim kısmında belirttiği gibi Hz. Peygamber’e duyduğu sevginin, bağlılığın “*vecd destanı*”dır.⁴¹⁸

Eser sanatçı tarafından “Türk gençliğine” ithaf edilmiştir. Bunu yaparken de eseri her türden insanın kolayca anlayacağı bir dille anlatma yoluna gitmiştir. Eserde her kelimeyi özenle seçmiş, okuyucunun dikkatini dağıtacak gereksiz ayrıntılar ve bunların ifadesinden kaçınmıştır. Bunda, Necip Fazıl’ın zor beğenen bir sanatkâr mizaca sahip olmasının etkisi vardır. Sanatçı hayatının sonuna kadar şiirlerini tekrar tekrar ele alış, biçim ve içerikte çeşitli değişiklikler yapması yazdığı şiirlere yeniden dönmesi bunu kanıtlamaktadır. Nitekim Necip Fazıl’ın, bu özelliğine çalışmada yer alan yer alan *Esselâm* şiirinde rastlamak mümkündür. Anlatılanları daha da somutlaştırmak için *Esselâm*’ın 1973’teki halini ve 1982’de *Türk Edebiyatı* dergisinde

⁴¹⁷ Tahir-ül Mevlevî, *Edebiyat Lügati*, (Neşre Hazırlayan: Kemâl Edib Kürkçüoğlu), İstanbul 1973, s. 17.

⁴¹⁸ Necip Fazıl Kısakürek, *Esselâm*, Büyük Doğu Yay. , 1973, s. 4.

yayınlanan hali arasındaki farklılıkları göstermeye çalışalım:

**(Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar
Büyük Doğu Yayınları İstanbul 1973)**

*Göklerde son ilâm,
Allah bir, bir İslâm
Şekiller, elif lam;
Ne bir harf, ne kelâm
Esselâm, Esselâm*

*Yer çökük, gök soluk,
Diz bükük, saç yoluk,
Ne varsa korkuluk,
Ne bir harf, ne kelâm;
Esselâm, Esselâm,*

*Bu hayat bir ezber,
Hayattan ne haber,
O'nunla beraber?
Ne bir harf, ne kelâm,
Esselâm, Esselâm,*

*Ön ve ard, sağ ve sol,
Bin yolda yol bu yol,
Emir öl, yahut ol
Ne bir harf, ne kelâm,
Esselâm, Esselâm,*

Elinde alâmet,

*İzinde selamet,
Tek isim... Muhammed,
Ne bir harf, ne kelâm,
Esselâm, Esselâm.*

(Esselâm, Türk Edebiyatı Dergisi Temmuz 1982)*

*Göklerde son ilâm,
Allah bir, bir İslâm,
Lâm elif, elif Lâm,
Amanın ya Mevlâm,*

*Ben Mecnun, o Leylam,
Hasreti kerbelâm,
Ateşi incilâm,
Bakisi hep melâm,
Esselâm, Esselâm,*

*Düşünce iptilam...
Kelime heyulâm,
Lisansız vaveylâm,
Ne bir harf, ne kelâm,
Esselâm, Esselâm.*

Buradaki iki metni karşılaştırdığımızda görüleceği gibi ilk halinde 4. ve 5. mısralar her kıtada tekrar edilirken, manzumenin son şeklinde ise sadece 5. mısralar tekrar edilmiştir. Sanatçı âdetâ son şeklinde şiiri tamamen değiştirmiştir. *Esselâm*'ın ilk şekli beş kıtadan oluşurken, son şekli üç kıtaya düşmüştür. Yine şiirde birinci kıtadan itibaren manzumenin ilk şekliyle, son şeklindeki mısralarda kelimeler tamamen değişmiştir.

Denilebilir ki, bu şiirde Necip Fazıl kıtaları azaltmakla belki şiiri fazlalıklardan kurtarmaya çalışmıştır. Yine şiirdeki mısraların tamamen değişmesinde sanatçı

* Buradaki *Esselâm* şiirinin son şekli Hasan Çebi'nin "*Bütün Yönleriyle Necip Fazıl Kısakürek'in Şiiri*", Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. , Ankara 1987, s. 89 isimli eserinden aynen alınmıştır.

vermek istediği duyguları değiştirdiği kelimelerle daha iyi verebileceğini dūřünmūř olabilir. Fakat eserin bir de řu özelliği vardır ki, eserdeki bütün şiirleri okuyarak tıpkı mevlitlerde olduğu gibi, Hz. Peygamber'in hayatına dair her řeyi öğrenmek pek mümkün gözükmemektedir. Hatta evvelce bir siyer kitabı yahut Necip Fazıl'ın “*Çöle İnen Nur*” kitabı okunmamışsa bazı şiirlerin anlaşılması pek mümkün olmaz. Bu dūřüncemize örnek olarak “*Kızıl Tüylü Devenin Süvarisi*”ni gösterebiliriz. Kısacası şiirin dili açık ve anlaşılır olmasına rağmen bu şiirlerde anlatılanları anlamak için öncesinde mutlaka Hz. Peygamber'in hayatına dair bir siyerin okunmuş olması bizce bu şiirlerde anlatılanların anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Çalışmada dikkat çeken bir diğer nokta da sanatçının kalıplardan bağımsız olması, şiirdeki hiçbir mısrada kalıplaşmış bir söze yer vermemesidir. Deyimlere bile az rastlanmaktadır. Ayrıca eser şiirler şeklinde yazılmasına rağmen, geneli itibariyle hikâye havasına sahiptir; lirizm zayıftır. Eserin nazım olduğu bilinmese, buradaki şiirler bir topluluğa okunsa, eserin hikâye olduğu dūřünülmesi muhtemeldir.

Eserde dikkat çeken bir diğer üslûp özelliği de sanatçının takdim bölümünde söylediği iddiası bu eserin bir “vecd destanı” olduğunu söylemesidir. Evet eserde Hz. Peygamber'in hayatı kronolojik olarak verilmiş, fakat eserde destana ait unsurlara rastlamak; olağanüstü olaylar haricinde pek de mümkün değildir. Bizce bu eserde insanları coşturan, heyecanlandıran bir hava yoktur. Bu sebeptendir ki eserde şairanelik daha çok kelimelerle değil de edebî sanatlarla sağlanmışır.

Eser içinde üslûp özelliği olarak dikkat çeken bir husus da tasvirlerdir. Bu tasvirlerin çoğu daha önce hiç duyulmamış orijinal bir yapıdadır. Dikkat çekenlerin başlıcaları şunlardır:

Âdem'in alnında bir nur

Derken öbür peygamberde

Âyet ki, çıplak okunur

Ne bir harf, ne zarf, ne perde

(Nur, s.18)

Verilen mısralarda Hz. Peygamber harfe, zarfa benzemeyen ayete benzetilmiştir. Yine aynı şiirin son mısrasın olan;

Son Peygamber, son peygamber

İlk olunca sona geldi

Nur fezayı tutan çember

Ondan gelip O'na geldi.

(Nur, s.19)

derken de Hz. Peygamber fezayı bir arada tutan çembere benzetiliyor, yani Hz. Peygamber dünyayı, kainatı bir arada tutan sebep olarak gösteriliyor.

Yine eserin ikinci levhası olan Zaman şiirinin birinci kıtası da bu konudaki güzel örneklerden biridir:

O güne kadar zaman

Sarılan bir makara

Sonra çözülen iplik

(Zaman, s.12)

Mısralarında da zaman çözülen bir ipliğe ve makaraya benzetilerek çok farklı bir yapıya bürünür.

Son olarak da diyebiliriz ki eserde daha önce belirttiğimiz gibi farklı temalar işlenmemiştir. Eser tamamıyla Hz. Peygamber'in hayatını anlatan bir üslûpla okuyucuya sunulmuştur. Eserde genel itibariyle, bazı noksanlıklarına rağmen Hz. Peygamber'in 63 yaşına kadar olan yaşamı ele alınmıştır. Noksanlıktan kastımız ise bu eserin paraleli olan *Çöle İnen Nur*'a göre daha detaysız olması değildir, anlatmaya çalışılan sanatçının Hz. Peygamber'in hayatıyla ilgili *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*'da hiç değinilmeyen konulardır. Bunların başında da Hz. Peygamber'in eşleri gelmektedir. *Esselâm*'da Hz. Peygamber'in eşlerinden Hz. Hatice ve Hz. Ayişe dışındaki hiçbir hanımının anılmamış olması bu hanımlarla olan evliliklerine değinilmemesidir.

2.2.1. Şiirdeki Edebî Sanatlar

Eserde kullanılan edebî sanatların başlıcaları kullanılma sıklığına göre çoktan aza doğru şu şekildedir: Telmih, teşbih-i beliğ, açık istiare, mecaz-ı mürsel, teşhis, tecahül-i ârif, tekrar, nidâdır.

2.2.1.1 Teşbih-i Belîğ

Sanatçının şiirlerinde çoğunlukla kullandığı sanatlardan biridir. Kısaca tanımlayacak olursak: Yalnız müşebbeh (benzeyen) ve müşebbehünbih (benzetilen) bulunan teşbihlere teşbih-i belîğ denir.⁴¹⁹ Eserdeki örnekleri de şu şekildedir:

*Kureyş, yeryüzünde en soylu oymak,
İbrahim Peygamber neslinden yumak,*

(Tarih, s. 10)

Kitabın birinci levhası içinde yer alan bu beyitte, Kureyş yumağa benzetilerek teşbih-i belîğ yapılmıştır. Burada “Kureyş” benzeyen unsur, “yumak” benzetilen unsurdur.

*O güne kadar zaman,
Sarılan bir makara,
Sonra çözülen iplik...*

*Yıldızlar gökte harman...
Dünya yüzü kapkara;
Gölge gölge gariplik...*

(Zaman, s. 12)

Birinci bendde “zaman” sarılan bir makaraya ve çözülen bir ipliğe benzetilerek teşbih-i belîğ yapılmıştır. Burada zaman benzeyen; makara ve iplikte benzetilendir. İkinci bendde “yıldızlar gökte harman” derken de yine teşbih-i belîğ yapılmıştır. Burada yıldızlar çokluğu sebebiyle harmana benzetilmiştir. Yıldızlar benzeyen, harman benzetilen unsurdur.

*Mekke’de bir hane...
Mekke bir puthane.
Allahı düşünen,
Üç buçuk dîvane.
Mekke’de bir hane*

(Mekke’de Bir Hane, s. 15)

Burada “Mekke’de bir puthane” derken, “Mekke” puthaneye benzetilerek teşbih-i belîğ yapılmıştır. Mekke benzeyen unsur, puthane benzetilen unsurdur.

⁴¹⁹ Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar*, Akçağ Yay. , İstanbul 2003, s. 41.

*Mekke'de bir hane...
Ve anne ve anne.
Başında melekler
Çepçevre pervane,
Mekke'de bir hane...*

(Mekke'de Bir Hane, s. 15)

Aynı şiirin bu mısralarında da “başında melekler çepçevre pervane” derken teşbih-i belîğ yapılmıştır. Burada “melekler” benzeyen unsur, “pervane” de benzetilen unsurdur.

*Arkamı sığadı bir bayaz kanat;
Ve şerbet sundular cennetten bir tad.*

(Doğum, s. 16)

Bu levhada doğum sırasında Âmine'ye sunulan “şerbet” cennetten bir tada benzetilerek teşbih-i belîğ yapılmıştır. Burada “şerbet” benzeyen unsur, “cennetten tat” da benzetilen unsurdur.

*O nur, o nur, elde sancak;
Aktarılır, nebî nebî.
Bir beklenen var ki ancak,
Nurun ezelden sahibi...*

(Nur, s. 19)

Burada Peygamber'den Peygamber'e geçen “nur”, sancağa benzetilerek teşbih-i belîğ yapılmıştır. “Nur” benzeyen unsur, “sancak” da benzetilen unsurdur.

*Şafak vakti bu gece,
Gölgeler titreşince,
Bir yıldız doğdu: Ahmed,
Bizim için kıyamet!*

(O sabah, s. 21)

derken de Hz. Muhammed “yıldıza” benzetilerek teşbih-i belîğ yapılmıştır. Burada kullanılan “Ahmed” benzeyen unsur, “yıldız” benzetilen unsurdur.

*Halîme, Halîme, sevgi kucağı;
Çölde Benî Saad onun bucağı.*

(Sütüne, s. 22)

Burada Hz. Muhammed'in süt annesi "Halîme" sevgi kucacağına benzetilerek teşbih-i belîğ yapılmıştır. "Halîme" benzeyen unsur, "sevgi kucacağı" benzetilen unsurdur.

Sanki gökten yere serpilmiş bir dil.

Yıldızlar başları üzerinde kandil.

(Bâdiye, s. 24)

Bâdiye şairinin ikinci beyti olan bu mısralarda "yıldızlar" ışığı ve aydınlığı sebebiyle kandile benzetilerek teşbih-i belîğ yapılmıştır. Burada "yıldızlar" benzeyen unsur, "kandil" benzetilen unsurdur.

Başında bir bulut... Sâhi!

Yürür, durur, gider, bekler.

Bulut değil, yâ İlâhî!

Tac tutuyor O'na gökler...

(Başında Bir Bulut, s. 27)

Buradaki kıtada gökteki "bulutlar" taca benzetilerek teşbih-i belîğ yapılmıştır. "Bulut" benzeyen unsur, "tac" benzetilen unsurdur.

Sonra nurdan bir mühür bastı nur yatağına,

Ve yerleştirdi sultan yüreği, otağına

(Yarılan Göğüs, s. 29)

Burada da "yürek" sultana benzetilerek teşbih-i belîğ yapılmıştır. "Yürek" benzeyen unsur, "sultan" benzetilen unsurdur.

Yaşı altı, derken sekizdir

Büyük baba öldü... Büyük fırtına...

Bütün Mekke sanki denizdir,

Cenazeyi almış sırtına.

(Büyük Baba ve Amca, s.33)

Burada "Mekke" denize benzetilmek suretiyle teşbih-i belîğ yapılmıştır. "Mekke" benzeyen unsur, "deniz" benzetilen unsurdur. Yine aynı şairin;

Kuraklık var; herkes duada...

Göğe döndü mukaddes parmak.

Bulut bulut cümbüş, semada;

Toprak havuz, gökyüzü ırmak

(Büyük Baba ve Amca, s. 33)

Kıtasında “toprak” havuza, “gökyüzü” de ırmağa benzetilerek teşbih-i belîğ yapılmıştır. Burada “toprak” ve “gökyüzü” benzeyen unsurlar, “havuz” ve “ırmak” da benzetilen unsurlardır.

*Yollara revan,
Koca bir kervan.*

*Binbir ayaklı
Bir tahtaravan.*

(Kervan, s.34)

Beyitlerinde “kervan” binbir ayaklı tahtavarana benzetilerek teşbih-i belîğ yapılmıştır. “Kervan” benzeyen unsur, “binbir ayaklı tahtaravan” da benzetilen unsurdur. Aynı şiirin şu beytinde de;

*Çöl bir ejderha,
Deve pehlivan.*

(Kervan, s.35)

“Çöl” ejderhaya, “deve” de onunla savaşılan pehlivana benzetilerek teşbih-i belîğ yapılmıştır.

*Zaman bir su dolabı, dasın ve çıksın yıllar;
O'nun kısa bir zaman, koyun çobanlığı var.*

(Yıllar Boyunca, s. 38)

Burada “zaman” su dolabına benzetilerek teşbih-i belîğ yapılmıştır. “Zaman” benzeyen unsur, “su dolabı” da benzetilen unsurdur.

*Bir dağ ki, ismi Hirâ;
Ona kilimdir sahra.*

(Hirâ Dağı, s. 50)

Burada da “sahra” kilime benzetilerek teşbih-i belîğ yapılmıştır. “Sahra” benzeyen unsur, “kilim” de benzetilen unsurdur.

Mümin, çile terzisi, ateşten gömlek diken.

(Çile, s. 66)

Bu mısra da sanatçının eserinde kullandığı orijinal unsurlardan biridir. Burada “Mümin” ateşten gömlek diken çile terzisine benzetilerek teşbih-i belîğ yapılmıştır. “Mümin” benzeyen, “ateşten gömlek diken çile terzisi” benzetilen unsurdur.

Çil yavrusu, ahali...

(Hayber, s.89)

mısraın da ise “ahali” yani topluluk çokluğu sebebiyle çil yavrusuna benzetilerek teşbih-i belîğ yapılmıştır. “Ahali” benzeyen unsur, “çil yavrusu” benzetilen unsurdur.

Gör ki bütün iş, nefsin duvarına girmekte,

Allah nuruna engel duvarı devirmekte...

(Ekber Cihad, s. 101)

Bu mısralarda “nefs” Allah’a varan yolda insanı engelleyen duvara ve yahut da hisarlı kaleye benzetilmek suretiyle teşbih-i belîğ yapılmıştır. “Nefs” benzeyen unsur, “kale” ve yahut “duvar” benzetilen unsurdur. Yine aynı şiirin;

Nefs, yol vermez bir kale, düşürülmez bir bölge,

(Ekber Cihad, s. 101)

mısraında da “nefs” yol vermeyen düşürülemeyen bir kaleye benzetilerek teşbih-i belîğ yapılmıştır. Burada “nefs” benzeyen unsur, “yol vermeyen” ve “düşürülemeyen kale” benzetilen unsurdur.

İşte sahabîlik!... Ruhta bir nakış;

Hep o Nurun ince ince ördüğü...

(Sahabî, s. 108)

mısralarında “sahabîlik” ince ince örülen nakışa banzetilmek suretiyle teşbih-i belîğ yapılmıştır. “Sahabî” benzeyen unsur, “ince nakış” benzetilen unsurdur.

Hasan-Hüseyn çift gonca...

(Zevceler ve Abâ Ehli, s. 111)

mısraında ise Hz. Peygamber’in “torunları” şehit edilmesi sebebiyle goncaya benzetilmiştir.

Dönmeye başlayalı zaman dedikleri çark;

(Veda Haccı, s. 128)

mısraında zaman dönen bir çarka benzetilerek teşbih-i belîğ yapılmıştır. Burada zaman benzeyen unsur, çark da benzetilen unsurdur.

2. 2. 1. 2. İstiare

2. 2. 1. 2. a. Açık İstiare (İstiare-i Musarraha)

Benzetme öğelerinden yalnız benzetmelik ile yapılan istiairedir. Bu türlü istiarede benzetilen söylenmez.⁴²⁰ Bu sanat da Necip Fazıl'ın sıklıkla kullandığı edebî sanatlardan biridir.

*Önlerinde bir fil vardı, kocaman...
Ot bitmez çöllerde bir sel ki yaman.*

(Tarih, s. 10)

mısraında “sel” benzetmelik yönüdür, “asker” de benzetilen unsurdur. Askerler çokluğu sebebiyle sele benzetilmiş, fakat askerler söylenmemek suretiyle açık istiare yapılmıştır.

*Âdem'in, alnında bir nur;
Derken öbür Peygamberde.
Âyet ki, çıplak okunur;
Ne bir harf, ne zarf, ne perde*

(Nur, s. 18)

kitabın beşinci levhası olan bu kıtada “âyet” kelimesiyle Hz. Muhammed kastedilerek açık istiare yapılmıştır.

*Yok bile yokken O vardı;
O bir nur...Ki mutlak saffet.*

(Nur, s. 18)

mısralarında da Hz. Peygamber “nur”a ve “mutlak saffet”e işaret edilerek açık istiare yoluna gidilmiştir.

Ve yerleştirdi sultan yüreği, otağına.

(Yarılan Göğüs, s. 29)

bu mısra da “otağ”dan kasıt Hz. Muhammed'in göğsüdür. Dolayısıyla “göğüs” yerine “otağ” kullanılarak açık istiare yapılmıştır.

*Olur iş mi, Varlığın Tâci çobanlık etsin?..
Bu bir işaret insan güttüğünü gözetsin!*

(Yıllar Boyunca, s. 39)

⁴²⁰ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi Ölçüler-Uyak-Nazım Biçimleri-Söz Sanatları*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Türk Dil Kurumu Yay. , 3. Baskı, 1995, s. 412.

beytinde “Varlığın Tacı” vasfıyla, Hz. Muhammed’e işaret edilerek açık istiare yapılmıştır.

Büyük kâr... Hadice'nin fakat muradı başka;

Büyük kadın tutulmuş büyük ve ulvî aşka...

(Yıllar Boyunca, s. 39)

Burada da “büyük” ve “ulvî aşk” kelimesiyle Hz. Muhammed’e işaret edilerek açık istiare yapılmıştır.

Hadice'nin evi Nura karagâh...

(Hadice-Tül- Kübra, s. 41)

mısraında da “Nur” kelimesiyle Hz. Peygamber’e işaret edilmek suretiyle açık istiare yapılmıştır.

Tevhid mekânında dizilerle put;

Bilinmiyor, ismi bilinen Mâbut.

(Hacer-Ül Esvet, s. 44)

beytinde “Tevhid mekânı” kelimesiyle “Kâbe’ye işaret edilerek açık istiare yoluna gidilmiştir.

Devletinden Ona sır verilmemiş;

Makamı ve hali gösterilmemiş.

(Korku, s. 54)

beytinde “devlet” kelimesiyle Cebrail’e işaret edilerek açık istiare yapılmıştır.

Kapısında pıhtılı şekiller, pençe pençe;

(Çile, s. 66)

mısraında “pençe pençe” kelimeleriyle müşriklere işaret edilerek açık istiare yapılmıştır.

İman her gün daha pek, küfürse daha şirret.

(Çile, s. 67)

mısraında “iman” kelimesiyle Müslümanlara, küfür kelimesiyle de müşriklere işaret edilerek açık istiare yapılmıştır.

Küfrü İslâma karşı hizip hizip kıskırttı.

(Yahudi, s. 83)

mısraında “İslâm” kelimesiyle Müslümanlara, küfür kelimesiyle de müşriklere işaret edilerek açık istiare yapılmıştır.

Küfrün vurduğu son tos.

(Ahzap yahut Hendek, s. 84)

mısraında “küfür” kelimesiyle müşriklere işaret edilerek açık istiare yapılmıştır.

Sağda İslâm, soldaysa Rum;

(Mûte, s. 92)

mısraında “İslâm” kelimesiyle Müslümanlara, Rum kelimesiyle müşriklere işaret edilerek açık istiare yapılmıştır.

Dörtler, yüceliği tamamlayanlar;

(Sahabî, s. 109)

mısraında “dörtler” kelimesiyle sahabîlere işaret edilerek açık istiare yapılmıştır.

2. 2. 1. 2. b. İstiare-i Temsiliye

Benzetmenin temel öğelerinden yalnız biriyle, çok sayıda benzerlikleri sıralayarak yapılan istiaresidir.⁴²¹

Derya derya ahenk, dalgalarında,

Minicik birer taş, gagalarında,

(Tarih, s. 11)

beytinde “kuşların uçuşu” deniz dalgalarına benzetilerek istiare-i temsiliye yapılmıştır.

2. 2. 1. 3. Mecaz-ı Mürsel

Bir sözü gerçek anlamı dışında benzetme amacı gütmeyen kullanmadır. Kitabdaki örnekleri de şu şekildedir.⁴²²

Şu herkesin arka döndüğü yetim...

(Sütnine, s. 23)

mısraında “arka dönmek” fiili gerçek anlamı dışında benzetme amacı olmaksızın kullanılarak mecaz-ı mürsel yapılmıştır.

Gülüyor, göklerle kanı kaynaşık...

(Sütnine, s. 23)

Burada da “kanı kaynaşık” kelime grubu gerçek anlamı dışında benzetme amacı olmaksızın kullanılarak mecaz-ı mürsel yapılmıştır.

⁴²¹ Dilçin, a.g.e. , s. 414.

⁴²² Dilçin, a.g.e. , s. 415.

*Dört beş sene geçti, hep o hal;
Güler yüzlü, çekingen, mahzun.
Yollardadır gözü ihtimal;
Sır taşıyan yollar ne uzun!...*

(Büyük Baba ve Amca, s. 33)

Bu kıtada da “gözü yollarda” derken mecaz-ı mürsel yapılmıştır.

Kuytularda, akli fikri mâvera...

(Rahip Bahiyya, s. 36)

mısraında “kuytularda akli” derken mecaz-ı mürsel yapılmıştır.

Davete sevinçle kucak açtılar.

(Rahip Bahiyya, s. 36)

mısraında da “kucak açmak fiili gerçek anlamı dışında benzetme amacı olmaksızın kullanılarak mecaz-ı mürsel yapılmıştır.

Büyük kadın tutulmuş büyük ve ulvî aşka...

(Yıllar Boyunca, s. 39)

mısraında “tutulmak” fiili gerçek anlamı dışında benzetme amacı olmaksızın kullanılarak mecaz-ı mürsel yapılmıştır.

En gizli mânânın çatlar kabuğu.

(Ukâz Çarşısı, s. 47)

Burada da “çatlar kabuğu” kelimesiyle mecaz-ı mürsel yapılmıştır.

Yok, nebîliğinden henüz bir koku...

Nedir, ne oluyor? Ve büyük korku!...

(Korku, s. 54)

Beytinde “koku” kelimesi burada gerçek anlamı dışında benzetme amacı olmaksızın kullanılarak mecaz-ı mürsel yapılmıştır.

Üç sene, tam üç sene;

Kesildi vahyin ardı.

(Berzah, s. 56)

Burada da “kesildi vahyin ardı” derken kesilmek gerçek anlamı dışında benzetme amacı güdülmeksizin kullanılarak mecaz-ı mürsel yapılmıştır.

İlk Müslüman, Hadice;

Haberi öğrenince

Teslim oldu büsbütün...

(İlkler, s. 60)

Burada da “teslim olmak” fiili gerçek anlamı dışında benzetme amacı güdülmeksizin kullanılarak mecaz-ı mürsel yapılmıştır.

Mağrur safları küfrün tuz-buz oldu.

(Bedir, s. 77)

mısraında “tuz-buz oldu” derken mecaz-ı mürsel yapılmıştır.

Kaynaşıp tunçlaşalım, pişip demirleşelim!

(Yahudi, s. 83)

mısraında da “kaynaşmak” ve “pişmek” filleri gerçek anlamı dışında benzetme amacı olmaksızın kullanılarak mecaz-ı mürsel yapılmıştır.

Kaynadı, çoştı Ali,

(Hayber, s. 88)

Burada da “kaynamak” fiili gerçek anlamı dışında benzetme amacı olmaksızın kullanılarak mecaz-ı mürsel yapılmıştır.

Hayber'den sonra düzlük;

(Derken, s. 90)

mısraında “düzlük” kelimesi gerçek anlamı dışında benzetme amacı olmaksızın kullanılarak mecaz-ı mürsel yapılmıştır.

Mekke uykuda, dalgın

(Mekke Eteklerinde, s. 94)

mısraında “Mekke uykuda” derken mecaz-ı mürsel yapılmıştır.

Düşman ilk vuruşta silip süpürdü

(Huneyn, Tâif ve Tebük, s. 99)

Burada da “silip süpürmek” kelimesi gerçek anlamı dışında benzetme amacı olmaksızın kullanılarak mecaz-ı mürsel yapılmıştır.

Yanmış da her biri aynı çirayla

Her birinin yine bambaşka hali.

(Sahabî, s. 108)

mısralarında “yanmak” fiili gerçek anlamı dışında benzetme amacı olmaksızın kullanılarak mecaz-ı mürsel yapılmıştır.

Ateşle mühürlü hepsinin kalbi;

(Sahabî, s. 109)

Burada da “ateşle mühürlü kalbi” derken mecaz-ı mürsel yapılmıştır.

Yakasına nefsinin, dört elle yapışması...

(Ekber Cihad, s. 101)

mısraında “dört elle yapışmak” fiili gerçek anlamı dışında benzetme amacı olmaksızın kullanılarak mecaz-ı mürsel yapılmıştır.

İnsanlar, akılları oynamış, koşuşmakta;

(Allah Hayy ve Lâyemut, s. 132)

mısraında “akılları oynamış” derken mecaz-ı mürsel yapılmıştır.

2.2.1.4. Teşhis

İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıkları düşünen, duyan ve hareket eden bir insan kişiliğinde göstermek, kişileştirmektir.⁴²³ Kitabımızdaki örnekleri şu şekildedir:

Hasret yağmura çöller.

Kâinat bekleyişte...

(Zaman, s. 13)

mısraında “yağmur” ve “kâinat” kelimeleri kişileştirilerek teşhis yapılmıştır.

Topraktan tüten davet?

(Zaman, s. 13)

Burada da “toprak” kişileştirilerek teşhis yapılmıştır.

Başında bir bulut... Sâhi!

Yürür, durur gider, bekler.

Bulut değil, yâ İlâhi!

Tac tutuyor O'na gökler...

(Başında Bir Bulut, s. 27)

Burada da “bulut” kişileştirilmek suretiyle teşhis yapılmıştır.

Tac tutuyor O'na gökler...

mısraında da “gökler” kişileştirilerek teşhis yapılmıştır.

Sır taşıyan yollar ne uzun!

(Büyük Baba ve Amca, s. 33)

⁴²³ Dilçin, a.g.e. , s. 419.

burada da “yollar” kişileştirilmek suretiyle teşhis yapılmıştır.

O sadık buluttu rahibe merak.

(Rahip Bahiyya, s. 37)

mısraında “bulut” kişileştirilmiştir.

Sükût saçını yolar ,

(Hirâ Dağı, s. 50)

burada ise “sükût” kişileştirilerek teşhis yapılmıştır.

Üç sene, tam üç sene;

Kesildi vahyin ardı.

Gökleri tıkmışlardı,

Bir karanlık mahzene.

(Berzah, s. 56)

kıtasında “gökler” kişileştirilerek teşhis yapılmıştır.

Hirâ dağı ses vermez;

(Berzah, s. 56)

mısraında “Hirâ dağı” kişileştirilerek teşhis yapılmıştır.

Önü boş, arkası boş, bakındı ne can, ne iz...

Sükût bir taş ocağı, açılmış dehliz dehliz.

(Resul, s. 58)

beytinde “taş ocağı” kişileştirilerek teşhis yapılmıştır.

Duvaklar şahid olun!

(Davet, s. 62)

mısraında “duvak” kişileştirilerek teşhis yapılmıştır. Aynı şiirin;

Dudaklar şahid olun!

(Davet, s. 62)

mısraında aynı durum söz konusudur.

Bedir küfrün başına inen ilk topuz oldu

(Bedir, s. 77)

mısraında “Bedir” kişileştirilerek teşhis yapılmıştır.

Bir dağ ki, bizi sever, biz de onu severiz

(Uhut, s. 78)

burada da “dağ” kişileştirilmek suretiyle teşhis yapılmıştır.

2. 2. 1. 5. Tenasüp

Bir konu üzerinde, aralarında türlü ilgiler bulunan en az iki sözcük, terim ve deyimi bir dize ya da beyit içinde rastgele sıralama amacı gütmeyen kullanmaktır.⁴²⁴ Kitabdakii örnekleri şöyledir:

Buna berzah demişler;

Sayı saydıkça ölüm.

Hep kesiklik ve bölüm;

Arşın, fersah demişler.

(Berzah, s. 57)

bu kıtada “arşın” ve “fersah” kelimeleri arasında ölçü birimi bakımından tenasüp oluşmuştur.

Her yasak bir şerdi, her emir hayır.

(Yasaklar, s. 80)

mısraında “yasak” ve “emir” kelimeleri arasında anlam açısından tenasüp oluşmuştur.

Kaynaşıp tunçlaşalım, pişip demirleşelim.

(Yahudi, s. 83)

mısraında “tunçlaşmak” ve “demirleşmek” fiilleri arasında tenasüp oluşmuştur.

Gaye, imanda İslâm, ve insanlıkta o Zat!

(Veda Haccı, s. 128)

mısraında da “İman” ve “İslâm” kelimeleri arasında tenasüp oluşmuştur.

Sade hasret, gurbet ve sürgün

(O Gün, s. 131)

mısraında ise “hasret”, “gurbet” kelimeleri arasında anlam açısından tenasüp oluşmuştur.

Orada her mevcut, açık, duru, sâf

(Bâdiye, s. 25)

mısraında da “açık”, “duru”, “saf” kelimeleri arasında tenasüp vardır.

2. 2. 1. 6. Tecâhül-i Ârif

Bilinen bir gerçeği, bir noktaya dayanarak bilmiyormuş gibi söylemektir. Yani ne hiç bilmemektir, ne de bildiğini saklamaktır.⁴²⁵

⁴²⁴ Dilçin, a.g.e. , s. 431.

Nerde Yahudi, nerde gerçek İsrail oğlu?

Yahudi, tı kayandır Allah'a giden yolu!

(Yahudi, s. 82)

mısranda “nerde Yahudi nerde gerçek İsrail oğlu” derken tecâhül-i ârif yapılmıştır.

Şehre nerden girilir?

Kapı nasıl devrilir?

(Hayber, s. 88)

burada da “nerden” kelimesi kullanılarak bilinen bir şey bilinmezlikten gelinerek tecâhül-i ârif yapılmıştır.

Hani ya Hübel, nerde?

(Büyük Feth, s. 97)

bu mısradan ise “hani” kelimesi aracılığıyla tecâhül-i ârif yapılmıştır.

Ya gözler? Madeni siyahın.

(Mukaddes Şekil, s. 105)

mısrandan da “Ya gözler” sözcüğüyle tecâhül-i ârif yapılmıştır.

Ne desin çizgiler ve renkler?

(Mukaddes Şekil, s. 105)

burada da yine “ne desin” kelimesiyle, bilinen bir şey bilinmezlikten gelinerek tecâhül-i ârif yapılmıştır.

Bir şey oluyor nedir?

(Zaman, s. 13)

mısrandan da bilinen bir şey bilinmezlikten gelinerek tecâhül-i ârif yapılmıştır.

Olur iş mi, Varlığın Tacı çobanlık etsin?

(Yıllar Boyunca, s. 39)

burada da bilinen bir şey bilinmezlikten gelinerek tecâhül-i ârif yapılmıştır.

Yok nebîliğinden henüz bir koku...

Nedir, ne oluyor?Ve büyük korku!...

(Korku, s. 54)

bu beyitte de bilinen bir şey bilinmezlikten gelinerek tecâhül-i ârif yapılmıştır.

⁴²⁵ Dilçin, a.g.e. , s. 441.

2. 2. 1. 7. Tezat

İki düşünce, duygu ve hayal arasında birbirine karşıt olan nitelikleri ve benzerlikleri bir arada söylemektir.⁴²⁶

*Kureyş, yeryüzünde en soylu oymak,
İbrahim Peygamber neslinden yumak,*

(Tarih, s. 10)

bu beyitteki “oymak” ve “yumak” kelimeleri arasında büyüklük küçüklük bakımında tezat oluşmuştur.

Küçük serçe koca kartalı yesin!

(Tarih, s. 11)

bu mısırda da anlam açısından tezat oluşmuştur.

Başsız sonsuz helezon

(Zaman, s. 13)

mısırda “baş” ve “son” kelimeleri arasında tezat oluşmuştur.

Bütün varlıklar ölgün

(Zaman, s. 13)

mısırda “varlık” ve “ölgün” kelimeleri arasında tezat yapılmıştır.

Hasret yağmura çöller

(Zaman, s. 13)

burada ise “yağmur” ve “çöl” kelimeleri arasında anlam açısından tezat yapılmıştır.

Yalanlar gerçek de

Gerçekler efsane

(Mekke’de Bir Hane, s. 14)

burada da yalan ve gerçek kelimeleriyle yapılmış tezat vardır.

Bin evden bir tane,

(Mekke’de Bir Hane, s. 14)

mısırda “bin” ve “bir” kelimeleri arasında azlık çokluk açısından tezat vardır.

Nur yağmuru... Artık uzaklar yakın.

(Doğum, s. 17)

mısırda “uzak” ve “yakın” kelimeleri arasında anlam açısından tezat oluşmuştur.

⁴²⁶ Dilçin, a.g.e. , s. 449.

Toprak havuz, gökyüzü ırmak,

(Büyük Baba ve Amca, s. 33)

burada “toprak” ve “gökyüzü” kelimeleri arasında anlam açısından tezat yapılmıştır.

Gerçeğin dostu, O’na en küçük yalan, muhal...

(Yıllar Boyunca, s. 39)

mısraında “yalan” ve “gerçek” kelimeleri arasında anlam açısından tezat vardır.

Önü boş, arkası boş; bakındı, ne can, ne iz...

(Resul, s. 58)

mısraında “ön” ve “arka” kelimeleri arasında tezat oluşmuştur

Ve alınlarında karamaz fecir;

(Medine, s. 75)

mısraındaki “kararmak” ve “fecr” kelimeleri arasında tezat vardır.

Küçücük de, mânada büyüklüğün fezası.

(Bedir, s. 77)

burada “büyük” ve “küçük” kelimeleri arasında tezat vardır.

Sağda emirler var, solda yasaklar,

(Yasaklar, s. 80)

mısraında “sağ” ve “sol” kelimeleri arasında anlam açısından tezat oluşmuştur.

Her yasak bir şerdir, her emir hayır.

(Yasaklar, s. 80)

burada da “şer” ve “hayır” kelimeleri arasında anlam açısından tezat oluşmuştur.

Onda ebedî nizam, onda iç ve dış sırlar...

(Kur’ân ve Hadîs, s. 113)

burada da aynı şekilde “iç” ve “dış” kelimeleri arasında tezat mevcuttur.

Gökyüzü ve yeryüzü, şimal, cenup, garp ve şark,

(Veda Haccı, s.128)

mısraında “gökyüzü” ve “yeryüzü” kelimeleri anlam açısından tezat oluşturmuştur.

Aydınlıklar bir yana, karanlıklar söniyor.

(Allah Hayy ve Lâyemut, s. 133)

Burada ise “aydınlık” ve “karanlık” kelimeleri arasında tezat oluşmuştur.

Bu dünyanın safası gitti, kederi kaldı.

(Allah Hayy ve Lâyemut, s. 133)

mısraında “safa” ve “keder” kelimeleri anlam açısından tezat oluşturmuştur.

2. 2. 1. 8. Tekrir

Sözün etkisini güçlendirmek amacıyla anlamın üzerinde yoğunlaştığı sözcük ya da söz öbeklerini arka arkaya yinelemektir.⁴²⁷

Bir soluk, bir soluk yelpazeleyen;

(Doğum, s. 17)

Üç sene, tam üç sene;

(Berzah, s. 56)

Bekletme, bekletme gel!...

(Berzah, s. 57)

Nerde Yahudi, nerde gerçek İsrail oğlu?

(Yahudi, s. 82)

Yol vermez de yol vermez!

(Hayber, s. 88)

Ufku aşma, ufku aşma...

(Mûte, s. 92)

Fikretmekte fikretmekte :

(Fikir, s. 48)

2. 2. 1. 9. Mübalağa

Bir sözün etkisini güçlendirmek amacıyla bir şeyi ya olamayacağı bir biçimde anlatmak ya da olduğundan pek çok ve pek az göstermektir.⁴²⁸

Küçük serçe koca kartalı yesin!

(Tarih, s. 11)

mısraında “serçenin” “kartalı” yemesinden bahsedilmiş, gerçekte ise böyle bir şey mümkün değildir.

Nur yağmuru... Artık uzaklar yakın...

(Doğum, s. 17)

⁴²⁷ Dilçin, a.g.e. , s. 452.

⁴²⁸ Dilçin, a.g.e. , s. 447.

mısraında da “nur yağmuru” kelime grubuyla bir olay gerçeğinden fazlasıyla abartılarak ifade edilmiştir.

Gözlerinde göğü tutan bir ışık.

(Sütnine, s. 23)

mısraında “gözlere” göğü tutma ışığı vasfı verilmiştir. Gerçekte ise gözün göğü tutacak ışığı yansıtması mümkün değildir.

Öyle yakın ki, ay tutulur elle,

(Bâdiye, s. 24)

mısraında “ayın” elle tutulabileceğinden bahsedilmiştir, fakat gerçek hayatta böyle bir şey mümkün değildir.

Bütün Mekke sanki denizdi,

(Büyük Baba ve Amca, s. 33)

mısraında da olaylar gerçeğinden uzaklaşarak abartı yoluna gidilmiştir.

Şarap seli, şehrin sokaklarında...

(Yasaklar, s. 81)

Burada da yine bir olay abartılarak gerçeğinden çok fazla gösterilmek suretiyle mübalağa yapılmıştır.

2. 2. 1. 10. Nida

Şairin çok duygulanması ve heyecanlanması sonucunu doğuran olayları ve varlıkları göz önüne getirip “ey, hey” gibi ünlemlerle onlara seslenmesidir.⁴²⁹

Ey Cebrâil, etme gel!

(Berzah, s. 57)

mısraında “ey Cebrâil” derken nida yapılmıştır.

Ey örtüler altında titreyen Peygamber, kalk!

(Resul, s. 59)

mısraında “ey örtüler” derken nida yapılmıştır.

Ver sırrını, ey kâinat!

(Fikir, s. 48)

mısraında da “ey kâinat” derken nida yapılmıştır.

Ey sema, mavi mendil!

(Hirâ Dağı, s. 51)

⁴²⁹ Dilçin, a.g.e. , s. 453.

Burada da “ey sema” derken nida yapılmıştır.

2. 2. 1. 11. Tevriye

İki ya da ikiden artık anlamı olan bir sözcüğü bir dize ya da beyit içinde yakın anlamını söyleyip uzak anlamını kastedmektir.⁴³⁰

İbrahim Resule varan boy...

(Mukaddes Şekil, s. 104)

mısranda “boy” kelimesinin yakın anlamı söylenip uzak anlamı kastedilerek tevriye yapılmıştır.

2. 2. 1. 12. Telmih

Söz arasında herkesçe bilinen geçmişteki bir olaya, ünlü bir kişiye bir inanca ya da yaygın bir atasözüne işaret etmek, onu anımsatmaktır.⁴³¹

Putlar devrildi o gün,

Toprağa battı göller.

Bir alamet her işde...

(Zaman, s. 13)

Hız Muhammed’in doğumu sırasında meydana gelen; Taberiye gölünün batması, ateşe tapanların bin yıldır yanan ateşlerinin sönmesi, Kisra sarayındaki on iki burcun yıkılması, Kâbe’deki putların devrilmesi⁴³² gibi olağanüstü olaylara telmih vardır. Yine burada mübalağa sanatı vardır. Batan bir göldür, fakat sanki göllerin hepsi batmış gibi durum abartılmıştır.

Mekke’de bir hanedir;

Orada gaye, evet,

Gayelerin gayesi...

(Zaman, s. 13)

Kıtada gayelerin gayesi denilerek “Lev-lâke lev-lâk le-mâ-Halatü’l-eflâk”⁴³³ telmih yapılmıştır.

⁴³⁰ Dilçin, a.g.e. , s. 427.

⁴³¹ Dilçin, a.g.e. , s. 461.

⁴³² Kısakürek, a.g.e. , s. 69-70.

⁴³³ Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik sözlük)*, Enderun Kitapevi, İstanbul 1992, s. 113; Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yay. , İstanbul 1991, s.

Diyor ki: "Çekmedim tek lâhza sancı;

Birden bir sesleniş duydum, yakıcı:

(Doğum, s. 16)

Burada Hz. Muhammed'in doğumu sırasında yaşanan olağan üstü olaylara telmih yapılmıştır. Bu olaylar şöyledir: İbn-i Abbas diliyle Âmine Hatun: "*Gebeliğimin altıncı ayı geçmişti. Bir rüya gördüm Esrarlı bir kimse yanıma gelip dedi: "Ya Âmine sen Âlemlerin Hayrına gebesin! Doğurunca ismini (M.....)koy ve hâlini kimseye açma!" Derken doğum zamanı geldi. Abdülmuttalip Kâbe'yi tavafa gitmişti. Ben evde yalnızdım Birden kulağıma müthüş bie sadâ çarptı. Anlatılmaz bir sesleniş... Korkudan kalakaldım. O anda bir ak kuş peydahlanıp kanadıyla arkamı sığadı. İçimde korku diye bir şey kalmadı. Yanıma bir göz attım. Beyaz bir kâse içinde şerbet uzattılar, alıp içtim. Şerbeti içer içmez bir ışık çağlayanı içine düştüm. İşte o ân... Baktım, Abd-i Menaf kızlarına benzer kadınlar etrafımda dolanıyor. Her biri hurma ağacı boylu, hurî güzeli... Hayretler içinde kaldım. "Yarâb, bunlar da kim?" diye Allah'a yalvardım.*"⁴³⁴

Bitkindi merkep,

Sütsüzdü deve.

O geldi eve,

Canlandılar hep.

(Bâdiye, s. 25)

Burada Hz. Muhammed'in süt annesi Halime'nin yanındayken yaşadığı oğlan üstü olaylara telmih vardır. Halîme'nin ağzından şöyle anlatılır: "*İşe yaramaz, cansız bir merkebimiz vardı. Sütsüz ve kavruk, bir de dişi devemiz. Allah'ın Resûlü aramıza girince devenin memeleri süt doldu. Sağa sağa bitiremez olduk. Kocam hayretler içinde: "Halîme diyordu; getirdiğin yetim ne uğurluymuş! İçimize girer girmez bereket yağmaya başladı." Kocam haklıydı Tez zamanda davarlarımız türedi, bolluk bizi her yandan kuşattı.*"⁴³⁵

307-308; Not: Hadis bilginleri (Sagâni başta olmak üzere) bu sözü uydurma hadisler arasında gösterirler, lafız itibarıyla böyle bir kudsî hadis olmadığını savunurlar.

⁴³⁴ Kısakürek, a.g.e. , s. 65.

⁴³⁵ Kısakürek, a.g.e. s. 73; Mahir İz, Ahmed Cevdet Paşa Peygamber Efendimiz (S.A),Med Yay. , İstanbul 1982, s. 34.

*İbrahim Resulden kalma değeri;
Ama her şey gibi değişmiş yeri.*

(Hacer-Ül-Esvet, s. 44)

Beyitte Hz. İbrahim'im Kâbe'yi inşa etme olayına telmih yapılmıştır. Şöyle anlatılır: *Allah, Mekke'de İsmail ile Kâbe'yi bina etmeleri için İbrahim Peygamber'e emretti ve yerini birdirdi. Orada esasen Allah (Beyt-ül-mâmur)u cihana getirmişti Âdem Peygamber yılda bir kere Serndip dağından gelip onu ziyaret ederdi. Nuh Peygamber zamanında tufan geldiği esnada (Beyt-ül-mâmur) dördüncü kat göğe çekilmiş ve yeri boş kalmıştı. İbrahim oğlu İsmail ile Kâbe'yi bina eder ve şöyle duada bulunur: “ (Bizim zürriyetimizden bir ümmet getir ki Müslüman olanlardan ve emirlerine itaat edenlerden olsun. Ve benim neslimden bir Peygamber gönder: onlara senin kitabını ve hikmetini öğretsin ve onları günahattan temizleyip pâketsin; cehaletten kurtarsın)*⁴³⁶

Sessiz, beklediler... İlk gelen O'ydu.

Karataşı bir bez üstüne kodu:

(Hacer-Ül-Esvet, s. 45)

Burada Hz. Muhammed'in Karataş'ın yerine koyulmasında yaptığı hakemkiğe telmih vardır. Olay şöyle anlatılır: Arap kabileleri arasında yerinden oynayan Hacer-ül Esvet'i yani Karataş'ı yerine koyma hususunda tartışma çıkar. Sonrasında bir karar varılır ve güvenli, dürüst birini hakem tayin etmek isterler. Hz. Muhammed de bu taşın yerine konulmasında bu kabilelere öncülük eder. Taş bir örtüye konularak beraberce kaldırılıp yerine konulur.⁴³⁷

O'nu sevin diyor; O'na güvenin!

Süvarisi, kızıl tüylü devenin...

(Ukâz Çarşısı, s. 47)

Burada kızıl tüylü devenin süvarisi derken bu devenin sahibi Kuss Bin Saide telmih yapılıyor. Kuss Bin Saide şöyle anlatılır: Yâd kabîlesinin yücüsü Kuss Bin Saide, belki yüz yaşına basmak üzere, belki yüz yaşını aşkın bir ihtiyar...⁴³⁸ Kuss Bin Saide

⁴³⁶ Agâh Sırrı Levend, *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1984, s. 11.

⁴³⁷ Kısakürek, a.g.e. , s. 117,120-121.

⁴³⁸ Kısakürek, a.g.e. , s. 123.

Ukâz çarşısında yaptığı konuşmalarda gelecek olan Peygamber Hz. Muhammed'in hikmetlerini anlatmıştır.

*Mekke'de bir çarşı, Ukâz Çarşısı;
Çarşı ki, nereden baksan karşısı...*

(Ukâz Çarşısı, s. 46)

Burada Ukâz Çarşısına telmih yapılmıştır. Bu çarşı her türlü alışverişin yapıldığı, güzel sözlerin okunduğu bir meydandır.⁴³⁹

*Kerdeş Ensar ile Muhacir;
Her ân çoğalmakta Nur tâbileri.
Ve alınlarında karamaz fecir;
Gözleri yaş, Suffa sahabileri...*

(Medine, s. 75)

kıtasında Hz. Muhammed'in Medine'ye hicretinden sonra yaşanan olaylardan birine telmih yapılmıştır Bu olay Çöle İnen Nur'da şöyle anlatılır: Medine'ye gelişlerinin beşinci ayında, Allah'ın Resûlü Medinelilerle Mekkeliler arasında doksan kişiyi kardeş ilan ettiler. Tam kardeşlik...⁴⁴⁰ Burada Ensar Medineliler, Muhacir de Mekkelilerdir.

*Mukaddes parmak göğe doğru... Ve ay iki şak;
Vurduğu granit kaya, külden daha yumuşak.*

(Mucize, s. 103)

Bu şiirin birinci mısraında şakk-ı kamer olayına telmih vardır bu olay şöyle anlatılır: Kureyş kabilesinden bazıları, mehtaplı bir gecede Hz. Muhammed'ten mucize isterler. O da parmağını aya uzatır ve ay iki parça olur.⁴⁴¹

İkinci mısrada ise Hz. Peygamber'in Hendek savaşı sırasında göstermiş olduğu mucizeye telmih yapılmıştır. Bu olay da şöyle anlatılır: Savaş için hendek kazılırken Müslümanların önüne büyük bir kaya çıkar, kaya çok ağırdır yerinden kaldırmaya

⁴³⁹ Kısakürek, a.g.e. , s. 63.

⁴⁴⁰ Kısakürek, a.g.e. , s. 277.

⁴⁴¹ Levend, a.g.e. , s. 134.

imkan yoktur, bu sırada Hz. Peygamber kazmasını kayaya vurur ve kaya tuzla buz olur.⁴⁴²

*Çukurlarda su kaynar, O'nun oku değince;
Yemek tükenmez olur, o "Bismillah" deyince;*

(Mucize, s. 103)

Burada da yine Hz. Peygamber'in bir diğer gazası olan Tebuk'te yaşananlara telmih yapılmıştır. Olay şöyledir: Tebuk savaşı sırasında susuzluktan bunalmış Müslümanlar kendilerini ırmağın kenarına atarlar, fakat su çok azdır. Bu sırada Hz. Peygamber suyun yanına gelir, sıya dokunur ve su bollaşır.⁴⁴³

Yine Müslümanların bir diğer önemli savaşı Hendek'te yaşanan mucize de şöyle anlatılır: Savaş sırasında yemeksiz kalınır, Cabir Hazretlerinin eşleri tarafından hazırlanan on, on beş kişilik yemeğin başına daha yemek yenmeden Hz. Peygamber geçer ve bu kadar yemekle binlerce kişi doyar.⁴⁴⁴

2. 2. 1. 13. İktibas

Söze anlamı pekiştirmek amacıyla ayet, hadîs ya da bunlardan parçalar almaktır.⁴⁴⁵

*Muhamedse, O öldü, yok dönmesine umut!
Allahsa... Evet Allah... Allah Hayy ve Lâyemut!*

(Allah Hayy ve Lâyemut, s. 133)

Burada "Hayy olan ve ölmeyen zata tevekkül et"⁴⁴⁶ şeklindeki Furkan Suresi'nin 58. ayeti iktibas edilmiştir.

2. 3. ŞİİRLERDE VEZİN

Diğer birçok hususlarda olduğu gibi vezin hususunda da Necip Fazıl, şiirlerinde çeşitlilik göstermiştir. Şiirlerinde 5'li, 6'lı, 7'li, 8'li, 9'lu, 11'li, 14'lü hece ölçülerini kullanmıştır. Bu vezinlerden bazılarını 4+3 duraklı, bazılarını 6+5 duraklı, bazılarını 7+7 duraklı bazılarını da duraksız ölçülerle yazmıştır. Eserde kullanılan hece ölçülerini ve duraklarını şöyle örneklendirelim:

⁴⁴² Kısakürek, a.g.e. ,s. 371.

⁴⁴³ Kısakürek, a.g.e. ,s. 444.

⁴⁴⁴ Kısakürek, a.g.e. ,s. 372.

⁴⁴⁵ Dilçin, a.g.e. , s. 465.

⁴⁴⁶ *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. , Ankara 2009, s. 364.

*Bindörtüüz şu kadar /sene evveldi;
Mekke'ye Yemen'den /bir düşman geldi.*

*Çil yavrularından çokluk /ordular,
Kâbe'yi yıkmaya /geliyordular. (Tarih s. 10)*

“Tarih” başlığı altında verilen bu levha kitabımızın 1. levhasıdır. Örnekte de görüleceği üzere mısralar 6+5 duraklı 11’li hece vezniyle yazılmıştır. Şiirin kalan diğer beyitleri de aynı ölçü ve duraklarla yazılmıştır.

Eserin ikinci levhası ise “Zaman” başlığı altında verilmiştir.

*O güne kadar zaman
Sarılan bir/makara
Sonra çözülen bir iplik*

*Yıldızlar gökte harman
Dünya yüzü / kapkara
Gölge gölge / gariplik*

(Zaman, s. 12)

bu levhada ise mısralarımız bazı mısraları 4+3 duraklı bazıları da duraksız 7’li hece vezniyle yazılmıştır.

*Mekke'de / bir hane
Bin evden / bir tane
Ne billûr / Kâşâne
Mekke'de / bir hane*

*Mekke'de / bir hane
Öyle ki,/ zamane
Gerçekler / efsane
Mekke'de / bir hane*

(Mekke'de Bir Hane, s. 14)

eserin üçüncü levhası ise “Mekke'de Bir Hane” başlığı altında hece geleneğinde farklı olarak, 3+3 duraklı 6’lı hece vezniyle yazılmıştır.

*Yok bile yokken / O vardı;
O bir nur... ki mutlak saffet
Âdem Allah'a / yalvardı;
O nur için beni affet.*

*Âdem'in alnında bir nur
Derken öbür Peygamber'de
Ayet ki, çıplak okunur;
Ne bir harf, ne zarf,/ ne perde.*

(Nur, s. 18)

“Nur” ise kitabımızın beşinci levhasıdır. Burada da mısralar gelenekten bir ölçüde ayrılarak, bazı mısraları 5+3 duraklı bazıları da duraksız 8’li hece vezniyle yazılmıştır.

*Bir gün de Halimenin / oğlu koştı çığlıklılı,
Anne anne gel, birkaç / adam, garip kılıklı*

*Süt kardeşimi alıp / bir sırta çıkardılar
Arka üstü, karnını / boydan boya yardılar.*

(Yarılan Göğüs, s. 28)

“Yarılan Göğüs” de kitabımızın onuncu levhasıdır. Bu levha da 7+7 duraklı 14’lü hece vezniyle yazılmıştır.

*Ümm-ü Eymen / O'na pek düşkün
Canım diyor; / ruhum, bir tanem
O da sensin / diyecek bir gün
Sensin benim / annem*

*Nur çocuğa / şimdi bakmakta
Büyük baba / Abdülmuttalip
Eşsiz tutmuş / O'nu oymakta
Nur soyunun / güneşi bilip.*

(Büyük Baba ve Amca, s. 32)

“Büyük Baba ve Amca” da kitabımızın on ikinci levhasıdır. Bu levha ise 4+5 duraklı 9’lu hece vezniyle yazılmıştır.

Yollara / revan

Koca bir / kervan

Binbir ayaklı

Bir tahtavaran

(Kervan, s. 34)

“Kervan” da kitabımızın on üçüncü levhasıdır. Burada ise bazı mısralar 3+2 duraklı, bazıları da duraksız 5’li hece vezniyle yazılmıştır.

Halimenin / kızı Şeyma;

Her ân O’na / sahrada eş,

Üstlerinde / dipsiz sema,

Başlarında / kızgın güneş

Yıllar geçmiş, / O serpilmiş,

Oyunlarla / yok ilgisi.

Tenhaları / kucak bilmiş;

İzbe kırlar / ve ikisi...

(Başında Bir Bulut, s. 26)

“Başında Bir Bulut” kitabımızın dokuzuncu levhasıdır. Bu levha da 4+4 duraklı 8’li hece vezniyle yazılmıştır.

Örneklerde görüleceği gibi Necip Fazıl tek bir ölçüye bağlı kalmayıp bir farklılık ve şiirde ahenk oluşturmaya gayret göstermiştir.

2.4. ŞİİRLERDE KAFİYE⁴⁴⁷

Necip Fazıl'ın eserlerinde görülen çeşitliliklerden bir diğeri de kafiye seçimindedir. *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*'da zengin ve tunç kafiyeler ağırlıklı olmak üzere tam, yarım, cinaslı kafiye çeşitlerini görmek mümkündür. Hatta sanatçı rediflere de yer vererek mısralarını daha ahenkli ve akıcı hale getirmeye çalışmıştır. Bu kafiye çeşitlerine örnek verecek olursak:

*Bindörtüüz şu kadar sene evveldi;
Mekke'ye Yemen'den bir düşman geldi.*

(Tarih, s. 10)

bu mısralarda “di”ler redif “el” tam kafiyedir..

*Mekke'de bir hane
Bin evden bir tane*

(Mekke'de Bir Hane, s. 14)

mısralarında ise “ane”ler zengin kafiye oluşturmuştur.

*Diyor ki “Çekmedim tek lâhza sancı
Birden bir sesleniş duydum, yakıcı:*

*Âmine, ne güzel hal oldu sana!
Gebesin, Varlığın Nuru İnsana!*

(Doğum, s. 16)

buradaki mısralarda ise “cı”lar tam kafiye oluşturmuşken, ikinci beyitteki “a”lar “san” lar da zengin kafiye oluşturmuştur.

*Yağmurdan temizdir orada insan
Ve yağmur suyundan berrak bir lisan*

(Badiye, s. 24)

yine bu mısralarda da “san” lar zengin kafiye oluşturmuştur.

*Halimenin kızı Şeyma;
Her ân O'na sahrada eş,*

⁴⁴⁷ Buradaki kafiye tanımları ve adlandırmaları günümüzdeki kafiyeyle ilgili açıklamalar esas alınarak, yapılmıştır. Çünkü öncesinde Halk edebiyatında yarım ve cinaslı kafiye mevcutken, zengin, tunç, tam kafiye çeşitlerinden hiç bahsedilmemiştir. Çünkü o zaman böyle bir kafiye çeşidi yoktu. Şimdi ise zengin kafiye, tunç kafiye gibi yeni kafiye türlerine sanatçılarımızın eserlerinde rastlamak pek mümkündür. Fakat bu kafiyeleri kim, ne zaman bulmuştur, neye göre bir adlandırma yapmıştır. Bu konu meçhuldür.

*Üstlerinde dipsiz sema,
Başlarında kızgın güneş.*

(Başında Bir Bulut, s. 26)

burada da “ma”lar tam kafiye, “eş”ler tunç kafiye oluşturmuştur.

*O ve asil amcası bir deve hörgücünde,
Yurtlarına döndüler, Nur-Çocuk onüçünde*

(Yıllar Boyunca, s. 38)

bu mısralarda da “ünde”ler redif “uç/uc” lar tam kafiye oluşturmuştur.

*Hep ard arda perdeler, ötenin ötesinde;
O’na göründü Melek, bu dünya perdesinde.*

“İkrâ” vahyin ilk oku;

“İkrâ”, bir emir oku!

(Nebî, s. 52)

burada ise “oku” lar ve “sinde”ler redif, “e” yarım kafiye oluşturmuştur.

*Doğmuştu öksüzüm, haber doğruydu;
Şahadet parmağı göğe doğruydu.*

(Doğum, s. 17)

bu mısralarda ise “ydu” redif, “doğru” kelimesi cinas oluşturmuştur.

2.5. ŞİİRLERDE İMLÂ

Bu bölümde Necip Fazıl’ın “*Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*” da sayıların yazımı, özel isimlerin yazımı, eklerin yazımı gibi imlâ özellikleri üzerinde durulacaktır. Ve bu sebeple de bugünkü imla kılavuzundan değil, 1970 yılına ait imla ve yazım kılavuzundan yararlanılacaktır.

Bindörtüüz şu kadar sene evveldi;

(Tarih, s. 10)

mısraında 1970 yılı kılavuzuna göre sayıların banka işlemleri haricinde ayrı yazılması gerektiği belirtilmektedir. Sanatçı ise bu eserindeki bütün sayıları bitişik göstermiştir.

Kâbeyi yıkmaya geliyordular.

(Tarih, s.10)

Mısraında görüleceği üzere bugünde geçerli olan 1970’de de geçerli olan kural ihmal edilmiştir. Bu kural özel isimlere gelen eklerin ayrılmasıdır. Burada Kâbe özel isimdir, bu sebeple “yi” eki Kâbe’yi şeklinde ayrı halde gösterilmelidir. Yine aynı şiirin;

Dediler: Kâbeye sahibi kefil!

(Tarih, s. 11)

mısraında da aynı durum söz konusudur.

Şam kervanı, amca Ebutalibin

(Rahip Bahiyya, s. 36)

burada da aynı durum söz konusudur. Özel isim Ebutalib’in şeklinde “in” ekinin ayrılması gerekirdi.

Bahiyyada sual cevap bahane,

(Rahip Bahiyya, s. 37)

mısraında da özel isimden “da” ekinin ayrılması gerekirdi.

Yurtlarına döndüler, Nur-Çocuk onüçünde...

(Yıllar Boyunca, s. 38)

mısraında ise yine ayrı yazılması gereken sayılar bitişik verilmiştir.

Yaşı onyediyedi... İkinci sefer... Yemen...

.....

Yaş yirmibir, önünde melekler belirmekte,

(Yıllar boyunca, s. 39)

mısralarında da aynı durum söz konusudur

Hadicenin evi Nura karagâh...

(Hadice-Tül-Kübra, s. 41)

bu mısraında ise Hadicenin derken “nin” eki ayrılmamış fakat bir sonraki mısraında ayrı yazılmıştır. Yine Nura derken sanatçı Nur ismini büyük harfle başlatmış özel isim olarak kullanmış, fakat bu isme gelen “a” ekini ayırmamıştır.

İbrahim Resulden kalma değeri;

(Hacer-Ül- Esvet, s. 44)

bu mısraında da aynı durum vardır Resulden derken “den” eki ayrılmamıştır.

Bina tamamlandı, Karataşta iş;

(Hacer-Ül- Esvet, s. 45)

yine burada da aynı durum söz konusudur.

Onyedi Ramazandı;

(Hirâ Dağı, s. 51)

mısraında onyedi sayısı bitişik yazılmıştır.

Geldi Melek, dilinde Haktan Resule buyruk:

(Resul, s. 59)

mısrada da görüleceği gibi özel isimlerden “tan” ve “e” eki ayrılmamıştır.

Sayı tam otuzdokuz...

(İlkler, s. 61)

burada da ayrı yazılması gereken sayı bitişik yazılmıştır.

Kureyşte tepki alay:

(Davet, s. 65)

burada da özel isme gelen “te” eki ayrılmamıştır.

Meydan... Kureyşe hitap: ”Şu karşı dağda düşman...

(Çile, s. 67)

mısraında da “e” eki ayrılmamıştır. Yine aynı şiirin ;

Bugün Habeşe, yarın Nurlu Beldeye hicret...

(Çile, s. 67)

mısraında da ayrı yazılması gereken “e” eki bitişik yazılmıştır.

Nerde yahudi, nerde İsrail oğlu?

(Yahudi, s. 82)

mısraında büyük yazılması gereken “yahudi” kelimesi küçük harfle yazılmıştır.

Yahudi, dölleşmesi, resule hiyanetin;

(Yahudi, s. 82)

mısraında da Resul kelimesi küçük harfle başlamış ve de bu özel isme gelen “e” eki ayrılmamıştır.

Ve hedefi, Ku’ânda, Haktan gelen lânetin.

(Yahudi, s. 82)

mısraında da “tan” eki özel isme bitişik yazılmıştır. Aynı şiirin şu mısralarında da benzer imla özellikleri görülmektedir.

Medinede kuruldu, onunla münafıklık;

.....
Sürüldü Medineden, bakamadan ardına.

.....
Derken Nadr Oğulları... Resule karşı hile;

.....
Küfrü İslâma karşı hizip hizip kışkırttı.

.....
Mekkeye haber saldı: Çabucak birleşelim!

.....
Bu, gelişen İslâmı toslamaya son fırsat!

.....
Ve hizipler toplanıp Medineye yürüdü.

(Yahudi, s. 83)

İçten dışa bakıyor artık İslâmda çevre.

.....
İlk davranış Mekkeye barış tavrıyla sefer.

.....
Buyruldu: "Yalnız tavaf, sonra dönüş Kâbeden.

.....
Küfür dışı her işde size İslâmdan izin!

.....
Kureyşi korku aldı, salıverildi Osman...

(Büyük Fethe Doğru, s. 86-87)

bu şiirdeki mısralarda da özel isimlere gelen eklerin ayrılmadığı açık bir şekilde görülebilmektedir.

Hicazda Yahudilik

.....
En büyük Peygamberin

(Hayber, s. 89)

buradaki mısralarda aynı imla özellikleri devam etmektedir.

Şimdi göz

Mûtede

Ve son söz

Ötede...

(Derken, s. 91)

burada da “de” ayrı olması gereken ek bitişik gösterilmiştir.

Ebû Süfyanda çığlık:

.....

Ve Abbasda karşılık

.....

Kureyşe rahmet ve af...

(Mekke Eteklerinde, s. 95)

bu mısralarda da benzer imla özellikleri görülebilmektedir.

İçlerinde Hamzanın katili korkunç Vahşi,

Bir de Hind, ciğerini yiyen kadın, Hamzanın

Tütmekte Kâbeden, ruhu ezanın...

.....

.....

İnsanlığı resulden gayrı kimse güdemez.

.....

Resullerin Resulü, elinde bir ince dal,

.....

Üçyüzaltmış put şimdi yerde...

(Büyük Feth, s. 96-97)

.

Allah Resulüne çevre, Medine.

(Medine, s. 74)

mısranda Resul kelimesinde ayrı yazılması gereken iyelik eki bitişik yazılmıştır.

Çekilsin İslâmın kılıcı artık!..

(Medine, s. 75)

burada da İslâm kelimesine gelen “ın” ekinin bitişik yazılmıştır.

Bedirde öğrenildi, gerçek soydaşlık neymiş?..

(Bedir, s. 77)

mısraında da Bedir kelimesine gelen “de” ekinin bitişik yazıldığı görülmektedir.

Mağrur safları küfrün, Bedirde tuz-buz oldu.

(Bedir, s. 77)

burada da aynı durum söz konusudur.

Ne vahşet, lûtfunu tepmek Rabbinin;

((Yasaklar, s. 81)

mısraında da ayrı yazılması gereken “nin “ekinini bitişik yazıldığı görülmektedir.

Güc İslâma geçti büyük oranda.

(Huneyn, Tâif ve Tebük, s. 98)

mısraında ayrı olması gereken “a” ekinin bitişik yazıldığı görülmektedir.

İslâmın elini, elindeyse bük!

(Huneyn, Tâif ve Tebük, s. 98)

mısraında ayrı olması gereken “ın” ekinin bitişik yazıldığı görülmektedir.

Bu gurur edası Resule giran.

(Huneyn, Tâif ve Tebük, s. 98)

mısraında ayrı olması gereken “e” eki bitişik yazılmıştır.

Hikmet ki, Huneynde belirdi bir ân.

(Huneyn, Tâif ve Tebük, s. 98)

mısraında ayrı olması gereken “de” eki bitişik yazılmıştır.

Kureyşe hadd üstü pay, ganimetten.

(Huneyn, Tâif ve Tebük, s. 99)

mısraında ayrı olması gereken “e” eki bitişik yazılmıştır.

En büyük Sahabîde inanmanın usulü:

(Mucize, s. 103)

mısraında ayrı olması gereken “de” eki bitişik yazılmıştır.

İbrahim Resule varan boy...

(Mukaddes Şekil, s. 104)

mısraında ayrı olması gereken “e” ekinin bitişik yazıldığı görülmektedir.

Müslümanda O'na bir anlık bakış;

(Sahabî, s. 108)

mısraında ayrı olması gereken “da” eki yazılmıştır.

Hakta, aşkta, şevkte hepsi dîvane.

(Sahabî, s. 109)

Burada ise “ta” eki bitişik yazılmıştır.

Ayrıca eserdeki 16. levha olan “Hadice-Tül- Kübra” ve 32. levha olan “Mağra” başlıklarının yazımında da imla özellikleri değişiklik göstermiştir.

Sonuç olarak denilebilir ki Necip Fazıl, imla hususunda da belli bir kurala bağlı kalmamıştır. Özellikle de özel isimlere gelen eklerin bitişik yazılması ve bazı özel isimlerin küçük harflerle başlatılması hususları dikkat çekmektedir. Sanatçının bu eserinde gösterdiği bu imla özelliklerinin benzerini *Çöle İnen Nur*’da da kısmen görmek mümkündür. Bu sebeptendir ki Necip Fazıl’ın bu imla özelliklerini bilerek yaptığı söylenebilir.

2.6. GERÇEK OLAYLARA BAĞLILIĞI*

Necip Fazıl’ın, Hz. Peygamberin hayatına dair yazdığı 63 levhayı ele aldığımızda şu noktaları görmekteyiz:

Eserde yer alan levhalardan (*Tarih, Zaman, Mekke’de Bir Hane, Nur, Kervan, Kâbe, İlkler, Ömer Müslüman, Ekber Cihad, O Huzur, Sahabî, Zevceler ve Abâ Ehli, Kur’an ve Hadîs*, başlıkları ve de 114-127 sayfalardaki hadîsler) doğrudan Hz. Peygamberin hayatıyla ilgili değildir. Çünkü sanatçı bu başlıklar altında Hz. Peygamberin hayatının safhasından başka ağırlıklı olarak tasvir yapmış, 114-127 sayfalarda 101 Hadis’ten alıntılar yapmıştır.

(*Doğum, O Sabah, Sütüne, Bâdiye, Başında Bir Bulut, Yarılan Göğüs, Annenin Ölümü, Büyük Baba ve Amca, Rahip Bahiyra, Yıllar Boyunca, Hacer-ül-Esvet, Hirâ Dağı, Nebî, Korku, Berzah, Resul, Davet, Çile, Mirâc, Hicret, Mağra, Medine, Bedir, Uhut, Yasaklar, Yahudi, Ahzap, yahut Hendek, Büyük Fethe Doğru, Hayber, Mûte, Mekke Eteklerinde, Veda Haccı, O Gün, Allah Hayy ve Lâyemut*) başlıkları altında ise doğrudan Hz. Peygamberin hayatını anlatan olayları ele almıştır.

* Bu bölümdeki kronoloji Diyanet Yayınları İslâm Ansiklopedi’si, “Muhammed maddesi”, Mustafa Uzun, C. 30 yarılanılarak verilmiştir.

Şiirlere genel olarak bakıldığında, Necip Fazıl'ın, Hz. Peygamber'in hayatına dair bütün olayları, *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*'ın içine yerleştiremediği görülür. Yani sanatçı bu eseriyle 63 levha altında Hz. Peygamberin 63 yaşına kadar ki yaşamına dair her olayı bu esere almamıştır. Fakat bu 63 yıl içindeki bir yıl içinde sadece bir olay yaşanmamıştır. Hz. Peygamber'in doğumu 569 yılından, ölümü 632 yılına kadar ki yaşamında nerdeyse her yılda üçten dörtten fazla bir olay yaşanmıştır. Bu olaylardan şu örnekleri verecek olursak;

569 yılında ;

Hz. Muhammed'in doğumu (Hicretten Önce 12 Rebiülevvel 53/17 Haziran 569 Pazartesi veya Hicretten önce 9 Rebiülevvel 51/20 Nisan 571 Pazartesi).

Sütannesi Halîme'ye verilmesi.

574 yılında;

Sütannesi tarafından Mekke'ye getirilerek annesi Âmine'ye teslim edilmesi.

575 yılında;

Annesi Âmine'nin Ebve'da vefatı üzerine dadısı Ümmü Eymen tarafından Mekke'ye getirilip dedesi Abdülmuttalib'e teslim edilmesi.

577 yılında;

Dedesi Abdülmuttalib'in vefatıyla amcası amcasu Ebu Tâlib'e emanet edilmesi.

578 yılında;

Amcası Ebu Talib ile yaptığı Surüye seyahati.

589 yılında;

(?)Ficâr savaşına katılması.

(?)Hilfû'll-i fudül Antlaşması'na katılması

594 yılında;

Hz. Hatice'ye ait ticaret kervanının başında Busrâ şehrine gitmesi.

Hz. Hatice ile evlenmesi.

605 yılında;

Kureyş'in Kâbe'yi tamiri sırasında Hacerülesved'in yerine konulması hususunda hakemlik yapması.

610 yılında;

Hirâ mağarasında ilk vahyi alması; Alak Sûresi'nin ilk beş ayetininin nüzülü.

613 yılında;

Açık davetle emrolunması üzerine yakın akrabasını İslâm'a davet etmesi.

614 yılında;

Müşriklerin zayıf Müslimanlara eziyet etmeye başlaması.

615 yılında;

Habeşistan'a ilk hicret.

616 yılında;

Habeşistan'a ikinci hicret.

Hiz. Hamza'nın Müslüman olması.

Hiz. Ömer'in Müslüman olması; Hiz. Peygamber'in ve Müslümanların Dârülerkam'dan çıkması

Haşimoğulları ve Muttaliboğulları'nın Hiz. Peygamber'i korumak amacıyla Ebû Talib mahallesinde toplanması ve müşriklerin bunlara karşı sosyal ve ekonomik boykot uygulamaya başlanması.

619 yılında;

Boykotun sona ermesi.

620 yılında;

Ebû Talib'in ve Hiz. Hatice'nin vefatı (hüzün yılı) .

Hiz. Peygamber'in Sevde bint Zem'a ile evlenmesi (Ramazan).

Zeyd b. Harise ile Tâif'e gitmesi ve Mut'im b. Adi'nin himayesinde Mekke'ye dönmesi (Şevval)

Hac mevsiminde Medineli Hazrec kabilesinden bir grubun Akabe'de Hiz. Peygamber'le görüşüp Müslüman olması.

621 yılında;

İşrâ ve mirâc hadisesi, beş vakit namazın farz kılınması.

Birinci Akabe Biatı ve Hiz. Peygamber'in İslâmiyet'i öğretmesi için Mus'ab b. Umeyr'i Medine'ye göndermesi.

622 yılında;

İkinci Akabe Biatı.

1/622 yılında;

Müslümanların İkinci Akabe Biatı'ndan sonra Medine'ye hicret etmeye başlaması.

Müşriklerin Dârünnedve’de toplanıp Hz. Peygamber’i öldürmeye karar vermesi.

Hz. Peygamber’in Ebû Bekir’le birlikte hicreti ve sevr mağarasına sığınmaları.

Sevr mağarasından Medine’ye doğru yola çıkmaları.

Kubâ’ya varış.

Kubâ Mescidi’nin inşası.

Hz. Peygamber’in Kuba’dan ayrılması ve Rânûna vadisinde ilk Cuma namazını kıldırması, aynı gün Medine’ye ulaşması ve Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin evine yerleşmesi.

Mescid-i Nebevî’nin inşasına başlanması.

Ezanın teşrii.

1/623 yılında;

Muhacirlerle ensar arasında kardeşlik tesis edilmesi.

Medine vesikasının tanzimi ve Medine haremının sınırlarının tesbiti.

Savaşa izin verilmesi.

Hz. Hamza’nın İs (Sîfûlbahr) Seriyyesi.

Mescid-i Nebevî’nin inşasının tamamlanması.

Ubeyde b. Harise’in Râbiğ’in Seriyyesi.

Sa’d b. Ebû Vakkas’ın Harrâr Seriyyesi.

Medine’de çarşı ve Pazar yeri kurulması.

Mescid-i Nebevî’de Suffe’nin teşekkülü.

2/623 yılında;

Hz. Peygamber’in âşûrâ orucunu tutması ve Müslümanlara da tavsiye etmesi.

Ebvâ (Veddan) Gazvesi.

Buvât Gazvesi.

İlk Bedir (Sefevan) Gazvesi.

Uşeyre (Zül’uşeyre) Gazvesi.

2/624 yılında;

Abdullah b. Cahş’ın kumandasındaki Batn-i Aksa’dan Mekke’deki Mescid-i Harâm’a (Kâbe) çevrilmesi.

Orucun farz kılınması.

Teravîh namazının kılınmaya başlanması.

Bedir Gazvesi.

Enfâl sûresinin nâzil olması.

Hz. Peygamber'in kızı Rukiyye'nin vefatı.

Fıtır sadakasının (fiter) emredilmesi.

İlk ramazan bayramı.

Hz. Peygamber'in Hz. Âişe ile evlenmesi.

Karkaratülkküdr Gazvesi.

Gâlib b. Abdullah Seriyyesi.

Benî Kaynuka Gazvesi.

Hz. Ali ile Fatıma'nın evlenmesi.

Sevîk Gazvesi.

İlk kurban bayramı.

Muhacirlerden Osman b. Ma'ûn'un vefatı üzerine, Cennetü'l baki'nin mezarlık için tahsis edilmesi.

Zekatın farz kılınması.

3/624 yılında;

Hz. Osman'ın Resûl-i Ekrem'in kızı Ümmü Külsüm ile evlenmesi.

Kâ'b b. Eşref'in öldürülmesi.

Zûemer (Gatafân) Gazvesi.

Bahran (Benî Süleym) Gazvesi.

Karede Seriyysi.

3/625 yılında;

Hz. Peygamber'in Hafsa ile evlenmesi.

Hz. Hasan'ın doğumu.

Hz. Peygamber'in Zeynep bint Huzeyme ile evlenmesi.

Uhud Gazvesi.

Hamrâülesed Gazvesi.

4/624 yılında;

Katan Seriyyesi.

Abdullah b. Üneys el-Cihenî Seriyyesi.

Recî' Vak'ası.

Bi'rîmaûne Seriyyesi.

Amr b. Ümeyye Seriyyesi.

Benî Nadîr Gazvesi.

İçkinin haram kılınması.

Hz. Peygamber'in hanımı Zeyneb bint Huzeyme'nin vefatı.

4/626 yılında;

Benî Abs heyetinin Medine'ye gelip Müslüman olması.

Hz. Hüseyin'in doğumu.

Hz. Peygamber'in Ümmü Seleme ile evlenmesi.

Bedrülmev'id Gazvesi.

Hz. Ali'nin annesi Fatıma bint Esed'in vefatı.

5/626 yılında;

Zâtürrikâ Gazvesi ve korku namazı.

Dûmetülcendel Gazvesi.

Medine'de ay tutulmasının gözlenmesi ve Hz. Peygamber'in husûf namazı kıldırması.

Müslüman olan 400 kişilik Müzeyne heyetinin Medine'ye gelmesi ve muhacir olarak Medine'ye yerleşmelerine izin verilmesi.

5/627 yılında;

Benî Mustalik (Müresi) Gzvesi.

İfk Hadisesi.

Hz. Peygamber'in Cüveyriye bint Hâris ile evlenmesi.

Medine'de nüfus sayımı yapılması.

Hendek (Ahzâb) Gazvesi.

Hz. Peygamber'in Zeyneb bint Cahş ile evlenmesi ve evlat edinmenin hükmüyle ilgili âyetlerin (el- Ahzâb 33\5) nâzil olması.

Benî Kurayza Gazvesi.

Abdullah b. Atîk Seriyyesi.

Hz. Peygamber'in Reyhane bint Şem'un'u câriye (veya eş) olarak alması.

5/627 yılında;

Kuratâ Seriyyesi.

Benî Lihyân Gazvesi.

Gamre (Gamr) Seriyyesi.

Gâbe (Zûkared) Gazvesi.

Muhammed b. Mesleme'nin 1. Zülkassa Seriyyesi.

Zeyd b. Hârise'nin Cemûm Seriyyesi.

Zeyd b.Îs Seriyyesi.

Zeyd b. Hârise'nin Tarîf Seriyyesi.

Zeyd b. Hârise'nin Vâdilkurâ Seriyyesi.

6/628 yılında;

Hz. Peygamber'i Abdurrahman b. Avf'ı Dûmetülcendel'e göndermesi.

Zeyd b. Harise'nin Meyden Seriyyesi.

Hz. Ali'nin Fedek Seriyyesi.

Zeyd b. Harise'nin Meyden Seriyyesi.

Abdullah b. Revâha'nın Hayber'e keşif amaçlı seriyyesi.

Medine'de kuraklık yaşanması ve Hz. Pegamber'in yağmur duası yapması.

Kürz b. Câbir el-Fihri'nin Benî Ureyne (Becile) Seriyyesi.

Abdullah b. Revâha'nın Useyr b. Zârim Seriyyesi.

Güneş tutulması ve Hz. Paygamber'in kûsûf namazı kılması.

Umre seferi.

Hz. Peygamber'in annesi Âmine'nin Ebva'daki kabrini ziyaret etmesi.

Hudeybiye'de Kureyş'e elçi olarak gönderilen Hz. Osman'ın Mekke'de alıknulması üzerine Bey'atürriydân'ın yapılması.

Hudeybiye Antlaşması.

Feth Sûres'nin nazil olması.

Benî Huzâa, Benî Eslem ve Benî Huşenî heyetinin Medine'ye gelip Müslüman olması.

7/628 yılında;

Hz. Peygamber'in, Bizans ve Sâsâni imparatorları başta olmak üzere civar ülke yönetilerine ve kabile reislerine elçiler ve İslâm'a davet mektupları göndermesi.

Habeş Necâşisi Ashame'nin Müslüman olması.

Mısır mukavkısının çeşitli hediyelerle birlikte Mariye'nin Hz. Peygamber'e göndermesi.

Ebü'l Âs'ın Müslüman olup Hz. Peygamber'in kızı Zeyneb ile yeniden evlenmesi.

Zeyd b. Hârise'nin Hismâ (Benî Cüzâmi) Seriyyesi.

Hayber Seferi.

Zeyneb bint Harise'in Hz. Peygamber'i zehirleme teşebbüsü.

Hz. Peygamber'in Safiye bint Huvey ile evlenmesi.

Benî Eş'ar'dan bir heyetin Hayber'de Hz. Peygamber'e gelip biat etmesi.

Hz. Peygamber'in sütannesî Süveybe'nin vefatı.

Yemen valisi Bâzân'ın Müslüman olması.

Vadilkurâ Gazvesi.

Teymâ Yahudileriyle antlaşma yapılması.

Hz. Ömer'in Türebe Seriyyesi.

Hz. Ebu Bekir'in Necid Seriyyesi.

Beşir b. Sa'd'ın Fedek Seriyyesi.

7/629 yılında;

Gâlib b. Abdullah'ın Meyfaa Seriyyesi.

Beşir b. Sa'd'ın Fedek Seriyyesi.

8/629 yılında;

Hâlid b. Velid Amr b. Âs'ın ve Osman b. Talha'nın Müslüman olması.

Gâlib b. Abdullah'ın Kedid Seriyyesi.

Gâlib b. Abdullah'ın Mürre Seriyyesi.

Hz. Peygamber'in kızı Zeyneb'in vefatı.

Kâ'b b. Umeyr'in Zâtüatlah Seriyyesi.

Şûca b. Vehb'in Siy Seriyyesi.

Mûte Savaşı.

Amr b. As'ın Zatüsselâsil Seriyyesi.

Ebû Ubeyde b. Cerrah'ın Sifûlbahr Seriyyesi.

Ebû Katade'nin Hadıra Seriyyesi.

Benî Süleym ve Benî Gufâr kabilelerinin Müslüman olması ve Hahlid b. Velid kumandasında Mekke fethine katılması.

8/630 yılında;

Batn-ı idam Seriyyesi.

Hz. Peygamber'in Mekke fethi için yola çıkması.

Mekke'nin fethi.

Benî Mahzûm kabilesinin Müslüman olması.

Hişâm b. As'ın Yelemem tarafına Halid b. Said'in Urene tarafına, Halid b. Velid'in Nahle'deki Uzza putunu, Amr As'ın Benî Hüzeyl'in Ruhat'taki Süva putunu yıkmaya gönderilmesi.

Huneyn Gazvesi.

Halid b. Velid'in Benî Cezime'yi İslâm'a davet seriyyesi.

Tâif Gazvesi.

Hz. Peygamber'in Ci'râne'de Hunenyn ganimetlerini taksim etmesi.

Hz. Peygamber'in yanlarından ayrıldıktan sonra ilk defa süt kız kardeşi Şeyma ile görüşmesi.

Hz. Peygamber'in umre yapması.

Muhâcir b. Ebû Ümeyye'nin San'a Seriyyesi.

Ziyâd b. Lebid'in Hadramut Seriyyesi.

Kays b. Sa'd b. Ubâde'nin Sudâ Seriyyesi kumandanı olarak tayini ve bu kabileden bir heyetin Medine'ye gelip Müslümanlığı kabul etmesi üzerine seriyeden vazgeçilmesi.

Amr b. As'ın Uman yöneticileri Ceyfer ve Abd b. Cülendâ kardeşlere elçi olarak gönderilmesi.

Alâ b. Hadrami'nin Ebû Hüreyre ile birlikte Bahreyn yöneticisi Münzir b. Sâvâ'ya elçi olarak gönderilmesi.

Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in doğumu.

Benî Sa'lebe, Benî Sudâ, Benî Bâhile, Benî Sümale, Benî Cerm, Ehâbiş, Benî Ak ve Benî Hüzeyl heyetlerinin Medine'ye gelip Müslüman olması.

9/630;

Hz. Peygamber'in bazı şehir ve kabilelere zekat amilleri göndermesi.

Abbad b. Bişr'in Benî Süleym ve Benî Müzeyne'ye, Rafi b. Mekis el-Cühenî'nin Benî Cüheyne'ye, Dahhak b. Süfyan el-Kilâbî'nin Benî Kilab'a, Büsr b. Süfyân el-Kâ'bi'nin Benî Kab'a, İbnü'l-Lütbiyye el-Ezdi'nin Benî Zübyân'a, Malik b. Nüveyre'nin Benî Hanzele b. Malik'e, Amr b. As'ın Fezare'ye, Velid b. Ukbe'nin Benî Müstalik'a zekat toplamak için gönderilmesi.

Uveyne b. Hısn Benî Temim Seriyyesi ve Benî Temim nin Medine'ye gelip Müslüman olması.

Benî Esed'den bir heyetin Medine'ye gelip Müslüman olması.

Benî Uzre'den bir heyetin Medine'ye gelip Müslüman olması.

Kutbe b. Âmr'in Benî Has'am (Tebâle) Seriyyesi.

Kuratâ Seriyyesi.

Alkame b. Mücezziz kumandasında ilk deniz seferinin düzenlenmesi.

Hız. Ali'nin Tay kabilesinin putu Fûls'ü tahrip etmesi.

Ukkâşe b. Mihsan'ın Benî Belî Uzre'ye karşı Cinâb Seriyyesi.

Hız. Peygamber'in Hebeş Necâşisi Ashame'nin vefatını haber verip gıyabı cenaze namazını kıldırması.

Îlâ ve tahyir hadisesi.

Hâlid b. Velid'in Dûmetülcendel reisi ükeydir b. Abdülmelik'e karşı seriyyesi ve Hız. Peygamber'in Ükeydir ile antlaşma yapması.

Cerbâ, Ezruh, Maknâ Eyle (Akabe) ve Tebük halkının tesilen heyetlerin Hız. Peygamber'e gelip barış yapması.

Hız. Peygamber'in, Tebük'ten Dihye b. Halife'yi Bizans imparatoru Herakleios'a ikinci defa İslâm'a davet mektubuyla göndermesi.

Hız. Peygamber'in kızı Ümmü Külsum'ün vefatı.

Benî Ukayl, Benî Kelb, Benî Kilâb, Benî Tüçûb, Benî Gatafân, Benî Hnzale b. Malik, Benî Kudâa, Belî ve Benî Behrâ'dan heyetlerin Medine'ye gelip Müslüman olması.

Hristiyan Benî Tağlib'in Medine'ye gelip antlaşma yapması.

Kâ'b b. Züheyr'in Müslüman olması ve Hız. Peygamber'in hırkasını ona hediye etmesi.

Benî Sa'd b. Bekir kabilesinin Dımâm b. Sa'lebe'yi elçi olarak Medine'ye göndermesi ve Müslüman olması.

Benî Cüzâm heyetinin Medine'ye gelip Müslüman olması.

Hız. Peygamber'in münafıklara ait mescid-i Dırâr'ı yıktırması.

Himyer krallarının İslâm'a davet edilmesi ve Müslümanlığı benimsemeleri.

Benî Hemdân, Benî Fezare, Benî Mürre ve Taif'teki Benî Sakif'ten heyetlerin Medine'ye gelip Müslüman olması.

Hız. Peygamber'in Ebû Sufyan il Mugire b. Şu'be'yi Lât putunu kırmaya göndermesi.

9/631;

Münafıkların reisi Abdullah b. Übeyy'in ölümü.

Haccın farz kılınması.

Hız. Ebebekir'in emir-i hac tayin edilmesi.

Tevbe Suresi'nin hükümlerini bildirmek üzere Hız. Ali'nin Mekke'ye gönderilmesi.

Benî Sa'dü Hüzeym'den bir heyetin Medine'ye gelip Müslüman olması.

Necran hristiyanlarından bir heyetin Medine'ye gelmesi ve Hz. Peygamber'le mibâhele yapmayı reddedip antlaşmaya varması.

10\631;

Hâlid b. Velid'in Necran seriyyesi ve Benî Hâris'ten bir heyetin Medine'ye gelip Müslüman olması.

Benî Havlan'dan bir heyetin Medine'ye gelip Müslüman olması.

Hz. Ali'nin Yemen Seriyyesi ve Benî Mezhic'in Müslüman olması.

Benî Gâmid, Benî Gassan, Benî Becile'den heyetlerin Medine'ye gelip Müslüman olması.

Cerîr b. Abdullah'ın Zülhalesa putunu ve mebedini yıkmaya gönderilmesi.

Hz. Peygamber'in Kur'ân-ı Kerîm'i Cebrail'e iki defa arzetmesi ve yirmi gün itikafta kalması.

Benî Ezd, Ebnâ, Benî Tay, Benî Âmir b. Sa'saa, Benî Kinde, Benî Tüçib, Benî Rehaviyyin, Benî Gâfik, Benî Mehre, Benî Hnife, Benî Ans, Benî Murad, Benî Abdülkays, Benî Hilâl, Benî Ruhâ ve Benî Zübeyde'den heyetlerin Medine'ye gelip Müslüman olması.

Müseyleme'nin peygamberlik iddiasında bulunması.

10/632;

Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in vefatı.

Benî Seleman'dan bir heyetin Medine'ye gelip Müslüman olması.

Vedâ haccı için Hz. Peygamber'in Medine'den ayrılışı.

Vedâ hutbesi.

Vedâ tavafı.

Beî Muharib'den bir heyetin Medine'ye gelip Müslüman olması.

Yemen valisi Bâzan'ın vefatı; Hz. Peygamber'in Yemen'e on bir vali tayin etmesi.

Nasr sûresinin nâzil olması.

Hz. Peygamber'in câriyesi (hanımı) Rehâne bint Şem'un'un vefatı.

11/632;

Medine'ye en son gelen Benî Neha'dan bir heyetin Müslüman olması.

Üsâme b. Zeyd'in Suriye'ye gidecek orduya kumandan tayin edilmesi.

Hz. Peygamber'in şiddetli baş ağrısı ve hummaya yakalanması.

Peygamberlik iddiasında bulunan Esved el- Ansî'nin öldürülmesi.

Hiz. Peygamber'in vefatı.

Hiz. Peygamber'in defnedilmesi.

Gösterilen kronolojiden de anlaşılacağı gibi bazı istisnalar dışında bir yıl içinde Hiz. Peygamber'in hayatıyla ilgili birçok olay yaşanmışken, Necip Fazıl "Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar" isimli kitabında bu olaylardan seçmeler yapmıştır. Pek tabi bu seçmeleri gelişigüzel yapılmamış. Hiz. Peygamber'in hayatına dair en can alıcı noktalara değinilerek, isabetli levhalar seçilmiştir. Ayrıca levhaların seçiminde Hiz. Peygamber'in ferdi hayatından ziyade, toplum hayatıyla ilgili unsurlara daha çok değinilmeye özen gösterilmiştir. Seçtiği birçok levhada Hiz. Peygamber hem dinî bir lider olarak, hem de askerî lider olarak yüceltilmiştir. Kitapta Hiz. Peygamber'in doğumuyla oluşan olağanüstü olaylar yerini sırasıyla mucizelere bırakmıştır.

Buradaki kronolojiyle *Mukaddes Hayattan Levhalar*'ı karşılaştırdığımızda karşımıza şu sonuç çıkmaktadır: Necip Fazıl eserinde 569, 574, 575, 577, 578, 594, 605, 610, 613, 614, 615, 616, 621, 622, 1/622, 1/623, 2/623, 2/624, 3/625, 4/625, 5/627, 6/628, 7/628, 8/629, 8/630, 10/632, 11/632 yılına kadar ki olayları düzenli bir şekilde vermeyip seçmeler yapmış, örneğin bu yıllar içinde 621 yılına ait olaylardan sadece, (30.) levha olan Mirâc hadisesinden bahsetmiş, diğer olaylara değinmemiştir. 1/622 yılına ait olaylardan Müslümanların hicretini (31.) levhada (*Hicret*) başlığıyla, Hiz. Peygamber'in Ebû Bekir'le kaldığı Sevr mağrasını (32.) levha olarak (*Mağra*) başlığıyla vermiştir. 1/623 yılına ait olaylardan, Muhacirlerle ensarların kardeşliğini (33.) levhada (*Medine*) başlığıyla anlatmıştır. 2/624 yılına ait olaylardan Bedir savaşını, (34.) levhada (*Bedir*) başlığıyla anlatmıştır. 3/624 yılına ait olaylardan Uhut savaşını (35.) levhada (*Uhut*) başlığı altında vermiştir. 4/625 yılına ait olaylardan içkini haram kılınmasını (36.) levhada (*Yasaklar*) başlığı altında anlatmıştır. 5/627 yılına ait olaylardan Hendek savaşını almış (38.) levhada (*Ahzap, yahut Hendek*) başlığı altında anlatmıştır. 6/628 yılına ait olaylardan Hiz. Osman'ın Mekke'de alıkonulması olayı (39.) levhada (*Büyük Fethe Doğru*) başlığı altında vermiştir. 7/628 yılına ait olaylardan Hiz. Peygamber'i zehirleme teşebbüsünü (40.) levhada (*Hayber*) başlığı altında vermiştir. 8/629 yılına ait olaylardan Mûte savaşının (42.) levhada (*Mûte*) başlığı altında vermiştir. 8/630 yılına ait olaylardan Huneyn, Taif, Tebük savaşlarını, Hiz. Peygamber'in savaş ganimetlerini bölüştürmesi olayını (45.)

levhada (*Huneyn, Tâif ve Tebük*) başlığıyla ve putların devrilmesi olayını (44.) levhada (Büyük Feth) başlığı altında vermiştir. 10/632 yılına ait olaylardan Vedâ hutbesini seçmiş (60.) levhada (*Veda Haccı*) başlığı altında vermiştir. 11/632 yılına ait olaylardan Hz. Peygamber'in vefatını seçmiş (62.) levhada (*Allah Hayy ve Lâyemut*) başlığı altında vermiştir. 589, 619, 620, 622, 3/624, 4/626, 5/626, 6/627, 7/629, 9/630, 9/631 yıllarındaki olaylara ise hiç değinmemiştir.

Bu noktada denilebilir ki Necip Fazıl, bu eserinde bir yıl içinde yaşanan her olayı değil de, o yıla ait toplumu ilgilendiren en önemli, en can alıcı noktayı vermeye çalışmıştır. Bunda da başarılı olmuştur. Aynı zamanda sanatçının, Hz. Peygamber'in hayatına dair yazdığı tek kitabı bu değildir. Bu bağlamda bu eser Necip Fazıl'ın daha önce yazdığı *Çöle İnen Nur*'un şiirleştirilmiş halidir.

Eser için söylenebilecek hususlardan biri de, bu kitabın adına göre 63 levhadan oluşması gerekirken sadece 56 levhadan oluşmasıdır. Geriye kalan (63–56=7) 7 levhanın (ki bunlar 114-127'inci sayfalarda yer alır ve) Hz. Peygamber'in hayatıyla doğrudan bir ilgisi yoktur. Bir başka deyişle olaylar açısından bakıldığında hadislerle Hz. Peygamber'in hayatı arasında sarih bir ilişki kurulamamaktadır. Her levhada da bir olay anlatılmamıştır.

Bir başka dikkat çekici nokta da *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*'da anlatılan olayların ana hatlarıyla Hz. Peygamber devri kronolojisine uygun olmasıdır. Fakat Mukaddes Hayattan 63 levha denilince okuyucu 63 yıl yaşayan Hz. Muhammed'in her yaşında başına gelen olayları birer birer anlatacak zannediyor. Necip Fazıl böyle yapmış olsaydı bir siyer yazmış olurdu, halbu ki o Mevlid yazmaktadır, seçtiği olayları levhalara yaymıştır.

Özetle kronoloji var, fakat bu olaylar başlıklarda ve metinlerde “şecmelerle” oluşturulmuştur. 63 levha içinde her levhada bir olay anlatılmamıştır. Bunu çizelgede şu şekilde gösterebiliriz:

569 yılında⁴⁴⁸;

Hz. Muhammed'in doğumu (Hicretten Önce 12 Rebiülevvel 53/17 Haziran 569 Pazartesi veya Hicretten önce 9 Rebiülevvel 51/20 Nisan 571 Pazartesi).

Sütannesi Halime'ye verilmesi.

570 yılında ?

571 yılında ?

572 yılında ?

573 yılında ?

574 yılında ?

Sütannesi tarafından Mekke'ye getirilerek annesi Âmine'ye teslim edilmesi.

575 yılında;

Annesi Âmine'nin Ebve'da vefatı üzerine dadısı Ümmü Eymen tarafından Mekke'ye getirilip dedesi Abdülmuttalib'e teslim edilmesi.

576 yılında ?

577 yılında;

Dedesi Abdülmuttalib'in vefatıyla amcası amcasu Ebu Tâlib'e emanet edilmesi.

578 yılında;

Amcası Ebu Talib ile yaptığı Suriye seyahati.

⁴⁴⁸ Buradaki çizelgede İslâm Ansiklopedi'sinin Muhammed maddesi, Mustafa Uzun, C. 30' dan yararlanılmıştır.

1. Fil olayı⁴⁴⁹

2. Zaman (yok)

3. Hz. Peygamber'in evi. (yok)

4. Doğum.(yok)

5. Peygamberlik nuru. (yok)

6. Risalet mührü- Mekkelilerin paniği.(yok)

7. Hz. Peygamber'in Halime'ye verilmesi- olağanüstü olaylar. (yok)

8. Halime'nin yanındayken meydana gelen olağanüstü haller. (yok)

9. Halime'nin yanındayken meydana gelen olağanüstü haller.

10. Halime'nin yanında "Şerh-i Sadr". (yok)

⁴⁴⁹ Buradaki sıralama *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*'a, Büyük Doğu yayınlara göre yapılmıştır.

	Hz. Hatice'ye ait ticaret kervanının başında Busrâ şehrine gitmesi.
579 yılında	Hz. Hatice ile evlenmesi.
580 yılında – yok	11. Annenin ölümü. 12. Annesinin ölümünden sonra dedesi Abdülmuttalib'e teslim edilmesi. .(yok)
581 yılında - yok	
582 yılında -yok	13. Ebu Talib'le Suriye'ye gitmesi.
583 yılında – yok	14. Rahip Bahiyraile karşılaşma.
584 yılında – yok	15. Çobanlık yılları- Hatice ile tanışma.
585 yılında – yok	16. Hz. Hatice ile evlenme.
586 yılında – yok	17. Kâbe tasviri.
587 yılında – yok	18. Hacerü'l- Esved'in yerine koyma hakemliği.
588 yılında – yok	19. Ukaz panayırı.
589 yılında;	20. Yaşı 37
(?)Ficâr savaşına katılması.	21. Hirâmağarasına çekilme.
(?)Hilfû'll-i fudül	
Antlaşması'na katılması	
590 yılında	22. Peygamber olması ilk vahiy.
591 yılında	23. Hz Muhammed'in Cebrail'le karşılaşması.
592 yılında	24. Üç sene vahiy gelmemesi.
593 yılında	25. Cebrail ve yeni vahiylerin gelmeye başlaması.
594 yılında;	26. İlk Müslümanlar.

Çizelgede de görüleceği *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*'dan aldığımız bu 26 levhada Necip Fazıl'ın kronolojiye uymadığı görülmektedir. Yani 569 yılında meydana gelen “doğum” olayını Necip Fazıl, birinci levhada değil de dördüncü levhada vermiştir.

Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar'ı bitirdikten sonra buradaki bilgilerin asıl kaynağını araştırdık. Gördük ki *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*'da anlatılan olaylar aynıyla Necip Fazıl'ın, *Çöle İnen Nur* adlı kitabında da mevcuttur. Merakımız bununla da bitmedi, bu defa Ahmet Cevdet Paşa'nın siyeri, *Peygamber Efendimiz (S.A.S)* ile *Çöle İnen Nur*'u da karşılaştırdık gördük ki, *Çöle İnen Nur* da bir siyerden seçmelerden oluşmaktadır. Ancak Ahmet Cevdet Paşa'da olmayan bazı olayların Necip Fazıl'ın kitaplarında olduğunu da gördük. Örnek olarak *Esselâm*'da (*Yarılan Göğüs*), *Çöle İnen Nur*'da [*Nur Çocuk (Yarılan Göğüs ve Yıkanan Kalb)*] başlıkları altında anlatılan, Hz. Peygamber'in göğsünün yarılması olayına hiçbir şekilde Mahir İz değinmemiştir. Bir örnek de *Esselâm*'da *Yıllar Boyunca, Çöle İnen Nur'da Mukaddes Genç Adam (Koyun Güden Tac)* başlıkları altında anlatılanları verebiliriz. Burada da Hz. Peygamber'in çobanlık yaptığından bahsedilmiş, fakat Mahir İz bu hususa da hiç değinmemiştir. Necip Fazıl *Esselâm*'da Hz. Peygamber'in eşlerinden sadece Hatice ve Ayişe'den bahsetmiş, diğer eşler hakkında herhangi bir malumat vermemiştir. Mahir İz'de ise Hz. Peygamber'in bütün eşleri hakkında detaylı bilgi bulmak mümkündür.

Bu düşüncemizi detaylandırmak için şunları söyleyebiliriz:

1. *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar* ile *Çöle İnen Nur* arasındaki farklılıklar ve aynilikler:

a) *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar* manzum, *Çöle İnen Nur* mensurdur.

b) *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*' da anlatılan olaylar *Çöle İnen Nur*'a göre daha detaysızdır.

c) Her iki kitapta Hz. Peygamber'in hayatının önemli safhaları anlatılmıştır.

ç) İki kitapta da Hz. Peygamber'in hayatıyla doğrudan ilgili olmayan bölümlere rastlanmaktadır.

2. *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar* ile Mahir İz'in *Peygamber Efendimiz (S.A.S)* arasındaki farklılıklar:

a) Necip Fazıl, *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*'da Hz. Peygamber'in eşlerinden sadece Hatice ve Ayişe'den bahsetmiş, diğer eşler hakkında herhangi bir malumat vermemiştir. Mahir İz'de ise Hz. Peygamber'in bütün eşleri hakkında detaylı bilgi bulmak mümkündür.

b) Necip Fazıl, *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*'da Hz. Peygamber'in azadlıları, fakihleri, Memurları gibi yakınları hakkında detaylı bilgi vermemişken, Mahir İz ise Hz. Peygamber'in yakınlarını ayrı ayrı başlıklar halinde incelemiştir.

c) Necip Fazıl'ın kitaplarında *Uhut, Hendek, Bedir, Hunenyn Savaşları* altında anlatılan olaylarda müşrikler (küfr), Müslümanlar da (iman) olarak vasıflandırılmıştır. Mahir İz ise böyle bir ayırım yoktur.

ç) Kitaplar arasındaki bir diğer farklılık da isimler ve sıfatlar konusunda ortaya çıkmaktadır. Necip Fazıl, *Esselâm*'da ve *Çöle İnen Nur*'da Hz. Muhammed'i şu isimlerle anmışken (*Nur-Çocuk, Varlığın Tacı, İki Cihan Efendisi, Kâinat Fahri, Gayelerin Gayesi, gaye-insan ve ufuk- peygamber, Allah'ın Sevgilisi, Âlemlere Rahmet, Kâinatın Efendisi, M.....*)⁴⁵⁰ Mahir İz'de ise böyle bir çeşitliliğe rastlamak mümkün değildir.

Necip Fazıl'ın Hz. Peygamber'in ismini kullanmamaya bu kadar özen göstermesinin sebebini de mürşidini ve kendini anlattığı “*O ve Ben*, s. 139–140”⁴⁵¹ isimli eserinde bizzat kendisi anlatır.

Çalışmanın başında *Çöle İnen Nur*'un ve *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*'ın paralel olduğunu söylemiştik. Şimdi de bu söylenenleri, *Çöle İnen*

⁴⁵⁰ Bu fark Necip Fazıl'ın şair oluşundan doğmuş olmalıdır.

⁴⁵¹ “*Varlığın Tacına dair, Zonguldak'da yazdığım yazı şöyle başlıyor:*

-*Yâ (M...)*

Noktalı yerde O'nun ismi, hâs ismi... Mukaddes hâs isim... Yani mukaddes isme, nidâ siygasıyla hitap ediyordum. “Onu çıkar oradan buyurdular; Allahın Resûlüne, hâs ismiyle ve nidâ sigasıyla hitap olunmaz.

-*Niçin efendim?*

“-*Hayâ meselesi!...Allah bile Kur'anında, Sevgilisine, hâs ismiyle hitap etmedi.*”

“-*Hiçbir yerinde!...*”

Gerçekten de “de ki” manasına “gül” kelimesiyle başlayan bir çok âyette, bu hitaptan sonra isim gelmediği, gözümün önünden geçiverdi. Buna karşılık, birçok tefsircinin, “de ki yâ M...!” diye kullandıkları klişelerdeki kalabalık içimi burkuttu.

Nur'daki ve *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*'daki başlıkları karşılaştırarak somutlaştıralım:

Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar	Çöle İnen Nur
1. Levha: Tarih	1. Mekke'de Bir Hane (6)
2. Levha: Zaman	2. O Ân .(4)
3. Levha: Mekke'de Bir Hane	3. Arap İlleri (5)
4. Levha: Doğum	4. Dünyaya Geliş (O gece) (7)
5. Levha: Nur	5. Nur Çocuk (8)
6. Levha: O Sabah	6. Dünyaya Geliş (7)
7. Levha: Sütüne	7. Nur Çocuk (8)
8. Levha: Bâdiye	8. Nur Çocuk (Bâdiye) (8)
9. Levha: Başında Bir Bulut	9. Nur Çocuk (Bâdiye) (8)
10. Levha: Yarılan Göğüs	10. Nur Çocuk(Yarılan Göğüs ve Yıkanan Kalb) (8)
11. Levha: Annenin Ölümü	11. Nur Çocuk (Aziz Anne) (8)
12. Levha: Büyük Baba ve Amca	12. Sevgili Amca (9)
13. Levha: Kervan	13. Yolda Bir uğrak (Yollar) (10)
14. Levha: Rahip Bahiyrâ	14. Yolda Bir Uğrak (Bahira)(10)
15. Levha: Yıllar Boyunca	15. Mukaddes Genç Adam (Genç Adam Namzedi) (11)
16. Levha: Hadice-Tül- Kübra	16. Büyük ve Temiz Hatice (13), Aşk (14)
17. Levha: Kâbe	17. Bu bölümü karşılayan bir kısım olmamakla birlikte Karataş" başlığı altında Kâbe'den söz edilmiştir.
18. Levha Hacer-ül Esvet	18. Bu bölümde anlatılanlar Karataş" (Mâna ve Madde) (15)
19. Levha: Ukâz Çarşısı	19. Kızıl Tüylü Devenin Süvarisi (16)
20. Levha: Fikir	20. Aşk (Vakit) (14)
21. Levha: Hirâ Dağı	21. Murakabe Bucağı (Hirâ Dağı) (17)

22. Levha: Nebî 22. Gökten Gelen Devlet (Melek, Müthiş An, Haşyet, Büyük Korku) (18)
23. Levha: Korku 23. Gökten Gelen Devlet (Büyük Korku) (18)
24. Levha: Berzah 24. Berzah (Üç Yıl) (19)
25. Levha: Resûl 25. Memuriyet ve Usûlü (Peygamber) (20)
26. Levha: İlkler 26. İlkler (22)
27. Levha: Davet 27. Sırayla (Gizli Davet) (24)
28. Levha: Ömer Müslüman 28. Ömer Müslüman (Celadet Tipi) (32)
29. Levha: Çile 29. Çile (Gelen Emir) (26)
30. Levha: Mirâç 30. Mirâç (İsrâ, Yol ve Son Nokta) (37)
31. Levha: Hicret 31. Hicret (Medineliler, Canlarından Kıymetli, Yeni Çığır, Karagah Medine) (39)
32. Levha: Mağra 32. Mağra ve Ötesi (Mağarada, Manevî Mirâç) (41)
33. Levha: Medine 33. Peygamber Beldesi (Bütün Medine Yollarda, Çöken Deve, Karşılama, Dâüsıla) (43) Medine'de Manzara (Suffa Sahabîleri, İki Taraf Kardeş, Ezan, Büyü, Münafık) (44)
34. Bedir 34. Bedir Gazası (İsmi, yeri ve Manası, Hareket, Karşı Taraf, Haber ve Meşveret, Muharebe Meydanı, Cenk Başlıyor, Dehşet Anı, Zafer, Ebu Cehl, Son Sahne, Esir Amca, Dönüş, Ebu Leheb, Matem) (47)
35. Levha: Uhut 35. Kılıcın Ucunda Bir Yenik (Uhut, Rüya, Giyilen Zırh, Yürüyüş, Tabiye, Harb, İmtihan, Büyük Şehit [Hz Hamza], Allah Resûlü'nün Etrafı, Çekiliş, Uhut Önleri. (50)

36. Levha: Yasaklar 36. Yasak (Şarap ve Kumar, Emir ve Yasak, Günah) (51)
37. Levha: Yahudi 37. Yahudi'ye Karşı (Beni Nadr Gazvesi, Öbür Gazveler) (54)
38. Levha: Ahzap, Yahut Hendek 38. Ahzap, Yahut Hendek (Hizipler, Hendek, İlk İki Mucize, Düşman, Ok Cengi, Üçüncü Mucize, Rüzgâr, Hain, Netice) (57)
39. Büyük Fethe Doğru 39. Sulh ve Siyaset (Altıncı Yıl, Zeyd Bin Harise Emrinde, Hep Altıncı Yıl Seriyeleri, Kısas) (58)
40. Hayber 40. Kale Kapısı (Hayber, Siyah Bayrak, Büyük Ölçü, Çöken Kale, Zehirli Keçi, Kedi Babası) (60)
41. Levha: Derken 41. Büyük Fetih Eşiğinde (Kâbe'yi Tavaf, Arada Olanlar) (62)
42. Levha: Mûte 42. İlk Karşılaşma (Mûte Seferi, Üç Seriyeye) (63)
43. Levha: Mekke Eteklerinde 43. Zafer Alayı (Mekke İniş, Mekke İçinde) (65)
44. Levha: Büyük Feth 44. Büyük Feth (Ahdi Bozanlar, Hazırlık Esnasında, Yolda, On Bin Noktada Ateş) (64)
45. Levha: Huneyn, Tâif ve Tebük 45. Gurura Yer Yok (Huneyn, Tâif, Hamle Üstüne Hamle) (66)
46. Levha: Ekber Cihad 46. Ekber Cihad (Sual ve Cevap, Ölmüşken Ölmeyenler, Ölmemişken Ölenler) (71)
47. Levha: Mucize 47. Bu bölüm yok.
48. Levha: Mukaddes Şekil 48. İnsanoğlunun En Güzeli (Şekil, Hâl, Edâ, Nebîlik)
49. Levha: O Huzur 49. Huzurlarında (O Huzur, Allah Korkusu, Allah Sevgisi, Hak, Adalet,

50. Levha: Sahabî	Cömertlik) (80) 50. Sahabî (Bir Ân Gören, Yahut Görülen, O Nura Göre, Veysel Karânî, Dört Sahabî) (73)
51. Levha: Zevceler ve Abâ Ehli	51.Pâk Zevceler (Zevceler, Zeynep, Öbürleri, Eylâ, Ölçü) (76)
52. Levha: Kur'an ve Hadis	52.Peygamber Kitabı (Hadîs, Hadîs Usûlü, Altı Kitap, Hadîs Hikmeti) (85)
53. Levha: İman-Hakikat-Akıl-Hikmet	53.Hakikat ve Ebedî Yenilik (86)
54.Levha: Ahlâk-Doğruluk-Hak-Adalet	54.Ahlâk ve İyi-Kötü (86)
55. Levha: Kötülük-Zulüm-Nefs-Cihad	55.Devlet ve Cemiyet (86)
56. Levha: Dünya-Ahiret-Sabır-Gayret	56.Hikmet ve Usûl (86)
57. Levha: Güzellik-Yenilik-İncelik-Aşk	57.İktisat, Ticaret, İş, Teşebbüs (86)
58. Levha: Terbiye-Ülfet-Af-Mehamet	58.Hak ve Adâlet (86)
59. Levha: Usul-Birlik-Amel-Bâtıl-İnanç	59.Nefs ve Çile, Zevk ve Güzellik, Lûtuf ve Rahmet (86)
60. Levha: Veda Haccı	60. Veda Haccı (87)
61. Levha: O Gün	61.Şehid Peygamber (Haller, Yine Minberde, Yataklarında) (90)
62. Levha: Allah Hayy ve Lâyemut	62.Allah Hayy ve Lâyemut (Er'Refik-Ül-Âlâ, Kim Allah'a Tapıyorsa, Kara Toprak) (92)
63. Levha: Esselâm	

Buradaki karşılaştırma üzerinden yorum yapacak olursak: *Esselâm*'da toplam 63 levha vardır. Bu levhaların başlıkları sırasıyla verilmiştir. Görüleceği gibi iki kitapta da tıpatıp başlıklar az olmasına rağmen karşılaştırılan başlıklar altında verilen içerikler iki kitapta da aynıdır. Sadece nesir olan *Çöle İnen Nur*'da bu başlıklar daha ayrıntılı ve örnekleyicidir.

Çöle İnen Nur 92 kısımdan oluşmuştur. Bu kısımlardaki, başlıklardan *Esselâm*'da bulunmayıp *Çöle İnen Nur*'da bulunanlar şunlardır: *Mutlak İnkılâp, Ölçüler, Gayelerin Gayesi, Peygamber ve Kadın, Peygamber ve Şair, Ahlak ve Adet, Renk Renk, Çizgi Çizgi, Allah'ın Kitabı, Kur'an ve İnsan, Peygamber'in Kitabından,*

Sonsuzluğa Sesleniş, Bütün Kapılar Kapınsın, Devrilen, 360 Put, Babana Sen Acı Bugün, Ham ve Kaba Softa, Hikmet, Kible ve Oruç, İslâm ve Kılıç, İslâm İhlâstır, Kızıl Tüylü Deve'nin Süvarisi, Sağ Elde Güneş Sol Elde Ay, Dirâyet ve Zerâfet Timsali Âyişe'dir.

Bu başlıkların birçoğu daha öncede belirttiğimiz gibi *Esselâm*'da ayrı başlıklar halinde verilmeyip manzumelerin bir mısrasında geçmiştir. Bir kısmı ise (*Ham ve Kaba Softa, Hikmet, Kible ve Oruç*) gibi *Esselâm*'da hiç yer almamıştır.

Her iki eserin yazılış gayesi ve amacı Necip Fazıl'ın, Gayelerin Gayesi, Kâinatın Efendisi dediği Hz. Peygamber'e olan sevgisini, bağlılığını göstermektir. *Esselâm*'daki şu beyitte sosyal tenkit olarak değerlendirilebilecek bir ifade de mevcuttur.

Devrimci, görsün neymiş, ne değilmiş inkılâp!

Biri ufukta saray, öbürü kumda serap...

(Veda Haccı s. 129)

Beytinde görüleceği gibi Necip Fazıl, döneminin siyasilerine çatmıştır. Bu istisna dışında eserde Hz. Peygamber'in hayatının önemli safhaları, hiçbir siyasi, sosyal düşünceye ya da olaya yer vermeksizin anlatılmıştır. Yine iki eserde de hiçbir şekilde bir sözü ya da iddiayı kanıtlama, ya da kaynak gösterme gibi bir durum söz konusu değildir.

Kitabın “Takdim” kısmında şair “*bu eser bir mevlid mi?... Hayır! Sadece O'na olan eritici aşkımın ve gevşemez bağlılığımın vecd destanı...*”⁴⁵² İbaresiyile bu eserin mevlid olduğunu inkâr etse de eserin içeriğine ve hacmine baktığımız zaman bunun bir Mevlid edebiyatı ürünü olduğunu anlarız. Çünkü Mevlidler bu eserde de olduğu gibi Hz. Peygamber'in hayatının kalın çizgilerle almış olması, manzum olması, aşk ifadesi şeklinde olması bakımından Mevlid edebiyatı ürünleri arasında sayılabilir.

Mevlid metinlerinin doğuş sebebi Müslümanların Hz.Peygamber'e duydukları derin sevgi olmalı. Bu hususta merhum Abdülhakî Gölpinarlı'nın düşünceleri hakkında bir anekdota yer vermek isteriz.

Metin Akar'ın, Abdülhakî Gölpinarlı ile ilgili bir yazısındaki şu sözleri de Mevlid edebiyatı açısından, oldukça önemli ve kayda değerdir: “*Bir gün merhum*

⁴⁵² Necip Fazıl Kısakürek, *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*, Büyük Doğu Yay. , İstanbul 1973, s. 4.

Gölpınarlı'ya, Ali Rıza Çetiner'in Mahkeme Camii'nde okuyacağı Mirâciye'yi banda kaydetmek için Bursa'ya gideceğimi söyledim. Dikkatli nazarlarla yüzüme baktı. Gözleri pırıl pırıl parladı.

-Türk edebiyatında Resulullah Efendimiz'i en çok seven kimdir, biliyor musun, dedi.

Cevap vermeme fırsat bırakmadan:

-Bence Süleyman Çelebi; o ne aşk öyle Allah Allah, dedi.

Sonra Bursa'dan, Bursalılardan bahsetti.

-Eskiden Bursa'ya sık davet edilirdim Artık çağırıyorlar, diye serzenişte bulundu.

-Niçin, dedim. Biraz düşündü:

-Galiba Niyazî-i Mısırî hakkındaki makalem onları gücendirdi. Bir daha çağırmadılar, dedi. Masasındaki kesme şekerleri yeniden üst üste dizdi. Düşünceli düşünceli naneli "Meltem" sigarasından derin bir nefes çekti. Gülümsedi.

-Bursa'da Yeşil Cami'e gidersen dikkatli ol. Cemaat arasında yaşlı çarıkçılar var; adamı imtihan ederler. Vakiyle beni de sınımışlardı, dedi. Ekledi:

-Duvarda bir mülemma var. Unutma, üstü Arapça, altı Türkçe. Yazı Arapça başlayınca insan devamının Arapça geleceğini zannedip aldınıyor, bocalıyor. İhtiyarlar da kıs kıs gülüyorlar. Sen tuzağa düşme, dedi ve levhayı ezbere okudu:

Kâle'n-Nebî alaehi's-selâm

El cennetü dârü'leshîyâ'i

Oda yaykısarlar eşkiyâyı

(Nebî alaeyhisselâm buyurdu: Cennet cömertler yeridir. Yol kesenleri de ateşe yakacaklar.) Unutmayayım diye de bu mülemmâi bir kağıda yazıp verdi.

Bursa onda üç çağrışım yapmıştı: Resulullah aşkı vesilesiyle Süleyman Çelebi, kendine kırgınlıklarıyla Bursalılar ve nihayet Yeşil Cami'in muzip ihtiyarları.⁴⁵³

Ayrıca sanatçı tarafından "vecd destan"ı kabul edilse bile eserde olağanüstü olaylar dışında okuyucuyu heyecanlandıran, çoşturan herhangi bir destansı unsura rastlamak da mümkün gözükmemektedir.

⁴⁵³ Metin Akar, Yesevi Dergisi, " Abdülhakî Gölpınarlı'dan Dinlediklerim" Yıl:1, S.3, İstanbul Mart 1994, s. 4.

EKLER

1. ESSELÂM MUKADDES HAYATTAN LEVHALAR'DAKİ AYET VE HADİSLERDEN ÖRNEKLER

Bu kısımda Necip Fazıl'ın kitabındaki Hadîslerden örnekler verilmiştir. Fakat buradaki Hadîsler doğrudan Hz. Peygamber'in hayatıyla ilgili olmadığı için, sadece on metni örnek almak suretiyle burada göstermek istedik. Bunu yaparken de bu Hadîsleri asıl şekilleriyle karşılaştırdık.

وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ
رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا يَتَمَنَّ أَحَدُكُمْ
الْمَوْتَ وَلَا يَدْعُ بِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُ؛ إِنَّهُ إِذَا مَاتَ انْقَطَعَ
عَمَلُهُ، وَإِنَّهُ لَا يَزِيدُ الْمُؤْمِنَ عُمُرَهُ إِلَّا خَيْرًا.»

Ebû Hüreyre radiya'llâhu anh'den: Resu-i Ekrem salla'lâhu aleyhi ve selem Efendimiz:

“Her hangi biriniz ölümü temennî etmesin. Zîrâ o kimse iyi ise iyiliğini arttırır; fena ise ıslâh-ı hâl edip iyilik yapar.”⁴⁵⁴

(Dünya-Ahiret-Sabır-Gayret)

Ecel ânına değın

“Ölümü dilemeyin!”⁴⁵⁵

614. وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ
مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبِيرٍ!» فَقَالَ رَجُلٌ: «إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ
يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَنًا وَنَعْلُهُ حَسَنَةً؟» قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ
الْجَمَالَ الْكِبِيرُ بَطْرُ الْحَقِّ وَغَمَطُ النَّاسِ.» رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

⁴⁵⁴ Riyazihü's-Salihîn, Musannifi: Muhyiddîn-i Nevevî, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. Ankara 1979, S: 64, C. 2, s. 21.

⁴⁵⁵ Necip Fazıl Kısakürek, *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*, Büyük Doğu Yay. , İstanbul 1973, s. 120.

Abdullah b. Mes'üd radiyallâhu anh'den: Resûl-i Ekrem salla'llâhu Ekrem aleyhi ve selem:

“Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimse Cennet'e giremez.” Buyurdu. Ashab'tan (Mali b. Mirâre:)

“Yâ Resûlla'llâh! İnsan elbisenin ve ayakkabısının güzel olmasını sever.

Resûl-i Ekrem de: “Allah güzeldir, güzelliği sever, Kibir ise hakkı kabûl etmemek ve insanları hor görmektir.” Buyurdular. (Hadîsi, Müslim rivâyet etmiştir.)⁴⁵⁶

(Güzellik-Yenilik-İncelik-Aşk)

Her güzel, daha güzele yaver;

“Allah güzeldir güzeli sever.”⁴⁵⁷

656. وَعَنْ أَبِي عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ: الْإِمَامُ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا وَمَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا، وَالْخَادِمُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ. « مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Her biriniz çobansınız ve her biriniz sürüsünden mesuldür. Hükümdar iş başındaki çobandır, tebeasından mesuldür; erkekler de ailelerinin çobanıdır ve sürüsünden mesuldür. Kadın kocasının çobanıdır, o da sürüsünden mesuldür. Hizmetçi de efendisinin malını gözetir ve ondan mesuldür. Hulasa, hepiniz çobansınız ve idareniz altındakilerden mesulsünüz.” Buyurmuştur.⁴⁵⁸

(Ahlâk- Doğruluk-Hak-Adalet)

⁴⁵⁶ Riyazihü's- Salihîn, Musannifi: Muhyiddîn-i Nevevî, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. , Ankara 1979, S: 64, C. 2, s. 44.

⁴⁵⁷ Kısakürek, a.g.e. , s. 122.

⁴⁵⁸ Riyazihü's- Salihîn, Musannifi: Muhyiddîn-i Nevevî, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. , Ankara 1980, S: 115, C.1, s. 73.

“Hepiniz çobansınız, sürüden me’ul çoban...”

Çoban uyusun diye gözler dışardan yaban...⁴⁵⁹

874. وَعَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « الْإِسْتِئْذَانُ ثَلَاثٌ ، فَإِنْ أُذِنَ لَكَ وَإِلَّا فَارْجِعْ . » مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

Üç defa kapıyı çalın. İzin verilirse girin; aksi halde dönün.⁴⁶⁰

(Terbiye-Ülfet-Af-Merhamet)

Ziyarete izinsiz, engellidir önünüz;

“İzin isteği üçtür, verilmezse dönünüz!”⁴⁶¹

1610 – وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « مَنْ حَمَلَ عَلَيْنَا السَّلَاحَ فَلَيْسَ مِنَّا وَمَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا . » زَوَاهُ مُسْلِمٌ .
وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَيَّ صُبْرَةَ طَعَامٍ فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهَا فَنَالَتْ أَصَابِعُهُ بِلَلًا فَقَالَ : « مَا هَذَا يَا صَاحِبَ الطَّعَامِ ؟ » قَالَ أَصَابَتْهُ السَّمَاءُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ : « أَفَلَا جَعَلْتَهُ فَوْقَ الطَّعَامِ حَتَّى يَرَاهُ النَّاسُ ! مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا . »

“Her kim bize hile eder, mağşuş şeylerle bizi aldatırsa bizden değildir.”⁴⁶²

(Kötülük-Zulüm-Nefs-Cihad)

Kolayca inanır mümin, safdildir;

“İnsan aldatan bizden değildir!”⁴⁶³

⁴⁵⁹ Kısakürek, a.g.e. , s.117.

⁴⁶⁰ Riyazihü's- Salihîn, Musannifi: Muhyiddîn-i Nevevî, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. , Ankara 1979 S: 64, C. 2, s. 245.

⁴⁶¹ Kısakürek, a.g.e. , s.124.

⁴⁶² Riyazihü's- Salihîn, Musannifi: Muhyiddîn-i Nevevî, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. , Ankara 1979, S: 64, C. 3, s. 160.

7. وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ صَخْرٍ رَضِيَ اللَّهُ
عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ
إِلَى أَجْسَامِكُمْ وَلَا إِلَى صُورِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ.
رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Allah sizin kalibınıza ve suretinize değil de kalplerinize bakar.⁴⁶⁴

(Ahlâk-Doğruluk-Hak-Adalet)

“Allah ne yüze, ne mal dolu ele bakar:

İhlâs ile yoğrulmuş kalbe, amele bakar.”⁴⁶⁵

640. وَعَنْ أَنَسِ بْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ قَالَ: «يَسْرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا، وَبَشِّرُوا وَلَا تُنْفِرُوا.»
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin, nefret ettirmeyin.⁴⁶⁶

(Güzellik-Yenilik-İncelik-Aşk)

“Kolaylığı gösterin zorlukla korkutmayın!

Müjdeleyin, şevk verin, zevk verin, soğutmayın!”⁴⁶⁷

⁴⁶³ Kısakürek, a.g.e. , s. 118.

⁴⁶⁴ *Riyazihü's- Salihîn*, Musannifi: Muhyiddîn-i Nevevî, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. , Ankara 1980, S: 115 , C. 1, s. 8–9.

⁴⁶⁵ Kısakürek, a.g.e. , s.116.

⁴⁶⁶ *Riyazihü's- Salihîn*, Musannifi: Muhyiddîn-i Nevevî, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. , Ankara 1979, S: 64, C. 2, s. 58–59.

⁴⁶⁷ Kısakürek, a.g.e. , s. 123.

627. وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا
قَالَ: لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاحِشًا وَلَا
مُتَّفَحِشًا. وَكَانَ يَقُولُ: «إِنَّ مِنْ خِيَارِكُمْ أَحْسَنَكُمْ أَخْلَاقًا.»
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Sizin en hayırlınız ahlakça en güzel olanınızdır.⁴⁶⁸

(Ahlâk-Doğruluk-Hak-Adalet)

“İslâmda üstün insan

Ahlâkı bütün insan...”⁴⁶⁹

268. وَعَنْ أَبِي شُرَيْحٍ خُوَيْلِدِ بْنِ عَمْرٍو الْخُزَاعِيِّ رَضِيَ
اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اللَّهُمَّ إِنِّي
أَخْرَجُ حَقَّ الضَّعِيفِينَ الْيَتِيمِ وَالْمَرْأَةِ.» حَدِيثٌ حَسَنٌ رَوَاهُ
النَّسَائِيُّ بِإِسْنَادٍ جَيِّدٍ.

İlahî! Ben iki zayıf'ın yetim ile kadının haklarına tecavüzden men' ve tehzir ediyorum.⁴⁷⁰

(Usul-Birlik-Amel-Bâtıl-İnanç)

İki zayıfın hakkını haram ettim;

Biri desteksiz kadın, biri kimsesiz yetime” ...⁴⁷¹

⁴⁶⁸ Riyazihü's- Salihîn, Musannifi: Muhyiddîn-i Nevevî, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. , Ankara 1979, S: 64, C. 2, s. 51.

⁴⁶⁹ Kısakürek, a.g.e. , s. 116.

⁴⁷⁰ Riyazihü's- Salihîn, Musannifi: Muhyiddîn-i Nevevî, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. , Ankara 1980, S: 115, C. 1, s. 313.

⁴⁷¹ Kısakürek, a.g.e. ,s. 127.

وَقَالَ تَعَالَى: «وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ»

Benim rahmetim her şeyi kuşatmıştır.⁴⁷²

(Terbiye- Ülfet-Af- Merhamet)

O ki, rahmeti bildi, sonsuz şevkle ulaştı,

“Allah sözü: Rahmetim gazabımı çok aştı.”⁴⁷³

2. ESSELÂM MUKADDES HAYATTAN LEVHALAR HAKKINDA YAZILANLAR⁴⁷⁴

Bu bölümde Necip Fazıl’ın, müstakil kitabı Esselâm hakkında yazılan yazıları aktaracağız. Öncelikle Esselâm hakkında yazan kişilerin isimlerini verelim: Rasim Özdenören, Mustafa Aydoğan, Alim Yıldız.

ESSELÂM

(Rasim Özdenören, “Esselâm” *Mavera*, 2 (Ocak 1977), 46-47)

(Necip Fazıl’ın dört yıl önce (1973) te yayınlanan bir şiir kitabının adı bu. Şairin ifadesine göre eser, 1960-1961 yıllarındaki çileli hapis dönemi yazılmaya başlanmış aradan tam 11 yıl geçtikten sonra 1972 yılı Ramazan ayında tamamlanmış ve nihayet 1973’te kitap haline gelmiştir. Yayınlanmasından bu yana şu kadar yıl geçtikten sonra niçin söz konusu ediyoruz bu kitabı? Üstadın, ard arda yayınlanan birbinden önemli kitapları arasında gözden ve dikkatlerden kaçan bu kitap üstünde gereği gibi durulmamışır da onun için. Belki yeniden gündeme getirilmesine vesile olmayı ummak istiyoruz.

Eserin, biçimsel bir yaklaşıma ve klasik manâsıyla –mevlid- olduğu ileri sürülebilirse de, herkesten önce şair, kitaba mevlid denmesine karşıdır, çünkü geleneksel anşamıyla mevlid, nerdeyse “resmi ibadet şekilleri arasına” sokuşturulmuştur, bu manada olmadıkça, sırf tefekkür ve tahassüs alanında kalmak

⁴⁷² *Riyazihü’s- Salihîn*, Musannifi: Muhyiddîn-i Nevevî, Ankara Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. , Ankara 1980, S: 115, C. 1, s. 445.

⁴⁷³ Kısakürek, a.g.e. ,s. 125.

⁴⁷⁴ Buradaki yazıların imlasında günümüz imlasına göre düzeltme yapılmamıştır.

şartıyla esere “mevlid” denilmesinde hiçbir sakınca yoktur. Fakat belki de en iyisi, ona destan demektir, bir “vecd desteni”.

Peygamberimizin hayatını anlatmayı hedef tutan şiirler, o kutlu hayatın 63 yılını işeret etmek amacıyla bu kadar parçadan oluşuyor. Klasik daetan anlayışından farkı şu: bu şiirler, kaba manâsında bir dış hayat tasviri yerine, bu dış hayatın, şairin ruhunda meydana getirdiği tahassüsleri, izleninleri dile getiriyor, dış hayat şartları, yüce Peygamberimize duyulan aşkın, vecdin şiir diliyle anlatılmasına, bu aşktaki şiiriye vesile olsun için kullanılıyor.

İşi, akıl ve muhakeme planında alanlarca bu aşkın, bu vecdin mahiyeti hep anlaşılardan kalacaktır. Oysa şair bu konuda düsturu tam yerine oturtuyuo ve “Takdim” yazısında diyor: “...muhal farz, yokluğu bulupta söyletseler ve ona ‘benden başkası yok’ dedirtseler, ben yine O’nun bildirdiği ‘var’dan ve O’ndan yana kalırım.” Ve gene “Takdim” yazısında okuyalım: “Ben hakikatten O’na giden değil, O’nun topyekûn kabullendikten sonra O’ndan hakikate gelen mûminim.” O Allahın Resûlüdür.”

İslâmî tahassüs, hadiseleri, eşyayı, toptan bütün varlığı müslümanın gözüyle görüp değerlendirmekse, bu kitap o gayeye ulaşmıştır. Sadece konusundan dolayı değil, bilhassa getirdiği yeni tahassüslerle. İslâmî tahassüsü çok dar bir alana hapsetmek mümkün değildir. Konu İslâmın ta kendisi olur da hiçbir İslâmî tahassüs taşımayabilir. Çünkü. Veya tersi: herhangi bir konu ele alınmış olur da müslümanın bakış açısıyla, müslümanın dünya görüşüyle, erdem anlayışıyla değerlendirmiş olabilir, bu da mümkündür. Esselân hem konusu hem de taşıdığı tahassüer bakımından bir üstünlük içindedir. Şair belki de bu yüzden “Umulur ki; bir gün Türk edebiyatı, bu eseri, yeni zamanların İslâmî tahassüste ilk temel kitabı saysın” diyor.

ŞİİRİN UFKU: ESSELÂM

(Mustafa Aydoğan, “Şiirin Ufku: Esselâm”, *Hece*, 9 (Ocak 2005), 335–336)

Esselâm, Necip Fazıl’ın hapis yattığı 1960-61 yıllarında başlayıp, uzun bir ara verdikten sonra 1972 Ramazan’ında kendi deyimiyle yakıcı bir çile dürtüşüyle tamamladığı şiirlerden oluşan bir kitap. Bir bakıma nâ’tlar toplamı, bir bakıma

mevlid, bir bakıma da şiirleştirilmiş siyer. Bir mü'min şairin, peygamberi, şir cephesinden anlama ve anlatma çabasının ulaştığı yüksek bir nokta... 'O'na olan eritici aşkımın ve gevşemez bağlılığımın vecd destanı'. Gerçekten, bu şiirlerin, bu 'vecd'in ışıklarını okura taşıdığını söylemek gerek. Peygamberimizin 63 yıllık ömrüne izafeten 63 bölümden oluşan kitabın 52 bölümü peygamberimizin hayatını, 7 bölümü 101 Hadisin manzum şekilde söylenişini, geriye kalan 4 bölüm ise peygamberimizin bu dünyadan ayrılışını anlatır.

Elinde alâmet.

İzinde selâmet,

Tek isim... Muhammed...

Ne bir harf, ne kelâm;

Esselâm, esselâm...

Bu mısralarla biten kitap sayfalar ilerledikçe, peygamber sevgisini ve ürpertisini, mü'min bir ruha derinden derine duyurmaya ve onu, bir çöşkuya sürüklemeye başlar.

Nur sırdır, ışık üstü sır;

Vurduğu eşya gölgesiz.

Onsuz insan kör ve sağır;

Ülkeler onsuz, ülkesiz.

Bu şiirler için yapılabilecek en önemli tespit şu olsa gerek; Necip Fazıl şiirinin ufku Esselâm'dır. Yazının başında da yer verdiğimiz 'şiirin ufku' ibaresi, Sezai Karaloç'tan mülhemdir. Karakoç, Edebiyat Yazıları 1'deki Na't başlıklı yazısında 'Peygamber nasıl insanın ufkuysa, Na't da şiirin ufkudur'der ve devan eder. 'Na't, Peygamberin şiirle yapılmak istenen portresidir.' Bu ifadeler, na't hakkında yapılmış en güzel değerlendirmelerden birini içerir. Bunları Esselâm hakkında da rahatça söyleyebileceğimizi sanıyor. Necip Fazıl, bir mümin şair olarak, şiirin ufkunu yakalar ve peygamberin portresini, çöşku dolu enstantaneler halinde bize aktarır. Belki de,

Ver cüceye onun olsun şairlik

Şimdi gözüm büyük sanakarlıkta

Dediği o ruhi düzlemi, bu kitapla, nihai noktasında bulmuş olur.

Burada, bu kitapla ilgili ilginç, bir durumu da aktarmamız gerekiyor.

Necip Fazıl'ın, bu kitabı yayınlanışıyla birlikte yaşadığı bir korku vardır. Bu korkuyu derinden duymuş olmalı ki, kitaba yazdığı 'Takdim' yazısında birkaç defa

tekrar eder ve üzerinde önemle durur. Bu korku, *Esselâm*'ın, Süleyman Çelebi'nin Mevlid'i gibi mevlihhanların eline düşmesi ve "resmi ibadet şekilleri arasına girmesidir". Böyle bir şeye teşebbüs edecek olanları, Allah'a havale eder ve lanetler. Ancak "Evlerde, meydanlarda, toplantı yerlerinde, sırf dini tefekkür, tahassüs ve heyecan gayesiyle okunmasına, kalabalıkları sürüklemesine ve ruhları fıkırdtmasına evet!..." der.

Bu ifadelerden şöyle bir sonuç çıkarıyorum: Şair, bu kitabın, ciddi bir okunurluk ve yaygınlık kazanacağına çok inanmış olmalı. Hatta, "bir gün Türk edebiyatı, bu eseri, yeni zamanların İslâmî tahassüste ilk temelk itabı saysın..." ifadesiyle, *Esselâm*'a ciddi bir işlev yüklediği anlaşılıyor. Fakat ne talihtir ki, Necip Fazıl'ın, bu kitaba ilişkin kaygıları da, beklentileri de, fazla bir karşılık bulmamış, bunun da ötesinde, şiir kitapları içerisinde en mahcubu, en göz ardı edileni olmuştur. *Esselâm*, belki de en az bilinen kitaplarından biridir. Bu talihsizlik öyle bir şekil alır ki, ölümü üzerine, Necip Fazıl özel sayısı çıkaran *Mavera* degisinde, Erdem Bayazıt'ın düzenlediği "*Eserleri*" bölümünde, bütün kitapları yer almasına rağmen, *Esselâm*'ın adı geçmez. Sadece "*101 Hadis*" anılır ki, bu kitabın bir bölümüdür. Rasim Özdenören de, 1977 tarihli *Esselâm* başlıklı yazısında, bu kitabın gözden ve dikkatlerden kaçtığını, üstünde gereği gibi durulmadığını söyler. Necip Fazıl da bu ilgisizliği fark etmiş olmalı ki, *Erkekçe* dergisinin Şubat 1983 tarihinde yaptığı söyleşide; "Benim bir eserim var, *Esselâm* diye. 63 parçadan ibarert. Rasulullah'ı anlatıyor... Zaten hatatı da 63 sene. Nerde bu Müslüman nesiller, tahassüsü seven nesiller..." diyerek yakını.

Böyle bir talihsizlik yaşamış olsa da, *Esselâm*'ın Türk edebiyatının önemli kitaplarından biri olduğunu ve şiirin imkân alanlarını göstermesi açısından her zaman örnek teşkil edeceğini söyleyebiliriz.

NECİP FAZIL'IN 101 HADİS TERCÜMESİ

(Alim Yıldız, "Klasik Edebiyatımızda Hadis Tercümeleri ve Necip Fazıl'ın 101 Hadis Tercümesi", 1. *Maraş Sempozyumu*, Maraş 4-6 Mayıs 2004)

Necip Fazıl'ın "*Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*" adlı eseri Hz. Muhammed'in 63 yaşında vefat etmesi dolayısıyla Hz. Peygamber'in hayatının

devrelerini konu alan 63 ayrı şiirden (şair bunlara levha demektedir) oluşan modern bir mesnevi görünümündedir. Tarih, Zaman, Mekke’de Bir Hane, Doğum, Nur, O Sabah gibi başlıklar taşıyan şiirlerden her birinde Hz. Peygamber’in tarihsel sıraya göre hayatı anlatılmaktadır. Bu eserin 53-59. levhaları yukarıda bahsettiğimiz şiir diliyle yapılan 101 Hadis tercümesinden oluşmaktadır. Bu hadislerin akabinde Veda Haccı, Ogün, Allah Hayy ve Lâyemut ve Esselâm isimli şiirlerle sona ermektedir.. Necip Fazıl mukaddime kısmında bu eserin bir mevlid olmadığını, Allah’a olan aşkının ve gevşemez bağlılığının vecd destanı olduğunu ifade etmektedir. 1960–1961 yıllarında hapisteyken yazmaya başladığı bu eseri 1972 yılının Ramazan ayında tamamladığını belirten şairin, “Umulur ki; bir gün Türk edebiyatı bu eseri, yeni zamanların İslâmî tahassüte ilk temel kitabı saysın... Ve destanlık çapta cehd sarfetmenin ne demek olduğu bu vesileyle görülsün...” ifadeleri dikkat çekicidir.

NECİP FAZIL’IN ÇÖLE İNEN NUR’A ESSELÂM’I

(Muhsin Macit, “Necip Fazıl’ın Çöle İnen Nur’a Esselâm’ı”, *Doğumunun 100. Yılında Necip Fazıl Kısakürek*)

Esselâm Çöle İnen Nur’dan damıtılmıştır. Necip Fazıl “mukaddes hayattan levhalar” alt başlığını taşıyan eserini “mukaddesatçı Türk gençliğine ithaf” etmiştir. Bu eserlerden ilki konuların işlenişi bakımından siyer ise ikincisi mevlittir. Ancak, Necip Fazıl’ın ifadesine göre ne ilki siyer ne de ikincisi mevlittir; “Bu eser bir mevlid mi? Hayır. Sadece O’na olan aşkının ve gevşemez bağlılığımın vecd destanı... Vecd, imanın iç şartı...

Gelenekleşen mevlit merasimlerinin “bid’at” olarak algılanması, Necip Fazıl’ın eserini bu şekilde adlandırmak istememesindeki temel nedendir. Aslında destan ve vecd, Esselâm’ı tanımlamak için üzerinde durulması gereken kavramlar gibi görünmektedir. Destanını kavramsal çerçevesine dair edebiyat lügatlerinde sıralanan malumatı tekrarlamaya gerek yok. Vecd ise en basit anlamıyla tasavvuf terminolojisinde “kendinden geçmek” demektir. Oysa Esselâm’da tasavvufun vecdden kaynaklanan lirizmini bulmak mümkün değildir.

Esere adını veren “Esselâm” başlıklı şiir, 63 levhadır. Eser, “mukaddes hayatın yıl sayısından alınan ilhamla” 63 levhadan oluşmuştur. 53-59 levhalar daha önce 101 Hadis adıyla Büyük Doğu Mecmau’sının eki olarak verilen eserden seçmelerdir (1951)i Edebiyatımızdaki kırk, yüz ve bin hadis çevirilerinin özellikle

şiiir ve hat sanatı içinde önemli yeri vardır. Necip Fazıl Kısakürek, sūffî yaşantının ve geleneğinin kavramlarını kullanmasına rağmen hem Çöle İnen Nur'da hem de Esselâm'da geleneselleşen ve dilayısıyla simge değeri kazanan sayıları tercih etmemektedir. Aynı şekilde divanlardaki naatlarda redif olarak tercih edilen esselâm sözcüğünü, Necip Fazıl şiiirinin ve hatta eserinin başlığı olarak kullanmakla birlikte eski şairlerin yolunda değildir. Esasen söylemek istediğim şu: Necip Fazıl Kısakürek, şiiirlerindeki bütün dinî duyarlığa ve “vecd” içinde söyleme arzusuna rağmen gelenekten yaralanan bir şair değildir. Geleneğin dayandığı tasavvuf zemini üzerinde modern bir şiiir üretmektedir. Bu tesbiti yaptıktan sonra Esselâm'daki şiiirlerin biçim ve içerik bakımından belirginleşen yönleri üzerinde durabiliriz.

Eserin başında takdim yazısı (7-10), sonunda on bir maddeli vasiyeti (138-141) yer almaktadır. 7 levha, 101 hadis şekçisine ayrılmış, diğer 56 levha da ise Hz. Peygamber'in hayatından kesitler işlenmektedir. İlk yirmi dört levhada Hz. muhammed'e peygamberlik verilene kadarki dönem (velâdet-risâlet) yirmi beşinci levhadan sonrakilerde ise miraç ve yine kendi ifadesiyle “altın çağ” anlatılmaktadır. Hece ölçüsünü kullanmaktaki ustalığını bildiğimiz Necip Fazıl, “Annenin Ölümü” (11. levha) ile “Büyük Feth” (44 levha) başlıklı arayışlar içindedir. Bu iki şiiir biçim bakımından iki yatay muska şeklindedir. Diğer şiiirler hece ölçüsünün kullanıldığı ve biçim bakımından öeneklerine Necip Fazıl'ın diğer şiiirleri arasında da rastladığımız yapıdadır. Konunun gereği olarak şiiirlerin büyük çoğunluğunda öyküleme (tahkiye) tekniği benimsenmiştir. “Zaman, Nur, Bâdiye, Kervan, Kâbe” gibi manzumeler ise birer durum şiiiridir. Bu çeşit şiiirler, Necip Fazıl üslûbuna ve edebiyatımızdaki şairlik mevkisine uygun düşmektedir.

*O Güne kadar zaman,
Sarılan bir makara,
Sonra çözülen iplik...*

*Yıldızlar gökte harman...
Dünya yüzü kapkara;
Gölge gölge gariplik*

(Esselâm, 14)

Bu nevi söyleyişlerin yanında şairin Çöle İnen nUr'u yazarken yaralandığı eski kaynaklardan diline sızan kimi kelimeler ile Hz. Peygamber'in hayatı anlatılırken mutlaka zikredilmesi gereken özel adlara kafiye bulmak arzusuyla tercih ettiği kelimeler, kafiye bulmaktaki bütün ustalığına rağmen doğallığın kaybolmasına neden olmaktadır.

*Şam kernavı, amca Ebutalib,
Dağda bir çatının önünde durdu.
Burası Bahiyra adlı rahibin,
Şehirlere küskün, inziva yurdu...
İsâ Peygamber'e bağlı Bahiyra...
Kuytularda, akli fikri mâverâ...*

(Esselâm, 38)

Dolayısıyla nağmeleşmeye imkân vermeyen bu anlatım biçimi, manzumelerin ritimsizliği kendiliğinden Esselâm'ı Necip Fazıl'ın kaygılandığı “dinî vecd simsarları”nın eline düşmekten korumaktadır.

SONUÇ

Çalışmamızda Necip Fazıl'ın, dini-didaktik nitelikteki eseri “*Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*”ı inceledik. Eseri incelemekle vardığımız sonuçları şu noktalarda toplayabiliriz:

Öncelikle bu eser Hz. Peygamber'in hayatını anlatan *manzum bir mevliddir*. Necip Fazıl bu eseriyle Hz. Peygamber'e olan bağlılığını ve sevgisini açık bir şekilde ortaya koymuştur. Hatta kendisi eserin takdim kısmında bu kitabı “vecd destanı” olarak değerlendirmiştir.

Çalışmamız sırasında dikkat çeken en önemli noktalardan biri ise bu eserin, Necip Fazıl'ın nesirle yazdığı “*Çöle İnen Nur*”la paralel olmasıdır. Yani iki eserinde konusu Hz. Peygamber'dir. Bu bağlamda “*Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*” gerek yapısı gerek içeriğiyle birlikte nesir olan, “*Çöle İnen Nur*”un manzum şeklidir. İki eserde de başlıkların sayısı ve isimleri farklı olmasına rağmen özde iki kitapta da anlatılanlar aynıdır.

Bir diğer önemli husus da çalışmamız sırasında yaralandığımız Mahir İz'in “*Peygamber Efendimiz*” isimli kitabında olmayıp da Necip Fazıl'ın her iki kitabında da bahsettiği Hz. Peygamber'in sütannesinin yanındayken göğsünün yarılması olayı da dikkat çeken önemli noktalardan biri olmuştur.

Bir diğer önemli nokta da eserin 63 levhadan oluşması gerekirken, sadece 56 levhadan oluşuyor olmasıdır. Yani geriye kalan 7 levhanın Hz. Peygamber'in hayatıyla doğrudan bir ilişkisi yoktur.

Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar'da anlatılan olaylar ana hatlarıyla Hz. Peygamber devri kronolojisine uygundur. Fakat Mukaddes Hayattan 63 levha denilince okuyucu 63 yıl yaşayan Hz. Muhammed'in her yaşında başına gelen olayları birer birer anlatacak zannediyor. Necip Fazıl böyle yapmış olsaydı bir siyer yazmış olurdu, halbu ki o Mevlid yazmaktadır, seçtiği olayları levhalara yaymıştır.

Necip Fazıl 63 levha altında Hz. Peygamber'in hayatının ana hatlarıyla anlatmıştır. Bir yıl içinde yaşanan bütün olayları değil de en can alıcı noktaları göstermeye gayret etmiştir. Bu eseriyle adeta Hz. Peygamber'i askerî ve dinî bir lider olarak yüceltmıştır.

Diyebiliriz ki; bu eser Necip Fazıl'ın Hz. Peygamber'in hayatının önemli safhalarını nazımla ele alması açısından edebiyatımız için iyi bir örnek olmuştur.

KAYNAKÇA

- AKAR Metin, 1987, *Türk Edebiyatında Manzum Mirâc- Nâmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. , Ankara.
- AKAR Metin,1987, “Şeyyad Hamza Hakkında Yeni Bilgiler 1-2”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S. 2, Yıl 1896’dan ayrı basım, İstanbul.
- AKAR Metin, Mart 1994, *Yesevi Dergisi*, “Abdülhakî Gölpinarlı’dan Dinlediklerim” Yıl:1, S. 3, İstanbul.
- AKSOY Hasan, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, “Mevlid” maddesi, Diyanet Vakfı Yay. , C. 29.
- AYDOĞAN Mustafa, Ocak 2005, “Şiirin Ufku: Esselâm”, *Hece Dergisi*.
- ÇEBİ Hasan,1987, *Bütün Yönleriyle Necip Fazıl Kısakürek’in Şiiri*, Kültür Bakanlığı ve Turizm Bakanlığı Yay. , Ankara.
- ÇELEBİOĞLU Âmil, 1983, “Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler”,*Şükrü Elçin Armağanı*, Ankara.
- ÇERİ Bahriye, BÜYÜKARMAN Ardalı Didem, *Yeni Türk Edebiyatı Alanında Yapılmış Tezler Bibliyografyası (1942-2007)*, 2009, Turkuaz Yay. , İstanbul.
- ÇETİN Mehmet,2004, “Türk Edebiyatında Fırtınalı Bir Zirve”, *Doğumunun 100. Yılında Necip Fazıl Kısakürek*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Yay. , Ankara.
- DİLÇİN Cem, 1995, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi Ölçüler-Uyak-Nazım Biçimleri-Söz Sanatları*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Türk Dil Kurumu Yay. *Fuzûli Divan’ı* (Hzl. Kenan Akyüz, Süheyl Beken, Sedit Yüksel, Müjgan Cumbur), 1990, Akçağ Yay. , Ankara.
- GÖKALP Haluk, 2011, “*Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri (Eşkâl-i Nazm)*” *Başlangıçtan günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*, Kesit Yay. , İstanbul.
- GÜZEL Abdurrahman, 2008, *Süleyman Hâkim Ata’nın Bakırgan Kitabı üzerine Bir İnceleme*, Öncü Basımevi, Ankara.
- GÜNAYDIN Selma, 2010, *Meyveli Ağaç Necip Fazıl’a ve Sanatına Yöneltilen Eleştiriler*, Kurtuba Yay. , Ankara.

- Hoca Ahmet Yesevî Divan-ı Hikmet, (Hzr. Hayati Bice), 2001, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. , Ankara.
- İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, [1967], C. 1-2, İstanbul.
- İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Hamseler Kataloğu*, [1967],C. 3, İstanbul.
- İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Hamseler Kataloğu*, [1976],C. 4, İstanbul.
- İŞİK İhsan, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, 2004, C. 2, Elvan Yay. , Ankara.
- KABİL İhsan, “Tez Simasında Bir Söylem”,2004, *Doğumunun 100. Yılında Necip Fazıl Kısakürek*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Yay. , Ankara.
- KARAHAN Abdülkadir, 1980, *Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri*, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.
- KARAHAN Abdülkadir, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, “Kırk hadis” maddesi, C. 25, Diyanet Vakfı Yay. , s.473
- KARATAŞ Turan, 2004, “*Necip Fazıl’ın Tiyatroları*”, Doğumunun 100. Yılında Necip Fazıl Kısakürek, Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Yay. , Ankara.
- KESİK Beyhan, 2009, *Mahmûd Rifkî Hayatı- Edebî Kişiliği ve Divançesi* (Şekil ve Muhteva Özellikleri-Metin),Salkımsöğüt Yay. , Erzurum.
- KESKİN Neslihan Koç,2008, “*Eski Türk Edebiyatında Edebî Türler*” *Eski Türk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yay. ,Ankara.
- KISAKÜREK Mehmet, AK Suat, 2005, Doğumunun 100. Yılında Necip Fazıl Kısakürek, Asır Ajans.
- KISAKÜREK Necip Fazıl, 2007, O ve Ben, Büyük Doğu Yay. , İstanbul
- KISAKÜREK Necip Fazıl, 1973, *Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar*, Büyük Doğu Yay. , İstanbul.
- KISAKÜREK Necip Fazıl, 2006, *Çöle İnen Nur*, Büyük Doğu Yay. , İstanbul
- KISAKÜREK Necip Fazıl, 2011, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, Büyük Doğu Yay. , İstanbul.
- KOCAHANOĞLU Osman Selim, 1983, *Türk Edebiyatında Necip Fazıl Kısakürek Hayatı-Sanatı-Çilesi Hakkındaki Tüm Yazılar*, Ağrı Yay. ,İstanbul.

- KOCATÜRK Vasfi Mahir, 1964, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara.
- KÖKSAL M. Asım, İslâm Tarihi, 1987, “Hz. Muhammed Aleyhisselâm”
(Doğumundan Yaşına Kadar Olan Hayatı), C. 2, Şamil Yayınevi, İstanbul.
- KUT Günay, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, “Ali Şîr Nevaî” maddesi, C. 2, Diyanet Vakfı Yay. , s. 452,
- LEVEND Agah Sırrı, 1973, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C.1, Ankara.
- MACİT Muhsin, 2004, “Necip Fazıl’ın Çöle İnen Nur’a Esselâm’ı”, Doğumunun
100. Yılında Necip Fazıl Kısakürek, Kültür ve Turizm Bakanlığı
Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Yay. , Ankara 2004
- MAZIOĞLU Hasibe, 1974, *Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şairler*, Türkoloji
Dergisi, C.4, S.1, Ankara.
- MAZIOĞLU Hasibe, 1982, “Türk Edebiyatı, Eski”, *Türk Ansiklopedisi*, C.32,
Ankara.
- MİYASĞOLU Mustafa, 2004, *Necip Fazıl Kısakürek Armağanı*, Konak Yay.
- MİYASOĞLU Mustafa, *Necip Fazıl Kısakürek*, Akçağ Yay.
- OKAY, M. Orhan, 2003, *Necip Fazıl Kısakürek (Hayat Hikâyesi)*, Şûle Yay. , s. 3.
İstanbul.
- OKAY, M. Orhan, 2009, *Poetika Dersleri*, Hece Yay. , Ankara.
- OKAY, M. Orhan, *Kendi Sesini Yankısı Necip Fazıl Kısakürek*, Ufuk Kitapları.
- PAŞA CEVDET, Ahmed, *Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi Ve Sellem)*,
1982, (Neşre hazırlayan: Mahir İz), Med Yay. , İstanbul.
- Riyazihü’s Salihîn*, 1980, Musannifi: Muhyiddîn-i Nevevî, Diyanet İşleri
Başkanlığı Yay. , Sayı: 115, C. 1, Ankara.
- Riyazihü’s Salihîn*, 1979, Musannifi: Muhyiddîn-i Nevevî, Diyanet İşleri Başkanlığı
Yay. , Sayı: 64, C. 2, Ankara.
- Riyazihü’s Salihîn*, 1979, Musannifi: Muhyiddîn-i Nevevî, Diyanet İşleri
Başkanlığı Yay. , Sayı: 64, C. 3, Ankara.
- Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, 1978, Müellifi:
Zeynü’ d- dîn Ahmed b. Ahmed b. Abdü’l – Lâtîfi’z- zebîdî, C. 3, 7, 9, 10,
Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- SARIÇAM İbrahim, 2004, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Diyanet İşleri
Başkanlığı Yay. , 3. Baskı, Ankara.
- Tahir-ül Mevlevî, *Edebiyat Lügati*, 1973, (Neşre hazırlayan: Kemâl Edib

Kürkçüoğlu), İstanbul.

ULUDAĞ Süleyman,1991, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yay. , İstanbul.

UZUN Mustafa, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, “Muhammed” maddesi, “Mirâciyye” maddesi, Diyanet Vakfı Yay. , C. 30.

YENİTERZİ Emine, 1993, *Divan Şiirinde Na't*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. , Ankara.

YILDIZ Alim, “Klasik Edebiyatımızda Hadis Tercümelere ve Necip Fazıl'ın 101 Hadis Tercümesi”, 1. Maraş Sempozyumu, Maraş 4–6 Mayıs 2004.

YILMAZ Mehmet,1992, *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler* (Ansiklopedik Sözlük), Enderun Kitapevi, İstanbul.

Yunus Emre Divan'ı (Hızl. Faruk Kadri Timurtaş), Kervan Kitapçılık A.ŞTİ Matbaası, İstanbul 1972, s.90–91

Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar hakkında genel bilgiler verilirken, 09.02.2012 'de N-F-K.com sitesinden yararlanılmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

05.05.1988'de Giresun'un Bulancak ilçesinde doğdu. İlköğrenimimi Sabiha Raşit Özdemir İlköğretim okulunda tamamladı. Lise öğrenimini 2002–2005 yılları arasında Bulancak Lisesinde tamamladıktan sonra, 2006–2010 yılları arasında Giresun Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde yüksek öğrenimimi tamamladı. Şu anda, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında yüksek lisans öğrencisidir.